

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Буцик І.М.

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

З ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІКА»

Навчально-методичний посібник для підготовки фахівців за спеціальністю 8.000005 “Педагогіка вищої школи”

Київ 2010

УДК 378.003.63(075.8)
ББК 74.59

Буцик І.М. Конспект лекцій з дисципліни «Педагогіка»: Навчально-методичний посібник для підготовки фахівців за спеціальністю 8.000005 «Педагогіка вищої школи». – К.: «Аграрна освіта», 2010. – 91 с.

Навчально-методичний посібник підготовлено для вивчення дисципліни «Педагогіка» для підготовки фахівців за магістерською програмою спеціальності 8.000005 «Педагогіка вищої школи». У посібнику подано стислий зміст теоретичних занять у словесному та схематичному вигляді, перелік питань для самоперевірки.

Навчально-методичний посібник призначено для студентів вищих навчальних закладів IV рівня акредитації.

Рекомендовано до друку Вченою радою Природничо-гуманітарного ННІ Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 2 від 23 вересня 2010 р.).

Рецензенти: доктор педагогічних наук, професор **Лузан П.Г.**); кандидат педагогічних наук, доцент **Васюк О.В.** (Національний університет біоресурсів і природокористування України).

Відповідальний за випуск науковий співробітник Науково-методичного центру аграрної освіти Мінагрополітики України **Сєрова І.О.**

Друкується на підставі рішення Науково-методичної ради Наукметодцентру аграрної освіти Мінагрополітики України.

Редактор

Талюта Л.М.

Електронне макетування

Веремейчик Н.В.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
1.1. Педагогіка як наука.....	5
1.2. Розвиток і формування особистості	11
1.3. Виховання як основа для розвитку та формування особистості	15
1.4. Методи науково-педагогічних досліджень	23
1.5. Система освіти в Україні.....	26
1.6. Зміст освіти і зміст навчання у сучасній вищій школі.....	33
2.1. Процес навчання, його структура. Дидактика	37
2.2. Закономірності, принципи та правила навчання	42
2.3. Диференціація та індивідуалізація навчання	47
2.4. Методи навчання	49
2.5. Форми навчання	53
3.1. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів	58
3.2. Неуспішність учнів та навчання обдарованої молоді	61
3.3. Засоби навчання	65
3.4. Контроль та оцінювання успішності у навчанні	70
3.5. Управління ВНЗ	75
3.6. Вивчення, використання та поширення передового педагогічного досвіду.....	81
Словник термінів	83

ПЕРЕДМОВА

Сьогоднішній розвиток нашої держави вносить суттєві зміни до сьогодення, які, у свою чергу, також не змогли обійти і освітніх процесів, серед яких і підготовка освітян. Нинішня ситуація характеризується стрімким інформаційним поповненням у зв'язку із збільшенням соціальних, економічних, виробничих та інших видів діяльностей. Природно, означене детермінує збільшення обсягу наукових і професійних знань, якими слід оволодіти майбутньому працівнику освіти. Кількість сформованих знань не завжди визначає їх осмисленість, глибину, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість та міцність, тому одним із головних завдань вищої школи є формування продуктивних знань та умінь майбутнього фахівця. Отже, в умовах переходу економіки України до ринкових відносин значно зростають вимоги до удосконалення підготовки майбутніх педагогічних працівників.

Навчальна дисципліна “Педагогіка” входить до складу нормативної частини навчального плану підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем „Магістр” за спеціальністю 8.000005 “Педагогіка вищої школи”. Її мета – сформулювати у студентів наукові знання про педагогіку як науку, її цілі та завдання, основні педагогічні категорії; сформулювати уміння щодо організації навчальної та виховної роботи у вищому навчальному закладі для подальшого виконання майбутнім фахівцем під час професійної діяльності науково-дослідних, педагогічних та керівних функцій.

Завданнями дисципліни є ознайомити студентів з сучасними педагогічними підходами у ВНЗ та навчити використовувати отримані знання та уміння в майбутній професійній діяльності. У результаті вивчення дисципліни студент повинен знати: сутність процесу навчання, виховання та освіти у ВНЗ; основні напрями та принципи, методи та форми навчання у ВНЗ; принципи формування змісту освіти та навчання; підходи до оцінювання успішності в навчанні; педагогічні технології в аграрній освіті. У результаті вивчення дисципліни студент повинен уміти: характеризувати організацію навчального та виховного процесів у ВНЗ; оптимально підбирати організаційні форми та методи навчання та виховання.

Конспект лекцій з дисципліни «Педагогіка» – навчально-методичний посібник, який розроблено на основі робочої навчальної програми з орієнтирами на реалізацію кредитно-модульної системи навчання. На вивчення дисципліни “Педагогіка” розраховано 180 навчальних годин (3 змістовних модулів), які передбачають: 9 – лекційних занять, 9 – практичних занять, самостійної роботи – 36 год., форма контролю – екзамен. Здаванню екзамену з дисципліни передують здача 3 модульних контрольних робіт, виконання та захист курсової роботи.

У посібнику використані матеріали наукових статей, монографій, дисертацій, при цьому автор намагався зайняти якусь власну позицію, стати на

ту чи іншу точку зору, яка, природно, не завжди може співпадати з усталеними науковими положеннями чи поглядами. Цим самим автор надає студентам можливість висловити свої думки стосовно проблем, що розглядаються, критично осмислити варіанти рішення тих чи інших позицій.

Крім цього, у процесі побудови змісту та структури посібника було використано ряд наукових праць і власний практичний досвід організації навчально-виховного процесу в аграрному ВНЗ за спеціальностями “Соціальна педагогіка”, „Педагогіка вищої школи”, “Професійне навчання”. Змістовний аспект підготовки посібника ґрунтується на організації навчального процесу: з використанням сучасних педагогічних технологій та сучасної матеріально-технічної бази; за кредитно-модульною системою навчання та застосування рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень студентів; з цілеспрямованою організацією науково-дослідної роботи студентів.

Автор сподівається, що робота студентів з даним посібником під час вивчення дисципліни «Педагогіка» сприятиме підвищенню їх рівня знань і умінь.

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕДАГОГІКИ ТА ТЕОРІЇ ВИХОВАННЯ

Тема 1.1. Педагогіка як наука.

1. Педагогіка як наука і мистецтво.
2. Основні педагогічні категорії.
3. Система педагогічних знань.
4. Зв'язок педагогіки з іншими науками.

Педагогіка як наука

Назва педагогіки походить від грецьких слів „*paidos*” – дитина та „*ago*” – веду, тобто „дітоведення”. У давній Греції педагогами називали рабів, а далі вільнонайманих людей, які супроводжували дітей до школи. У подальшому на цих людей була покладені функції навчання та виховання дітей.

До XVII століття педагогіка розвивалася у лоні філософії. Розвиток матеріального виробництва та духовної культури зумовили виокремлення педагогіки в самостійну науку.

На сьогодні *педагогіка* (у вузькому розумінні) – це наука про навчання, виховання та освіти. З іншого боку, педагогіку розглядають як мистецтво, яке ґрунтується на творчій та майстерній діяльності педагога у напрямку навчання та виховання.

Основні педагогічні категорії

Основні педагогічні категорії (складові) охоплюють сукупність реальних явищ, теоретичних і практичних питань, що належать до предмета педагогічної науки педагогіки як науки. До них віднесено:

✓ *Навчання* – це процес формування знань, умінь та навичок людини, який відбувається під цілеспрямованим керівництвом викладача або вчителя.

✓ *Виховання* – це цілеспрямований та організований процес формування та розвитку особистості як соціальної істоти. Його призначення полягає у забезпеченні життєвої наступності поколінь.

✓ *Освіта* – це процес засвоєння систематизованих знань і формування на їх основі світогляду, розвитку пізнавальних можливостей, а також набуття умінь і навичок для практичного застосування загальноосвітніх і професійних знань.

Виховання, освіта і навчання – найважливіші напрями педагогічної діяльності, які органічно пов'язані між собою та доповнюють один одного. Освіта ґрунтується на навчанні та вихованні. У свою чергу, навчання виконує виховну функцію так, як і виховання – навчальну.

Система педагогічних знань

Педагогіка у своєму розвитку спирається на такі джерела:

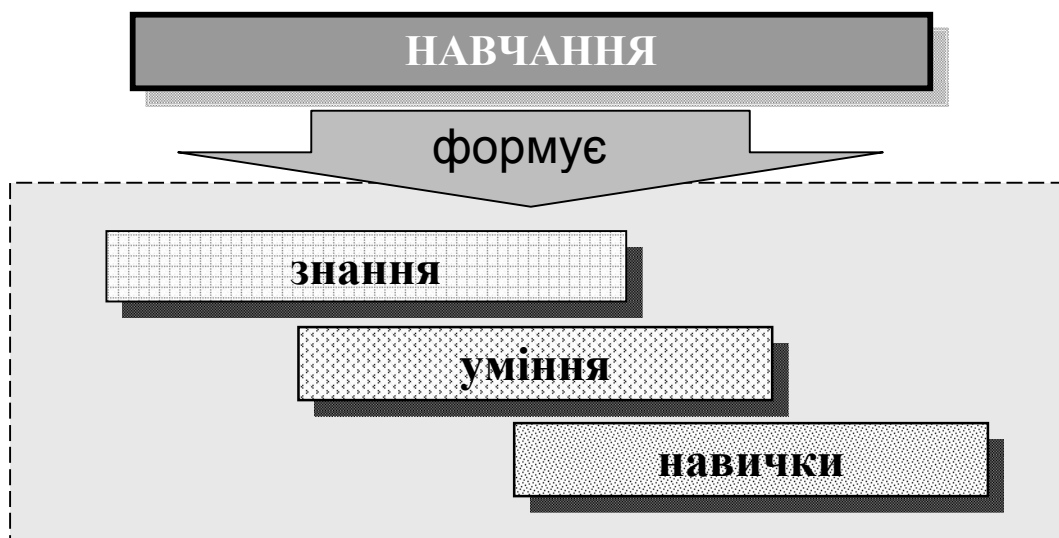
- педагогічну спадщину минулого;
- сучасні педагогічні дослідження;
- передовий педагогічний досвід.

На сьогодні педагогічна наука об'єднує до двадцяти педагогічних галузей, які системно функціонують. *Система педагогічних знань* відображає зв'язки і відносини, що виникли під час історичного розвитку педагогічних знань, визначає місце кожної з педагогічних наук, її роль для педагогічної практики.

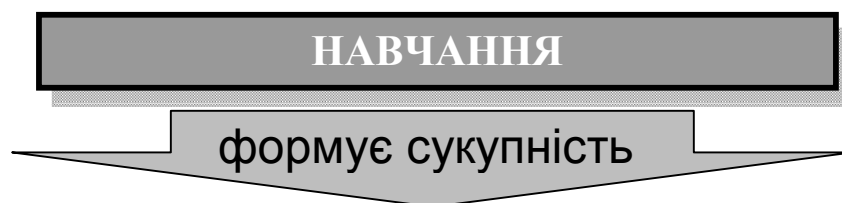
Основні педагогічні категорії

Основні результати навчання

Основні результати виховання

поведінкових якостей особистості,
поглядів, цінностей, ідеалів, переконань, традицій, звичаїв

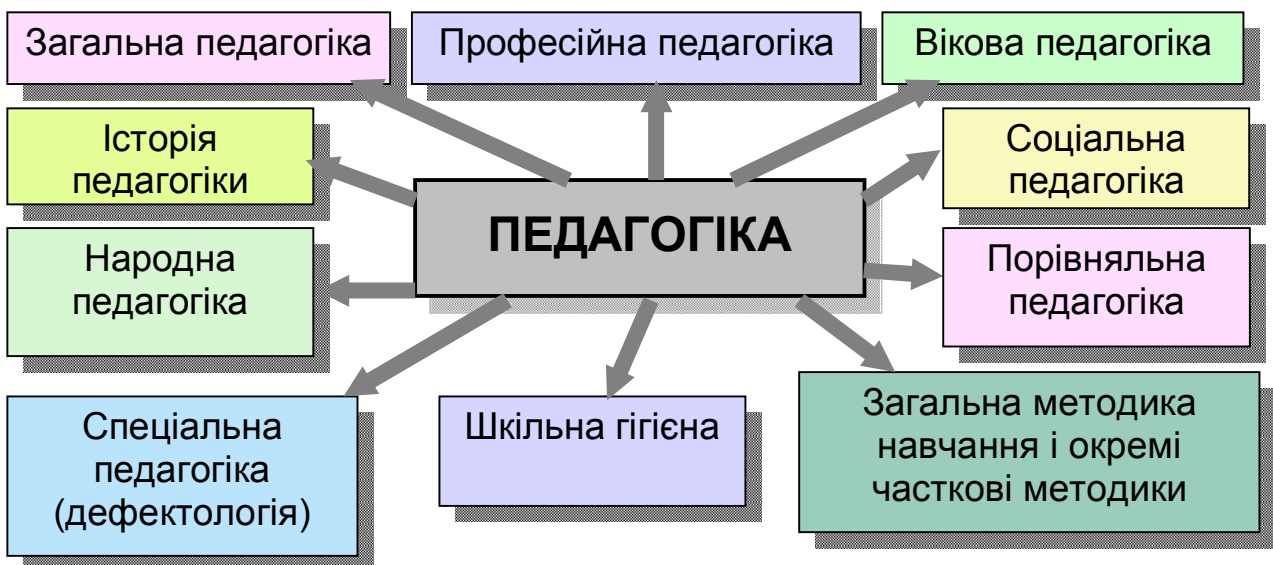
Педагогіку, як науку, об'єднують такі *галузі*:

- загальна педагогіка;
- історія педагогіки;
- вікова педагогіка;
- загальна методика навчання та окремі часткові методики навчальних дисциплін;
- шкільна гігієна;
- соціальна педагогіка;
- порівняльна педагогіка;
- галузеві педагогіки;
- народна педагогіка.

Джерела педагогічних знань

Система педагогічних знань

Зв'язок педагогіки з іншими науками

Педагогіка як наука тісно пов'язана з багатьма науками і спирається на дослідження:

- психології;
- філософією;
- етики;
- соціологією;
- естетики;
- фізіології людини;
- економічні науки;
- етнологію;
- педіатрію;
- кібернетику.

Міжпредметні зв'язки педагогіки з іншими науками дають змогу глибше пізнати різні факти, явища та процеси.

Рекомендована література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К, 1998.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001.
4. Державна національна програма “Освіта”: Україна ХХІ століття”. – К., 1994.
5. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник. – К., 1990.
6. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Харків: “ОВС”, 2002.
7. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001.

Питання для самоперевірки

1. Педагогіка – це ...
2. До основних педагогічних категорій відносять:
3. Навчання – це ...
4. Виховання – це ...
5. Освіта – це ...
6. Систему педагогічних знань об'єднують:
7. До джерел педагогіки відносять:
8. Педагогіка як наука спирається на дослідження таких наук:

Тема 1.2. Розвиток і формування особистості

1. Поняття „індивід”, „особистість”, „індивідуальність”.
2. Розвиток та формування особисті, напрями розвитку.
3. Вікові етапи розвитку особистості та індивідуальні особливості.
4. Фактори, що впливають на розвиток та формування особистості.

Поняття „індивід”, „особистість”, „індивідуальність”

Індивід (від лат. – *неділимий*) – це людина як організм з певними біологічними якостями, природними задатками, набутими знаннями.

Соціальною істотою людина стає в процесі формування особистості дитини як майбутнього члена суспільства. Поняття «особистість» характеризує суспільну сутність людини, пов'язану із засвоєнням різноманітного виробничого і духовного досвіду суспільства. Біологічна характеристика людини в нього не входить.

Особистість – це людина, яка пристосована до умов певного суспільства із залученням її до конкретних суспільних, культурних, історичних відносин.

Особистість характеризують такі ознаки:

- розумність;
- відповідальність;
- свобода;
- особиста гідність;
- індивідуальність.

Особистість визначають:

- фізичні якості;
- психічні процеси;
- темперамент;
- риси характеру;
- здібності;
- потреби і цілі;
- інтереси.

Вони позначаються на її пізнавальній діяльності, навчанні, праці, вчинках, ставленні до себе, взаєминах з іншими. Своєрідність психіки, особистісна неповторність індивіда визначає індивідуальність.

Індивідуальність – це сукупність зовнішніх та внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей. Виявляється у здібностях людини, в основних потребах, інтересах, схильностях, рисах характеру, у почутті власної гідності, у світобаченні, системі знань, умінь, навичок, у рівні розвитку інтелектуальних, творчих процесів, в індивідуальному стилі діяльності та поведінки, в типі темпераменту, в особливостях емоційної та вольової сфер тощо.

Передумовою формування людської індивідуальності є анатомо-фізіологічні задатки, які перетворюються в процесі розвитку і виховання, породжуючи широку варіативність виявів індивідуальності.

Розвиток та формування особистості, напрями розвитку

Розвиток людини – це процес становлення особистості, вдосконалення її фізичних якостей та духовності під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих факторів, серед яких найважливішими є цілеспрямоване

виховання й навчання. Розвиток супроводжується кількісними змінами людської істоти, тобто збільшенням одних і зменшенням інших її ознак (фізичного росту організму, розмірів його окремих органів, ваги тіла, м'язової сили тощо). Кількісні зміни зумовлюють зміни якісні – виникнення нових ознак, особливостей і зникнення старих.

Людина може розвиватися у таких *напрямах*:

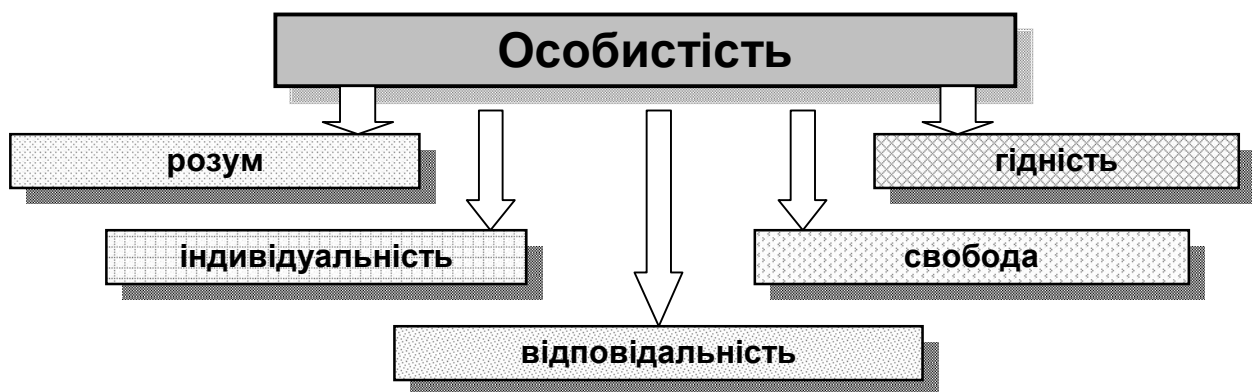
- фізіологічний;
- психічний;
- соціальний.

Фізіологічний, психічний і соціальний розвиток особистості здійснюється в діяльності.

Діяльність – спосіб буття людини у світі, її здатність вносити в дійсність зміни. Найголовнішими видами діяльності є:

- *гра*;
- *навчання*;
- *праця*.

Ознаки особистості

Особистість розвивається у таких напрямках

Близький до розвитку людини інший процес – це формування особистості, в якому основним є соціальний чинник.

Формування особистості – це процес соціального розвитку людини, становлення її як суб'єкта діяльності, члена суспільства, громадянина. Цей процес відбувається завдяки засвоєнню гуманітарних дисциплін, виховному впливу сім'ї, школи, суспільства, взаємодії з мистецькими явищами, здатності людини пристосовуватися до зовнішнього оточення, участі у громадському житті, свідомій її підготовці до самостійного життя.

В процесі розвитку та формування особистості досить велику роль відіграє спадковість.

Спадковість – це здатність організму відтворювати потомство, передавати свої ознаки наступним поколінням, відновлення у нащадків біологічної подібності. За спадковістю передаються:

- тип нервової системи;
- конституція тіла;
- зовнішні ознаки;
- людські задатки.

Спадковість може бути причиною не лише ранньої обдарованості, а й розумового відставання.

Крім спадковості на формування особистості впливає також середовище, що її оточує. *Середовище* поділяють на:

- мегасередовище;
- макросередовище;
- мезосередовище;
- мікросередовище.

Під впливом середовища людина соціалізується. *Соціалізація* – це процес засвоєння індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків та відносин.

Вікові етапи розвитку людини та індивідуальні особливості.

Вікова періодизація є умовним поділом цілісного життєвого циклу на вікові періоди, що вимірюються роками. Розвиток відбувається за етапами, які послідовно змінюють один одного. У межах кожного етапу відбуваються кількісні та якісні зміни.

Вікові етапи розвитку людини:

- ранній дитячий вік;
- переддошкільний вік (від 3 до 5 років);
- дошкільний вік (від 5 до 6-7 років);
- молодший шкільний вік (від 6-7 до 11 років);
- підлітковий вік (від 11 до 15 років);
- юнацький вік (від 15 до 18 років).

Результативність навчально-виховного процесу значно залежить від врахування індивідуальних особливостей характеру кожної людини.

Індивідуальні особливості людей – це психологічні риси, що відрізняють одну людину від іншої. Деякі з них є вродженими, деякі формуються протягом

життя людини в процесі її діяльності й виховання. Серед них:

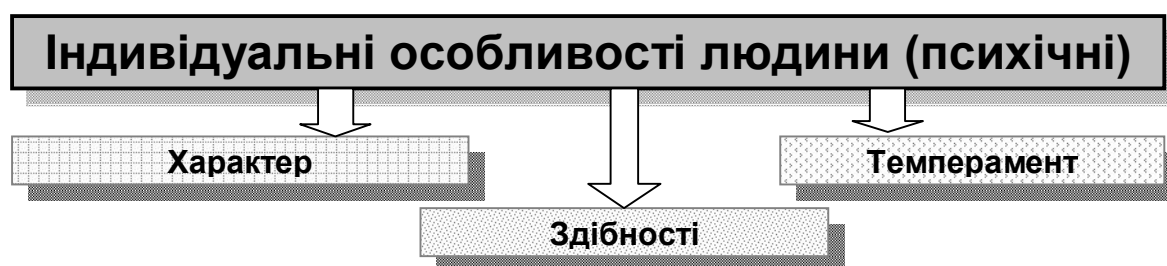
- ✓ темперамент;
- ✓ характер;
- ✓ здібності.

Фактори, що впливають на розвиток та формування особистості.

До основних *факторів*, що впливають на розвиток та формування особистості відносять:

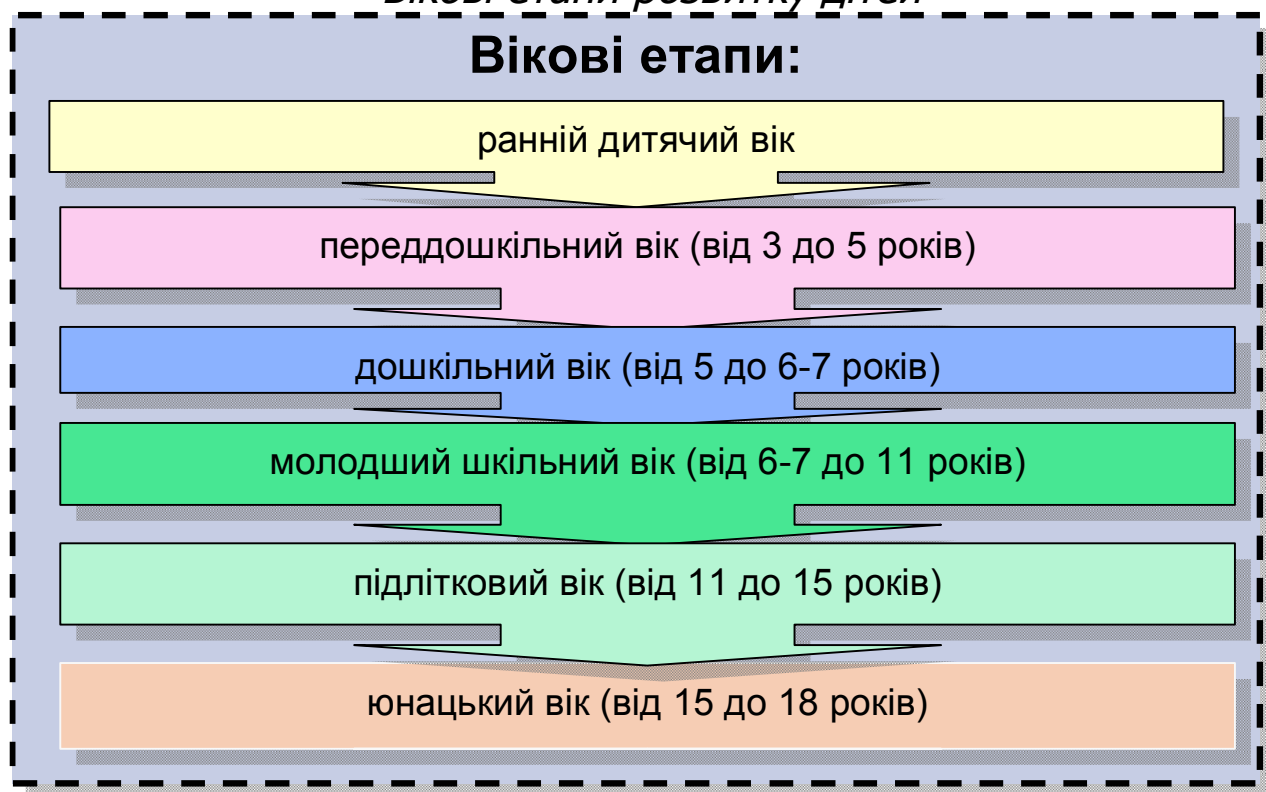
- зовнішні;
- внутрішні;
- керовані;
- некеровані.

Особистість характеризують такі особливості:

Вікові етапи розвитку дітей

Вікові етапи:

На розвиток і формування особистості впливають такі групи факторів:

Рекомендована література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К, 1998.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001.
4. Державна національна програма “Освіта”: Україна ХХІ століття”. – К., 1994.
5. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. – К., 1990.
6. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Харків: “ОВС”, 2002.
7. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001.

Питання для самоперевірки

9. Особистість – це ...
10. Індивід – це ...
11. Індивідуальність – це ...
12. Індивідуальні особливості людини – це ...
13. Формування особистості – це ...
14. Розвиток особистості – це ...
15. До напрямів розвитку особистості відносять:
16. До факторів, що впливають на розвиток особистості відносять:
17. Перелічіть вікові етапи розвитку особистості:
18. На розвиток та формування особистості впливають такі фактори:

Тема 1.3. Виховання як основа для розвитку та формування особистості

1. Поняття про "виховання".
2. Напрями виховання.
3. Принципи виховання.
4. Методи виховання.
5. Організаційні форми виховання та види виховних заходів.

Поняття про "виховання"

Виховання є цілеспрямованим процесом формування та розвитку особистості як соціальної істоти. Загальною метою виховання є гармонійне формування всебічно розвинутої особистості.

В основі підготовки сучасного фахівця лежать два основних, паралельнодіючих процеси – навчання та виховання. Саме виховання відрізняється від навчання як спеціально організований процес, що передбачає формування певних якостей особистості, управління її розвитком. На сьогодні виховання передбачає формування у особистості сукупності поглядів, ідеалів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності людини, у процесі якої вона засвоює духовну і матеріальну культуру нації, виробляє національну свідомість.

Виховання є досить складним процесом і потребує оптимального впливу «позитивних» факторів на розвиток та формування особистості, а також унеможливлення втручання «негативних» факторів.

На процес виховання впливають:

- *об'єктивні фактори* (особливості суспільного устрою, політичного режиму, соціально-економічного розвитку, національна самобутність, природне середовище);
- *суб'єктивні фактори* (соціально-педагогічна діяльність сім'ї, громадських організацій, навчально-виховних закладів, засобів масової інформації, закладів культури і мистецтва).

Процес виховання передбачає:

- 1) цілеспрямоване визначення мети та завдань виховання на всіх етапах роботи з орієнтирами на напрями, закономірності, принципи та правила виховання;
- 2) оптимальну реалізацію змісту освіти, методів, форм та засобів виховання;
- 3) аналіз результатів виховної роботи, її коригування та прогнозування.

Результативність виховного впливу залежить від правильного застосування мети, змісту і методів виховання, а також від педагогічної майстерності вихователя та власного ставлення вихованця до себе й оточуючих.

Результатом виховання особистості є її вихованість. Вихованість характеризує рівень сформованості тих чи інших якостей, поглядів, цілей, переконань тощо. Вихованість може бути високого рівня, середнього і низького. Вихованість особистості визначається показниками та критеріями вихованості, які визначають рівень сформованості тієї чи іншої якості.

Найвищим етапом виховання є етап її самовиховання особистості. Самовиховання – це процес самостійного формування та розвитку особистості на основі власних мотивів, цілей, інтересів та вольових якостей.

Поняття про "виховання" та "результат виховання"

Виховання

цілеспрямований процес формування та розвитку особистості як соціальної істоти

Результат виховання –

вихованість особистості, яка характеризує рівень сформованості:

якостей

переконань

поглядів

цілей

Мета національного виховання

гармонійне формування всебічно розвинутої особистості

На процес виховання впливають:

Фактори

об'єктивні фактори

(особливості суспільного устрою, політичного режиму, соціально-економічного розвитку, національна самобутність, природне середовище)

суб'єктивні фактори

(соціально-педагогічна діяльність сім'ї, громадських організацій, навчально-виховних закладів, засобів масової інформації, закладів культури і мистецтва)

Під час життя у людини можуть формуватися формуються різні якості та звички, які можна характеризувати як позитивні та негативні. Негативними слід вважати якості та звички які є небажаними у даному суспільстві. З метою зміни негативних на позитивні здійснюють її перевиховання. Перевиховання – це процес формування особистості, який вимагає виховної роботи з метою формування нових якостей та звичок на основі інших.

Напрями виховання

Виховання, як і навчання, відбувається в діяльності. Оскільки виховання – це процес розвитку і формування особистості відповідно вимогам суспільства, а, розвиток відбувається у психологічному, фізіологічному та соціальному напрямках, то на сьогодні виховання як процес має також здійснюватися у певних напрямках.

Згідно з Законом України „Про освіту” виховання має здійснюватися у таких напрямках:

1. Розумового виховання.
2. Екологічного виховання.
3. Морального виховання.
4. Статевого виховання.
5. Трудового виховання.
6. Економічного виховання.
7. Естетичного виховання.
8. Правового виховання.
9. Фізичного виховання.
10. Патріотичного виховання.
11. Релігійного виховання.
12. Громадянське виховання.
13. Національного виховання.
14. Виховання здорового способу життя.

Усебічний розвиток людини, що є головною метою виховання, охоплює розумове, моральне, трудове, естетичне й фізичне виховання в їх нерозривному зв'язку, взаємозалежності та взаємозумовленості. Кожен з цих напрямів має свій зміст і конкретні завдання.

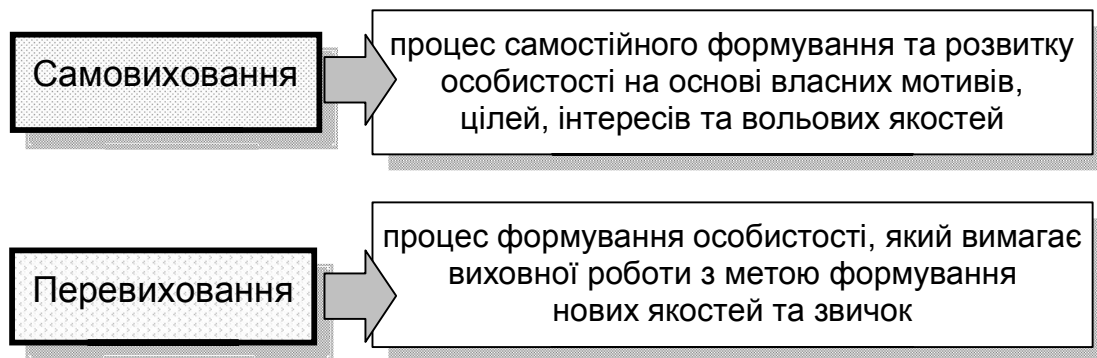
Принципи виховання

Принцип (з лат. мови) – це основа.

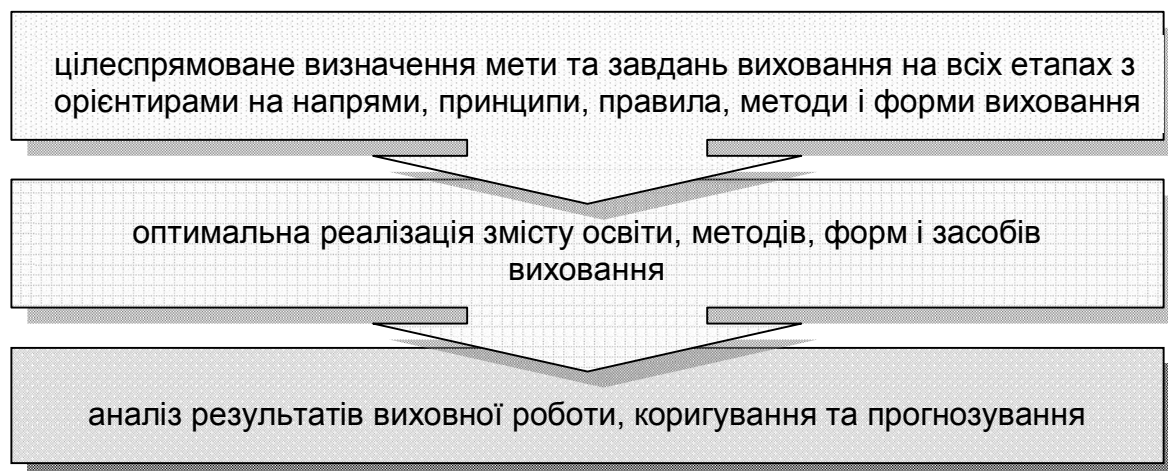
Принципи виховання – це вихідні положення (основні вимоги), що впливають із закономірностей виховання та визначають загальне спрямування виховного процесу.

Успішне вирішення завдань виховання відбувається через цілеспрямоване використання змісту, методів, засобів і форм виховання, які чітко спрямовані на реалізацію принципів виховання. Це вимагає від педагога вмінь реалізовувати їх у взаємозв'язку, з урахуванням певних можливостей і умов.

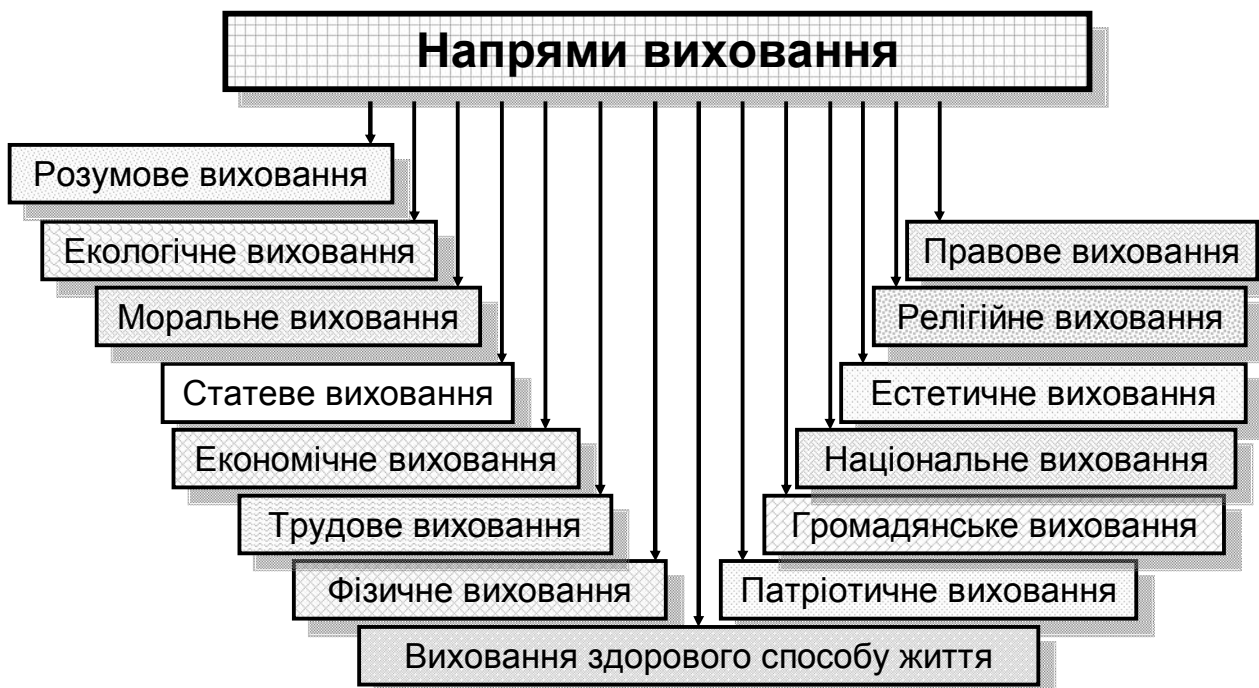
Виховання на різних стадіях та етапах може передбачати:

Організація виховання передбачає:

На сьогодні виховання має здійснюватися у таких напрямках:

В “національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті” основними названі такі принципи виховання:

- гуманізму;
- демократизму;
- єдності сім’ї та навчального закладу у вимогах до вихованця;
- наступності;
- спадкоємності поколінь.

Методи виховання

“Метод” в перекладі з грецької мови означає шлях, спосіб.

Метод виховання – це спосіб організації виховного процесу, що характеризує взаємовідносини вихователів і вихованців спрямований на досягнення виховних цілей.

Класифікація методів – це чітка система виховних впливів на вихованця, за допомогою якого можна здійснювати формування особистості. В педагогіці є більше 10 класифікацій методів виховання. У процесі розвитку педагогічної науки з’являлись різні класифікації методів виховання.

Найбільш ефективною для реалізації мети виховання на сучасному етапі виявилась класифікація, розроблена В.А.Сластьоніним. Автор виділив 4 групи методів виховання:

- *методи формування свідомості особистості* (бесіда, лекція, дискусія, переконання, навіювання, приклад);
- *методи формування досвіду поведінки та діяльності* (привчання, тренування, педагогічна вимога, громадська думка, виховуючі ситуації);
- *методи стимулювання діяльності і поведінки* (гра, змагання, заохочення, покарання);
- *методи самовиховання* (самопізнання, самоусвідомлення, саморегуляція).

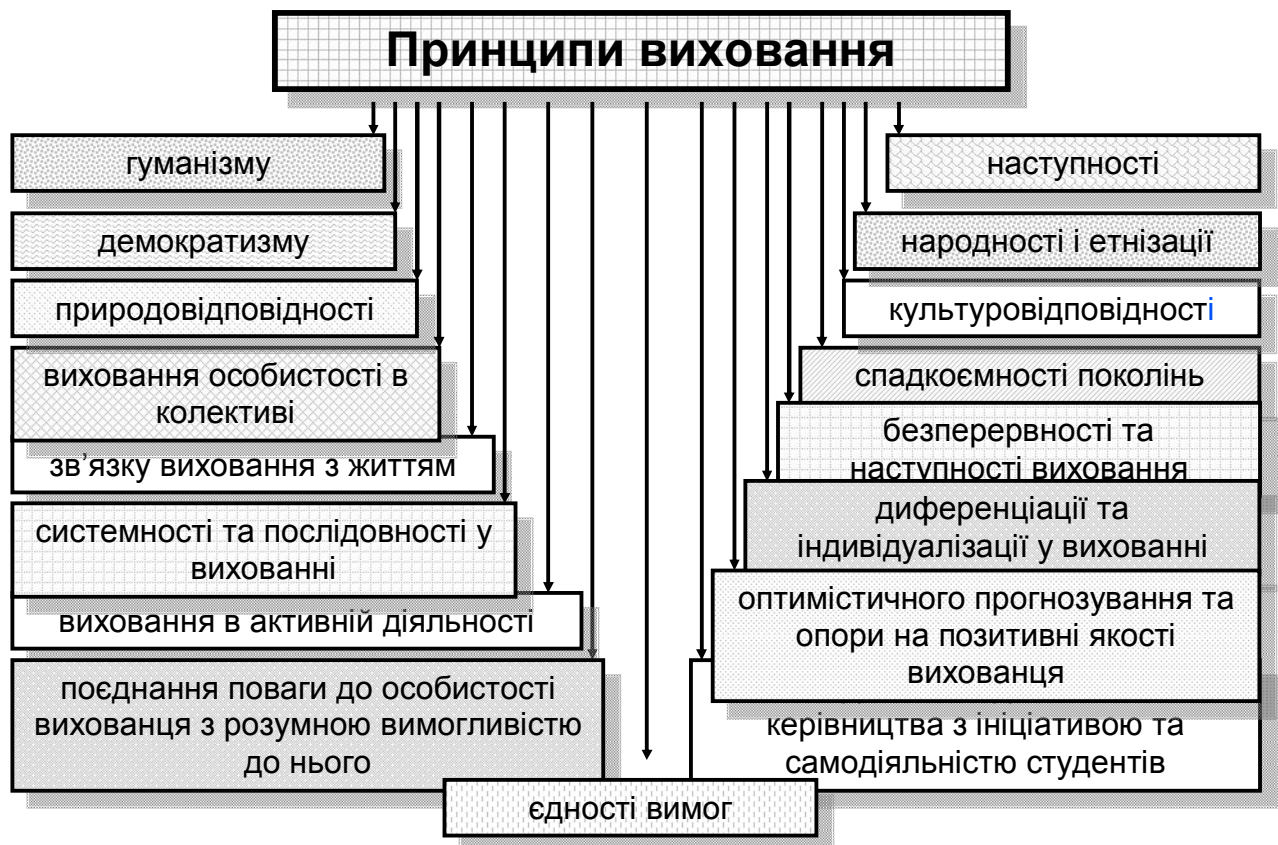
В основі першої групи методів виховання (методи формування свідомості особистості) лежить слово педагога – найпопулярніший інструмент в педагогічній діяльності. Сухомлинський В.О. зазначав: “В руках педагога слово – такий самий могутній засіб як музичний інструмент в руках музиканта, як фарби в руках художника. Як без музичного інструменту немає музики, так без слова немає педагогіки”.

Друга група – це методи формування досвіду поведінки. Логічний перехід від першої групи методів до другої – це перехід від слова до діла, до конкретної справи. Адже саме завдяки цій групі методів закріплюються знання, формуються уміння, навички і звичні форми поведінки.

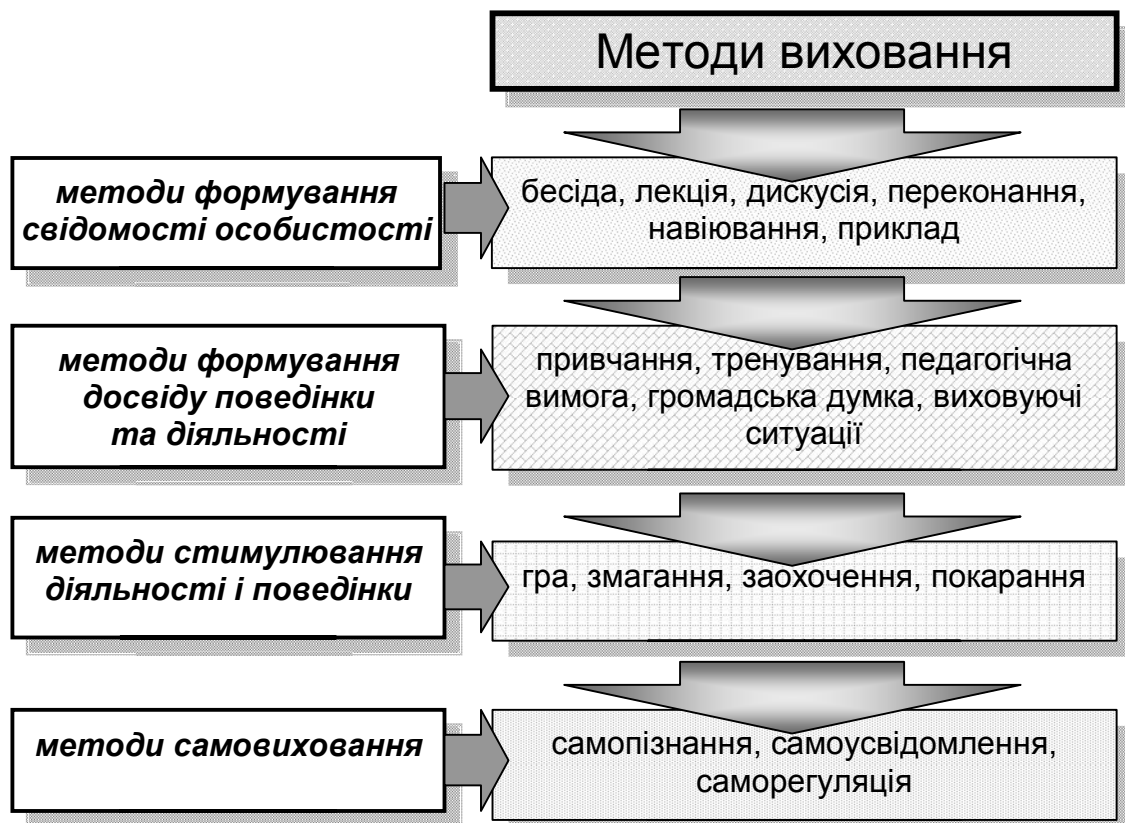
Третя група – методи стимулювання діяльності та поведінки – є допоміжною до двох попередніх груп, оскільки методи цієї групи використовуються як стимули, що сприяють ефективному використанню методів двох попередніх груп.

Четверта група – методи самовиховання – спрямована на забезпечення студентів практичними вміннями і навичками самовиховання як найвищої форми виховання.

На сьогодні виховання має спиратися на такі принципи:

Групування методів навчання за провідними ознаками:

Організаційні форми виховання та види виховних заходів

Цілеспрямована організація виховної роботи у ВНЗ здійснюється через реалізацію методів та форм виховання.

Організаційні форми виховання – це способи організації виховного процесу, що характеризуються певним порядком, режимом та часом проведення.

За класифікацією, в основу якої покладено кількість студентів, що беруть участь у виховному заході, форми виховної роботи поділяють на:

- масові (більше ніж студентська група; тематичні вечори; конференції; зустрічі; конкурси; олімпіади; змагання; фестивалі).
- групові (студентська група: виховні години, гуртки за інтересами, екскурсія та походи, тренінги).
- індивідуальні.

До засобів виховання відносять: книги, ЗМІ, мистецтво, слово.

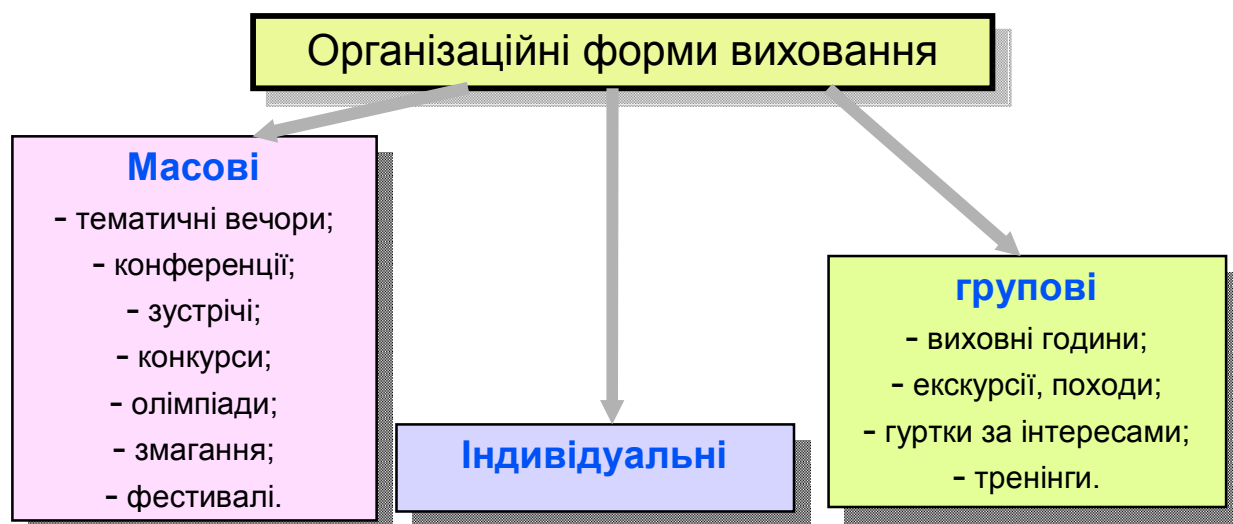
На сьогодні виховна робота у ВНЗ здійснюється за допомогою таких виховних заходів:

- *аудиторні виховні заходи* – організаційні виховні години;
- *позааудиторні виховні заходи* – культурно-масові заходи.

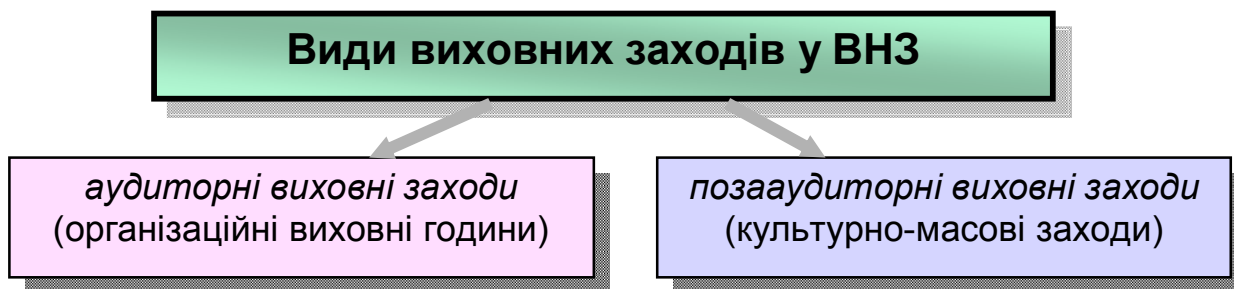
До принципів організації аудиторної і позааудиторної виховної роботи віднесено:

- а) добровільна участь у ній студентів;
- б) суспільна спрямованість діяльності;
- в) ініціатива і самодіяльність студентів;
- г) розвиток винахідливості та творчості;
- д) взаємодія різних форм і видів аудиторної і позааудиторної роботи.

Виховання у ВНЗ здійснюється за такими організаційними формами:

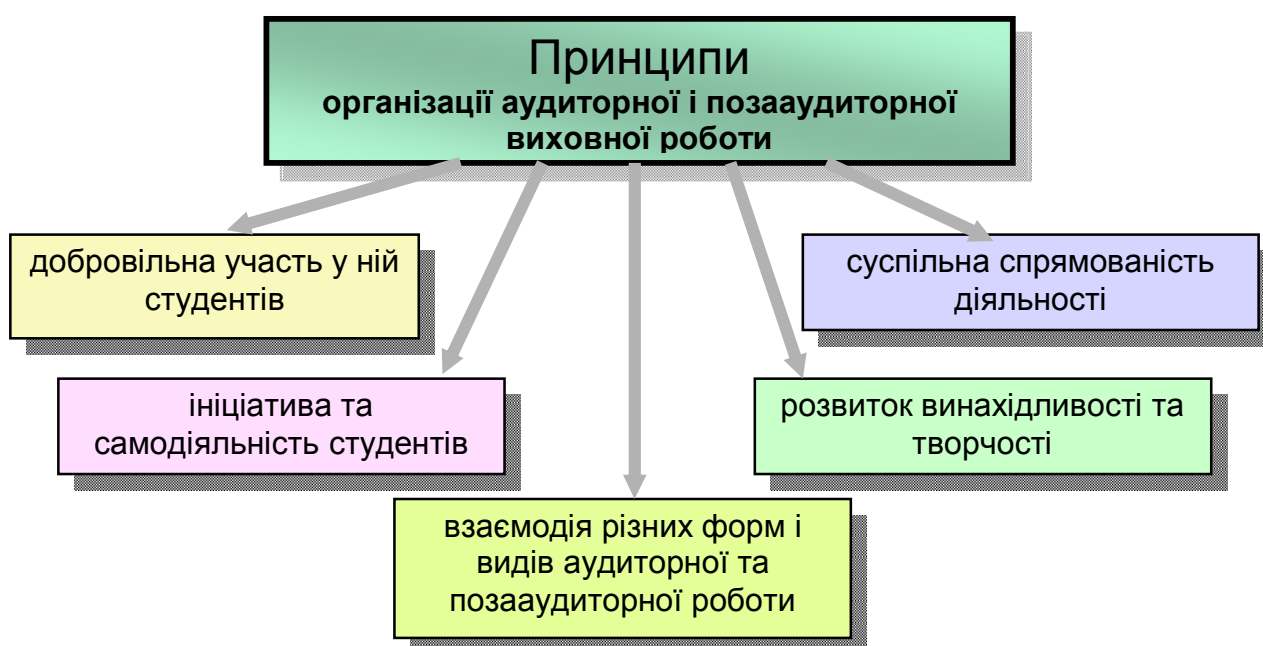

Виховна робота у ВНЗ здійснюється за допомогою таких виховних заходів:

Організація роботи наставника студентської групи.

До принципів організації аудиторної і позааудиторної виховної роботи віднесено:

Рекомендована література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К, 1998.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001.
3. Методика воспитательной работы. Учеб. пособие для студентов пед. училищ / В.М.Коротов и др.– М.: Просвещение, 1990.
4. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті. – К.: “Шкільний світ”. – 2001.
5. Нормативно-методичні матеріали з виховної роботи /В.І.Рябченко.– К.: НАУ, 2001.
6. Організація, зміст, форми та методи виховної роботи серед студентів колективами кафедр ВНЗ: Метод. рекомендації / В.Д.Базилевич, М.І.Поночовний, Н.І.Косарева. – К.: ІЗМН. – 1997.

Питання для самоперевірки:

1. Виховання – це ...
2. Самовиховання – це ...
3. Перевиховання – це ...
4. Вихованість – це ...
5. До факторів, що впливають на процес виховання відносять:

6. До основних напрямків виховання відносять:
7. Принцип виховання – це ...
8. До основних принципів виховання відносять:
9. Метод виховання – це ...
10. До основних методів виховання згідно однієї з класифікацій відносять:
11. Організаційні форми виховання – це ...
12. Перелічіть види виховних заходів у ВНЗ:
13. Перелічіть принципи аудиторної і позааудиторної виховної роботи:

Тема 1.4. Методи науково-педагогічних досліджень

1. Поняття «наука», «наукове дослідження», «методика дослідження», «методи науково-педагогічних досліджень»
2. Класифікації методів науково-педагогічних досліджень
3. Теоретичні методи наукового дослідження
4. Методи емпіричного дослідження

Поняття «наука», «методика дослідження», «метод науково-педагогічних досліджень»

Наука – соціально-значуща сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення теоретичних об'єктивних знань про дійсність.

Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематизоване та цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовують засоби та методи науки, і яке закінчується формулюванням знання про досліджу вальний об'єкт.

Класифікують наукові дослідження за наступними категоріями:

- ✓ за об'єктом і предметом дослідження (фізика, хімія, біологія, ботаніка, математика тощо);
- ✓ за сферою дослідження (природничі, гуманітарні, суспільні, технічні);
- ✓ за способом отримання нового знання (теоретичні і емпіричні).

Для отримання різнобічних відомостей про навчання і виховання студента, формування студентського колективу підбирають необхідний для цього комплекс методів науково-педагогічних досліджень.

Методика дослідження – процедура послідовного здійснення пізнавальних і перетворюючих дій, операцій та впливів, спрямованих на розв'язання дослідницьких завдань.

Метод науково-педагогічного дослідження – це спосіб дослідження психолого-педагогічних процесів, що впливають на формування особистості, встановлення об'єктивної закономірності виховання і навчання.

Класифікації методів науково-педагогічних досліджень

Методи педагогічного дослідження відповідно до їх призначення і пізнавальних можливостей можна розділити на:

- *описові* (методи збору даних: спостереження, вивчення документів і продуктів діяльності, опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), тестування);
- *пояснювальні* (експериментальні).

Виходячи з того, що кожне наукове дослідження може відбуватись на емпіричному (коли здійснюється процес накопичення фактів) і теоретичному (на якому здійснюється узагальнення знань) рівнях, методи пізнання умовно ділять на методи емпіричного та теоретичного дослідження:

- *методи теоретичного дослідження:*

- абстрагування;
- аналіз;
- синтез;
- індукція;
- дедукція;
- моделювання;
- порівняння;
- узагальнення;
- ідеалізація;
- формалізація;
- екстраполяція;

- *методи емпіричного дослідження:*

- спостереження;
- опитування;
- вимірювання;
- експеримент.

Теоретичні методи наукового дослідження

Абстрагування – виділення окремих або загальних цікавих на даний момент ознак, особливостей та відношень одного об'єкта;

Аналіз (від грецького *analysis* - розкладання) – метод пізнання, який дозволяє розкласти предмети дослідження на складові частини (звичайні елементи об'єкта або його властивості і відношення).

Синтез (від грецького *synthesis* – об'єднання), на противагу аналізу, дає можливість об'єднувати окремі частини чи сторони об'єкта в єдине ціле.

Індукція (від лат. *inductio* – наведення) – умовивід від часткового до загального, від окремих фактів до узагальнень, коли на основі знань про частини предметів класу робиться висновок про клас у цілому.

Дедукція (від лат. *deductio* – виведення) – це такий умовивід, у якому висновок про деякий елемент множини робиться на основі знання про загальні властивості всієї множини.

Моделювання – непрямий, опосередкований метод наукового дослідження об'єктів пізнання (безпосереднє вивчення яких неможливе, ускладнене чи недоцільне), який ґрунтується на застосуванні моделі як засобу дослідження.

Порівняння – це процес зіставлення предметів або явищ дійсності з метою встановлення схожості чи відмінності між ними, а також знаходження спільного, властивого об'єктам дослідження.

Узагальнення – логічний процес переходу від одиничного до загального чи від менш загального до більш загального знання, а також продукт розумової діяльності, форма відображення загальних ознак і якостей явищ дійсності.

Ідеалізація – розумова дія, пов'язана з утворенням понять про об'єкти, яких немає в дійсності і не можна відтворити в досліді, це процес конструювання понять про об'єкти, які в дійсності не існують, але мають

прообрази в реальному світі

Формалізація – метод пізнання об'єктів шляхом відображення їхньої структури у знаковій формі за допомогою штучних мов (наприклад, мовою математики, фізики, хімії, програмування тощо).

Екстраполяція – це розповсюдження яких-небудь закономірностей або тенденцій досліджуваного об'єкта, які спостерігаються на певному часовому інтервалі, на інший часовий інтервал.

Методи емпіричного дослідження

Емпіричними методами в педагогіці називаються методи, які забезпечують можливість безпосереднього пізнання педагогічної дійсності. Але розкрити сутність педагогічних явищ, їх типологію, функції, умови, місце, причини, наслідки неможливо без теоретичних методів. У той же час теоретичне мислення отримує інформацію, спираючись на емпіричні дослідження.

Спостереження – це безпосереднє сприйняття людиною предметів та явищ зовнішнього світу.

Вимірювання – це пізнавальна процедура, пов'язана з визначенням числового значення деякої величини за допомогою одиниці вимірювання.

Експеримент – це такий метод вивчення об'єкта, коли дослідник активно й цілеспрямовано впливає на нього шляхом створення штучних умов чи застосування звичайних умов, необхідних для виявлення відповідних властивостей. Термін "експеримент" (від латинського *experimentum* - спроба, дослід) означає науково поставлений дослід, спостереження досліджуваного явища у певних умовах, що дозволяють спостерігати за ним і багаторазово відтворювати його при повторенні цих умов.

Методи опитування, до яких відносяться *бесіда*, *інтерв'ю* і *анкетування*, *тестування* є способом соціологічних досліджень.

Інтерв'ю – метод збору інформації у процесі усного безпосереднього спілкування. Передбачає реєстрацію і аналіз відповідей на запитання, а також вивчення особливостей невербальної поведінки опитуваних.

Анкетування – проведення опитування у письмовій формі з допомогою попередньо підготовлених бланків.

Рекомендована література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К, 1998.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр "Академія", 2001.
4. Державна національна програма "Освіта": Україна ХХІ століття". – К., 1994.
5. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник. – К., 1990.
6. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Харків: "ОВС", 2002.
7. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001.

Питання для самоперевірки

1. Наука – це ...
2. Наукове дослідження – це ...
3. Методика дослідження – це ...
4. Методи науково-педагогічних досліджень – це ...
5. Перелічити класифікації методів науково-педагогічних досліджень.
6. До теоретичних методів наукового дослідження відносять:
7. До методів емпіричного дослідження відносять:
8. Абстрагування – це ...
9. Аналіз – це ...
10. Синтез – це ...
11. Індукція – це ...
12. Дедукція – це ...
13. Моделювання – це ...
14. Порівняння – це ...
15. Узагальнення – це ...
16. Ідеалізація – це ...
17. Формалізація – це ...
18. Метод екстраполяційні операції – це ...
19. Спостереження – це ...
20. До основних етапів наукового спостереження відносять:
21. Вимірювання – це ...
22. Вивчення документації та результатів педагогічної діяльності – це ...
23. Експеримент – це ...
24. Методи опитування – це ...
25. Інтерв'ю – це ...
26. Анкетування – це ...

Тема 1.5. Система освіти в Україні

1. Поняття про систему освіти, структура освіти України.
2. Освітні рівні в Україні, освітньо-кваліфікаційні рівні, наукові ступені, вчені звання.
3. Вища та післядипломна освіти в Україні.

Поняття про систему освіти, структура освіти України

Система освіти України представляє собою упорядковану організацію набуття особистістю певних рівнів освіти. Система освіти структурно об'єднує в собі різні навчальні заклади, наукові, науково-методичні та методичні установи, науково-виробничі підприємства, державні та місцеві органи управління освітою та самоврядування в галузі освіти. «Система вищої освіти» структурно об'єднує в собі: вищі навчальні заклади всіх форм власності; інші юридичні особи, що надають освітні послуги у галузі вищої освіти; органи, які здійснюють управління у галузі вищої освіти.

Структура освіти включає:

- дошкільну освіту;
- загальну середню освіту;
- позашкільну освіту;
- професійно-технічну освіту;
- вищу освіту;
- післядипломну освіту;

- аспірантуру;
- докторантуру;
- самоосвіту.

Законодавство України про освіту базується на Конституції України. Завданням законодавства України про освіту є регулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України.

Основними *нормативно-правовими документами* про освіту є Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», директивні документи Міністерства освіти та науки України та Вищої атестаційної комісії України (накази, положення, бюлетені).

Освітні рівні в Україні, освітньо-кваліфікаційні рівні, наукові ступені, вчені звання

В Україні встановлено такі освітні рівні:

- початкова загальна освіта;
- базова загальна середня освіта;
- повна загальна середня освіта;
- професійно-технічна освіта;
- базова вища освіта;
- повна вища освіта.

В Україні встановлено такі *освітньо-кваліфікаційні рівні*:

- кваліфікований робітник;
- молодший спеціаліст;
- бакалавр;
- спеціаліст,
- магістр.

Наукові ступені присуджуються спеціалізованими вченими радами вищих закладів освіти, наукових установ та організацій у порядку.

Науковими ступенями є: кандидат наук; доктор наук.

Вчені звання присвоюються на основі рішень вчених рад вищих закладів освіти, наукових установ і організацій у порядку.

Вченими званнями є:

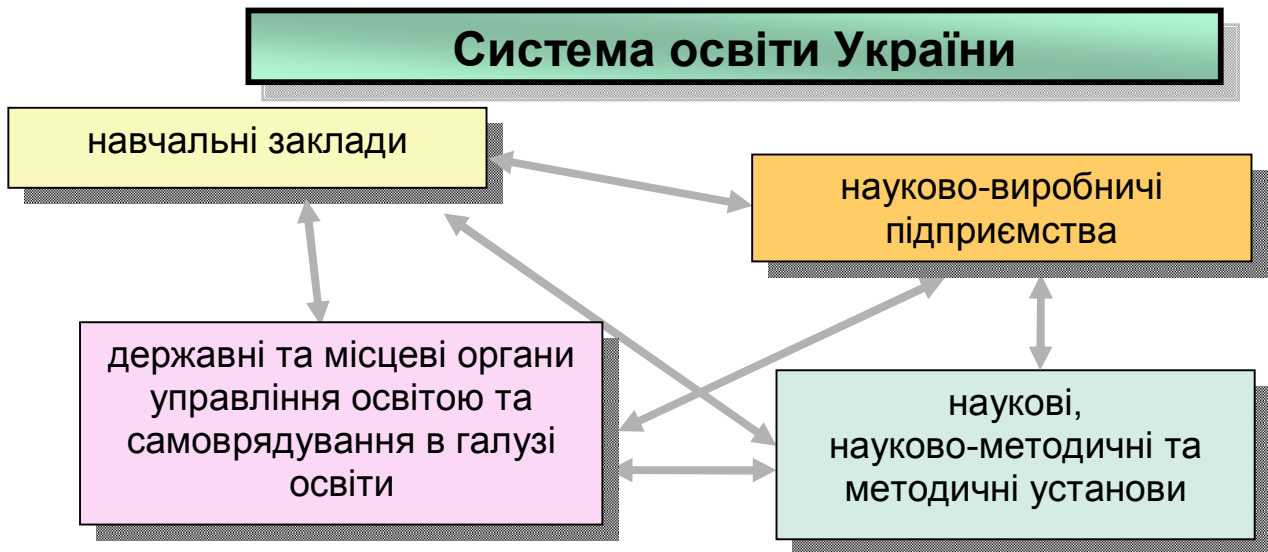
- старший науковий співробітник;
- доцент;
- професор.

Вища та післядипломна освіти в Україні

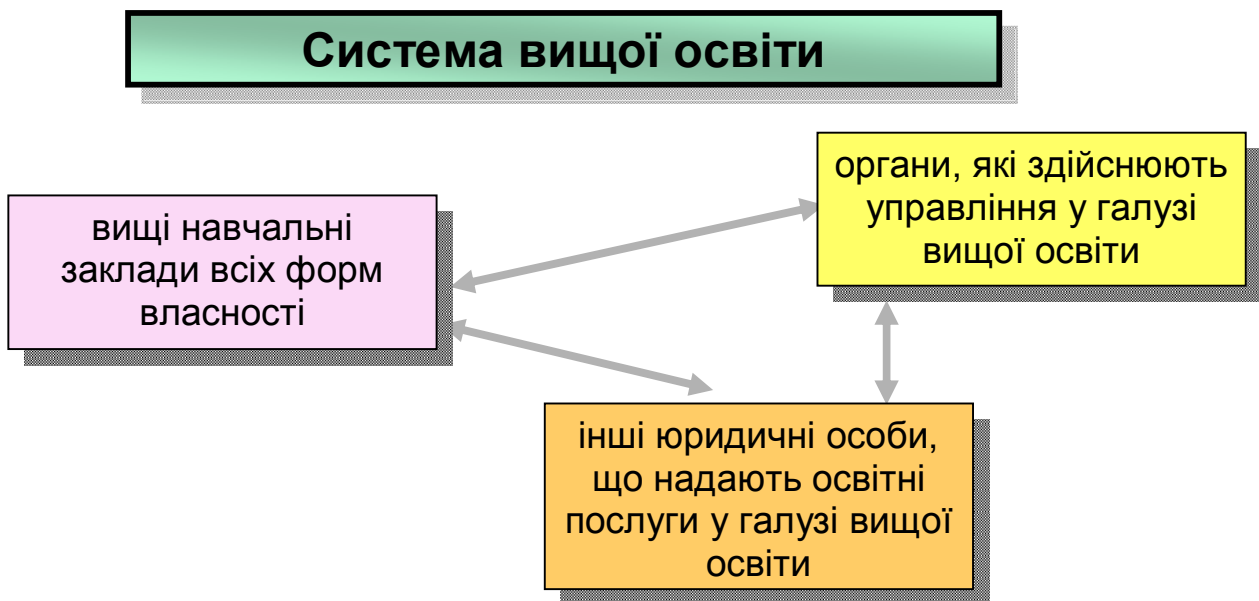
Вища освіта забезпечує фундаментальну, наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення їх кваліфікації.

Вища освіта здійснюється на базі повної загальної середньої освіти. До вищих закладів освіти, що здійснюють підготовку молодших спеціалістів, можуть прийматися особи, які мають базову загальну середню освіту.

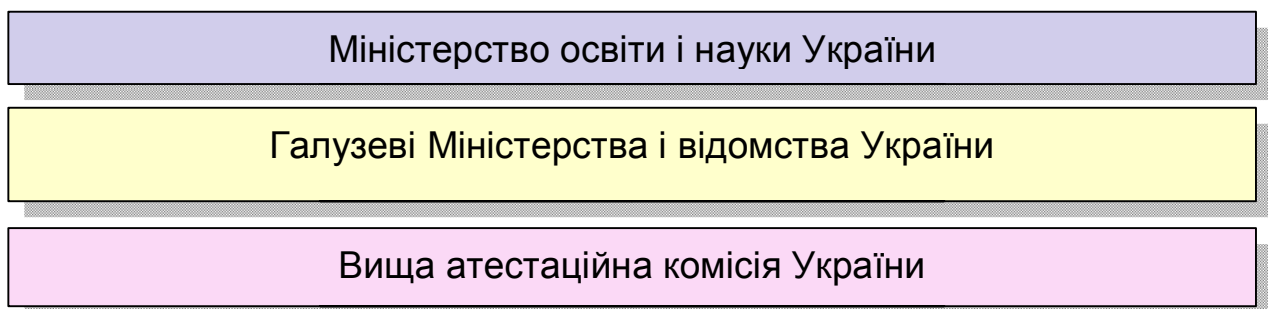
Складові системи освіти:

Складові системи вищої освіти:

Центральними органами державного управління освітою в Україні є:

Вищими навчальними закладами є:

- технікум (училище),
- коледж,
- інститут,
- консерваторія,
- академія,
- університет та інші.

Відповідно до статусу вищих закладів освіти встановлено *чотири рівні акредитації ВНЗ:*

I – технікум, училище, інші прирівняні до них вищі заклади освіти;

II – коледж, інші прирівняні до нього вищі заклади освіти;

III – інститут;

IV – консерваторія, академія, університет.

Вищі заклади освіти здійснюють підготовку фахівців за такими *освітньо-кваліфікаційними рівнями:*

молодший спеціаліст – готують технікуми, училища, інші вищі заклади освіти першого рівня акредитації;

бакалавр – готують коледжі, інші вищі заклади освіти другого рівня акредитації;

спеціаліст, магістр – готують вищі заклади освіти третього і четвертого рівнів акредитації.

Вищі заклади освіти певного рівня акредитації можуть здійснювати підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями, які забезпечують заклади освіти нижчого рівня акредитації.

Вищі заклади освіти у встановленому порядку можуть створювати різні типи навчально-науково-виробничих комплексів, об'єднань, центрів, інститутів, філій, коледжів, ліцеїв, гімназій.

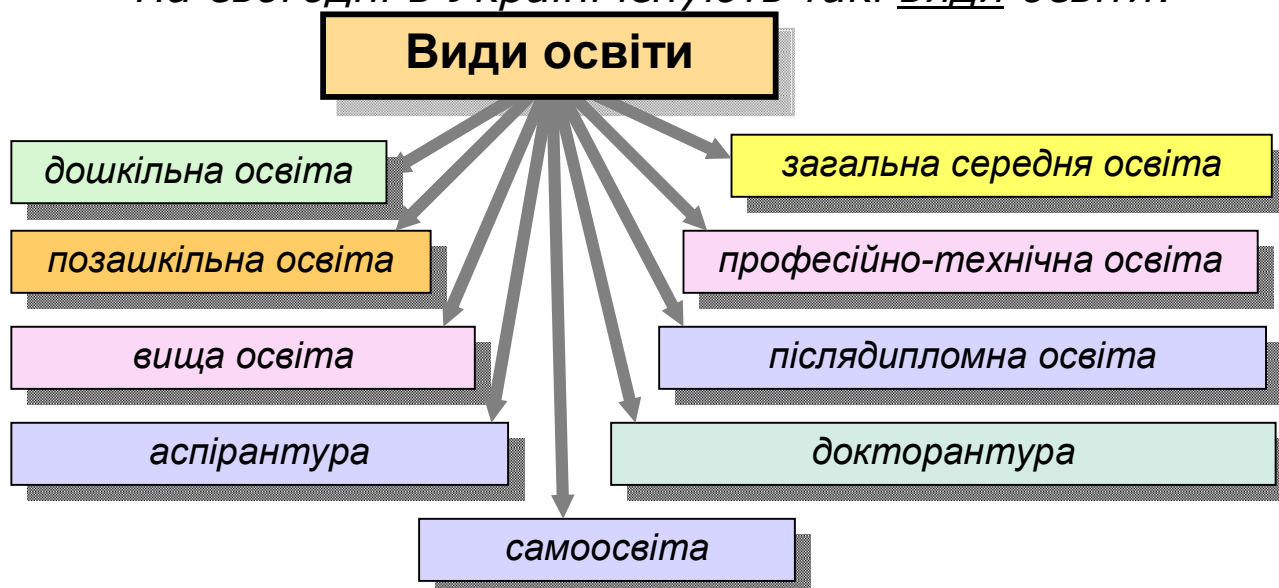
Післядипломна освіта забезпечує одержання нової кваліфікації, нової спеціальності та професії на основі раніше здобутої у закладі освіти та досвіду практичної роботи, поглиблення професійних знань, умінь за спеціальністю, професією (спеціалізація, стажування, клінічна ординатура, підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів).

Післядипломна освіта здійснюється *закладами післядипломної освіти* на договірних засадах з підприємствами, установами, організаціями з урахуванням державного контракту (замовлення).

До закладів післядипломної освіти належать: *академії, інститути (центри) підвищення кваліфікації, перепідготовки, вдосконалення; навчально-курсіві комбінати; підрозділи вищих закладів освіти (філіали, факультети, відділення та інші); професійно-технічні заклади освіти; відповідні підрозділи в організаціях та на підприємствах.*

Для *самоосвіти* громадян державними органами, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян, громадянами створюються відкриті та народні університети, лекторії, бібліотеки, центри, клуби, теле-, радіонавчальні програми тощо.

На сьогодні в Україні існують такі види освіти:

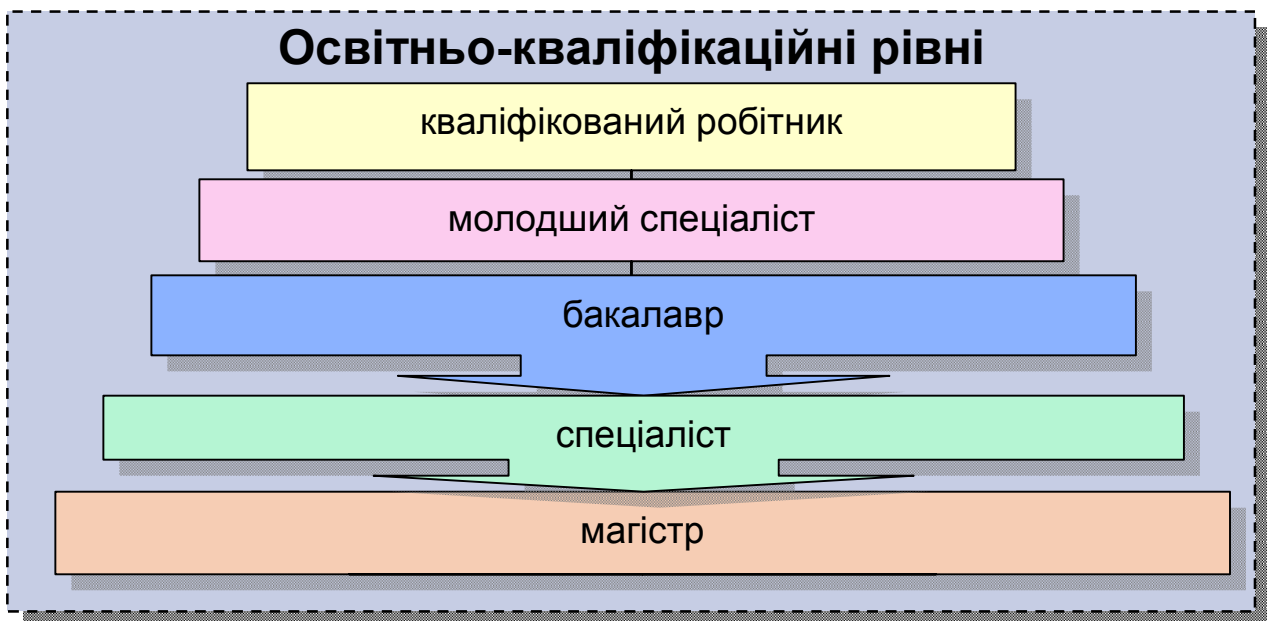
В Україні встановлено такі освітні рівні:

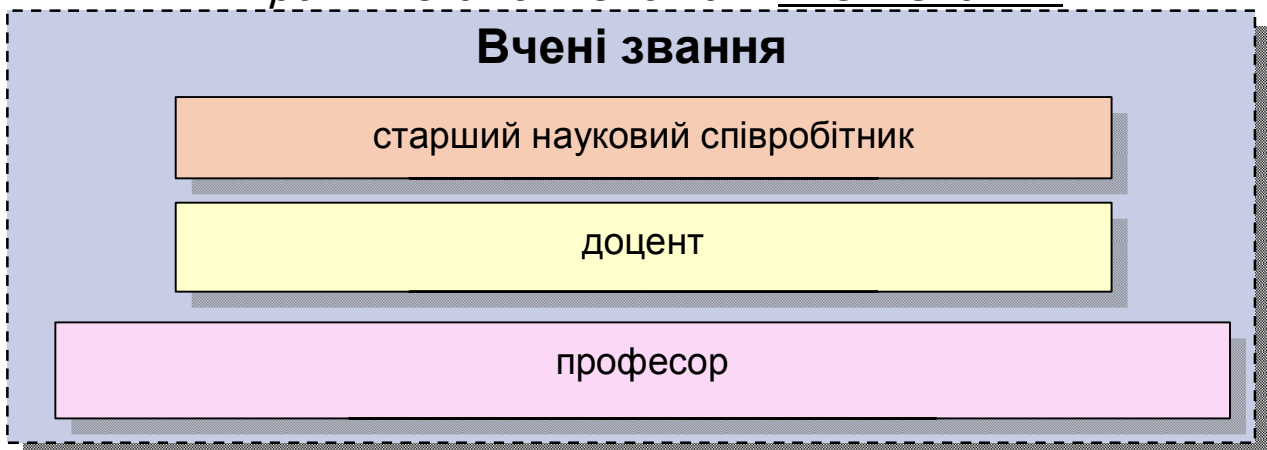
В Україні встановлено такі наукові ступені:

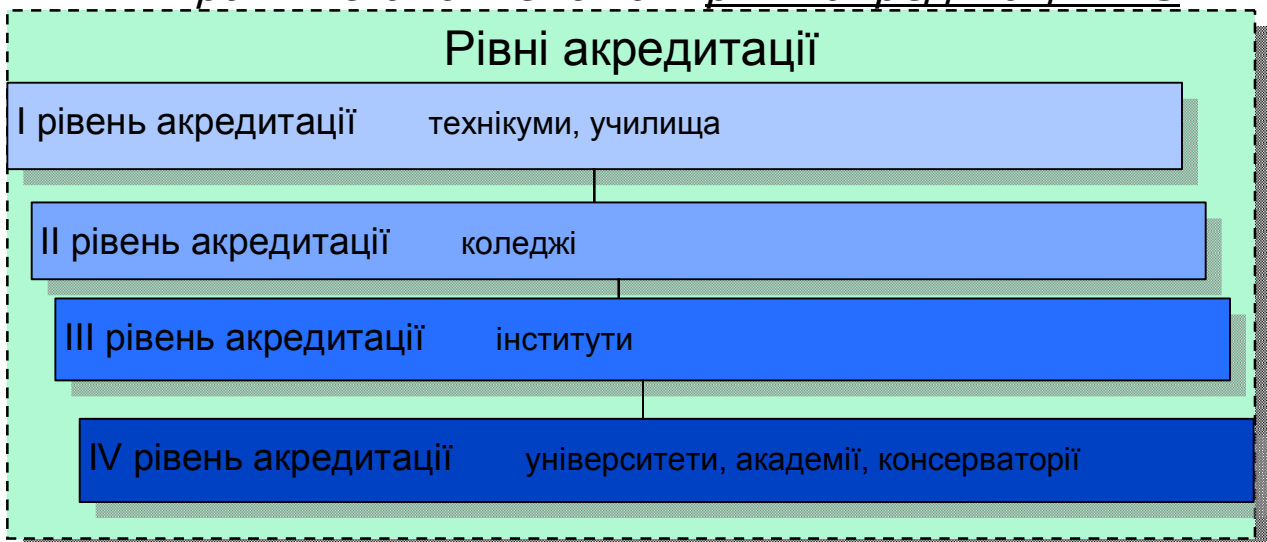
В Україні встановлено такі освітньо-кваліфікаційні рівні:

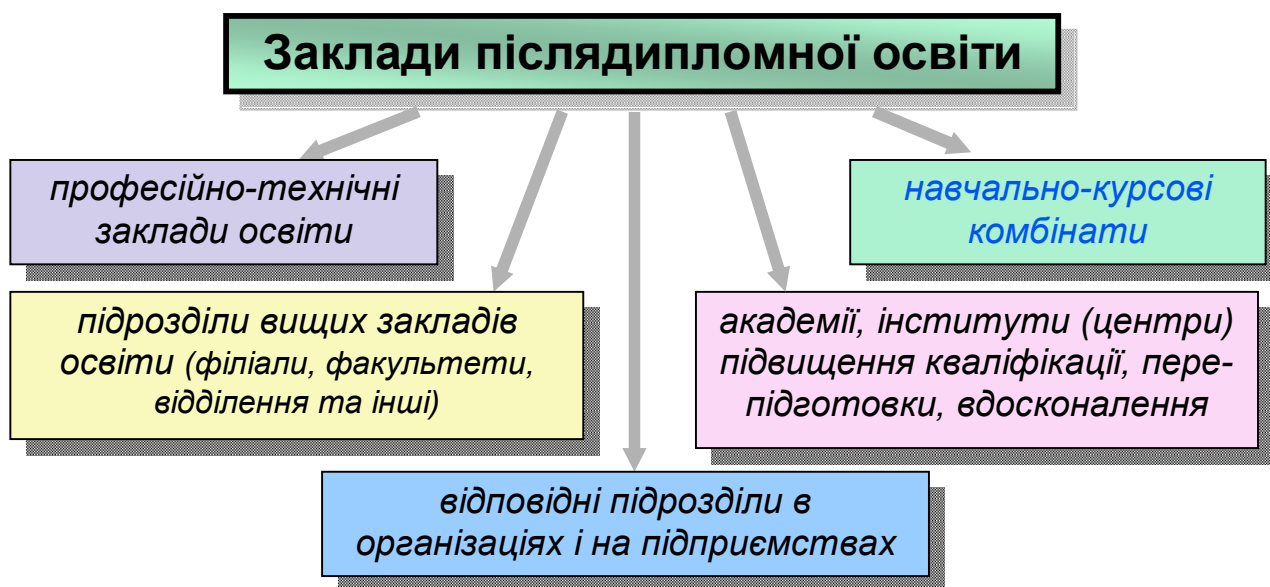
Україні встановлено такі вчені звання:

В Україні встановлено такі рівні акредитації ВНЗ:

До закладів післядипломної освіти належать:

Рекомендована література

1. Закон України "Про вищу освіту" // Законодавство України про освіту. Збірник законів. – К.: Парламентське вид-во, 2002.
2. Закон України "Про освіту" // Законодавство України про освіту. Збірник законів. – К.: Парламентське вид-во, 2002.

Питання для самоперевірки

1. Система освіти – це ...
2. Структура освіти в Україні включає:
3. Основними нормативно-правовими документами про освіту в Україні є:
4. Перелічіть наукові ступені в Україні:
5. Перелічіть вчені звання в Україні:
6. Перелічіть рівні освіти в Україні:
7. Перелічіть освітньо-кваліфікаційні рівні:
8. Перелічіть рівні акредитації та їх ВНЗ в Україні:
9. Перелічіть рівні освіти в Україні:
10. Перелічіть заклади післядипломної освіти в Україні:

Тема 1.6. Зміст освіти і зміст навчання

1. Поняття про “зміст освіти”, рівні формування змісту освіти.
2. Нормативно-правові документи, в яких відображено зміст освіти.
3. Поняття про “зміст навчання”.
4. Нормативно-правові документи, в яких відображено зміст навчання.

Поняття про “зміст освіти”, рівні формування змісту освіти.

Під *змістом освіти* розуміють систему знань, умінь, навичок, світоглядних і поведінкових якостей особистості, які зумовлені вимогами суспільства до фахівців відповідної кваліфікації та профілю. У Законі України “Про вищу освіту” зазначено, що зміст вищої освіти – це обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадських якостей, що має бути сформована у процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва.

Рівні формування змісту освіти:

- на рівні *загального теоретичного уявлення* зміст освіти охоплює склад, структуру (зв'язки між елементами) і функції конкретного соціального досвіду, що передається підростаючим поколінням;
- на рівні *навчальної дисципліни* зміст навчальної дисципліни набуває більшої конкретизації, де визначаються склад і структура змісту, які специфічні для кожної дисципліни, і поряд з тим співвідносяться із загальним теоретичним уявленням;
- на рівні *навчального матеріалу* визначають конкретні елементи складу змісту освіти (знання, уміння, навички), що містяться у підручниках, навчальних посібниках і входять до змісту навчання даної навчальної дисципліни;
- на рівні *педагогічної діяльності* зміст освіти реально включається до процесу навчання;
- на рівні *структури особистості* зміст освіти характеризується тими знаннями, уміннями і навичками, якими оволодів той, хто навчається.

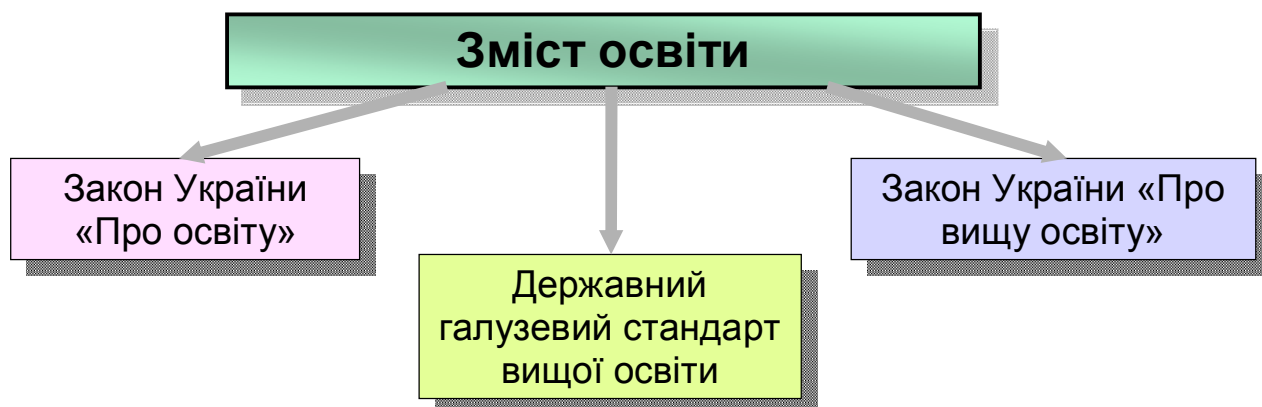
Нормативно-правові документи, в яких відображено зміст освіти

Зміст освіти висвітлений у таких нормативних документах:

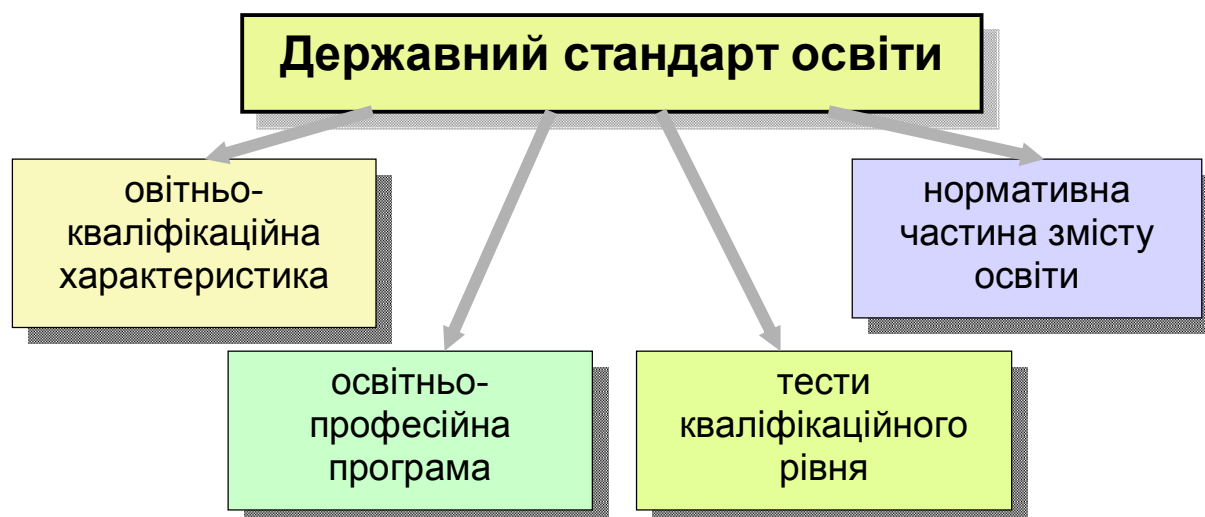
- ✓ Закон України «Про освіту».
- ✓ Закон України «Про вищу освіту».
- ✓ Державний галузевий стандарт вищої освіти (освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма).

Зміст освіти визначається освітньо-професійною програмою підготовки, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та вищого навчального закладу і відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах, а також при проведенні навчальних занять та інших видів навчальної діяльності.

Нормативно-правові документи, в яких відображено зміст освіти

Складові державного стандарту освіти

Освітньо-професійна програма підготовки – це перелік нормативних та вибіркового навчальних дисциплін із зазначенням обсягу годин, відведених для їх вивчення, форм підсумкового контролю.

Зміст освіти складається з :

- нормативної частини (визначається відповідним державним стандартом освіти)
- вибіркової частини (визначається ВНЗ).

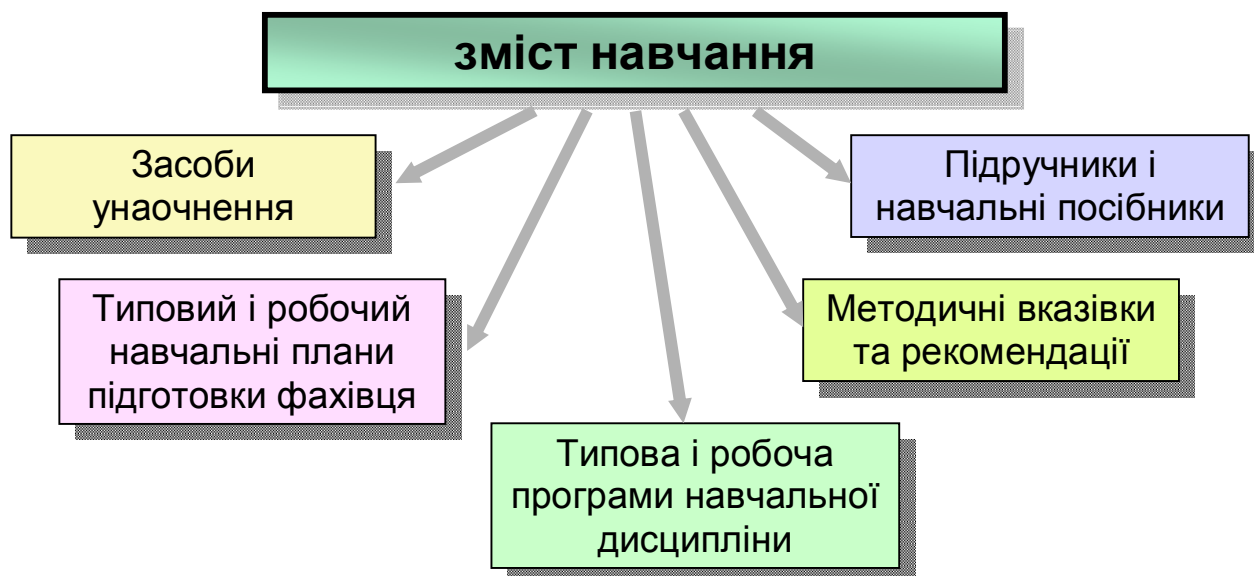
Організація навчального процесу у ВНЗ базується на Законі «Про освіту», державних стандартах освіти.

Державний стандарт освіти – це сукупність норм, які визначають вимоги до освітнього (кваліфікаційного) рівня. Державні стандарти освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки в Україні.

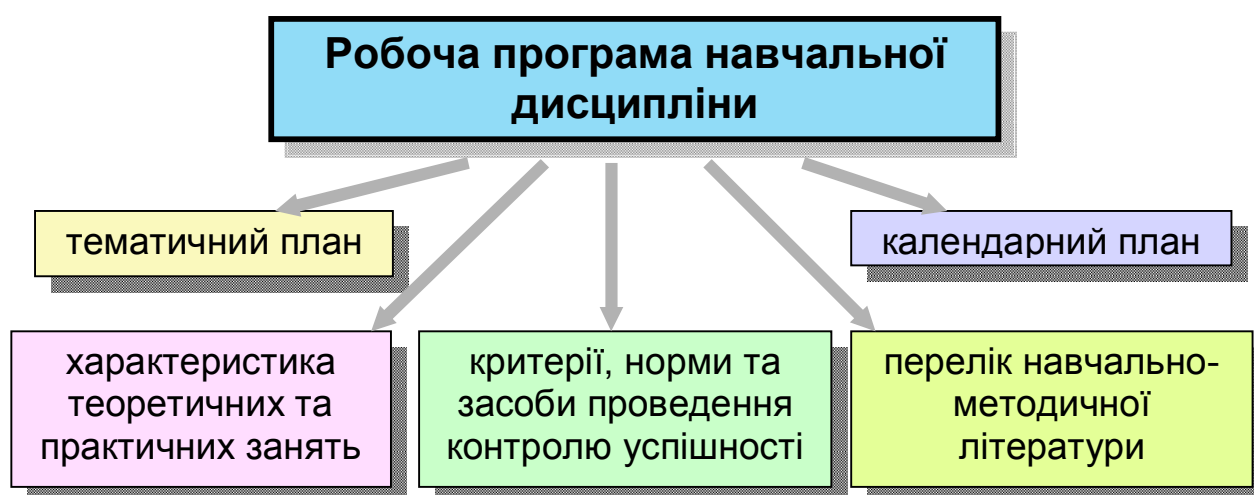
Складові державного стандарту освіти:

- освітня (кваліфікаційна) характеристика;
- освітньо-професійна програма;
- нормативна частина змісту освіти;
- тести.

Нормативно-правові документи, в яких відображено зміст навчання

Структурні складові робочої програми навчальної дисципліни

Поняття про “зміст навчання”

Однією із складових змісту освіти слід вважати зміст навчання як педагогічно обґрунтовані, логічно впорядковані наукові знання, що покладені в основу навчального матеріалу певного курсу.

Зміст навчання – це система знань, умінь, навичок, якою слід оволодіти у процесі вивчення тієї чи іншої дисципліни. Зміст навчання має професійну спрямованість, подається стисло, і визначає змістові аспекти навчальної діяльності викладачів та студентів для оволодіння певним освітньо-кваліфікаційним рівнем.

Досить суттєве значення для покращання навчального процесу та підвищення його ефективності має відбір і структурування змісту навчального матеріалу. На відбір змісту навчання впливає безліч чинників, основними з

яких є:

- суспільне виробництво;
- науково-технічний прогрес;
- мотиви, потреби і цінності студентів і викладачів;
- методи і форми навчання.

Під час відбору навчального матеріалу слід використовувати такі загальні *принципи*:

- науковості змісту;
- доступності змісту;
- цілісності та системності відбору інформації;
- гуманізації змісту;
- професійної спрямованості змісту навчального матеріалу.

Нормативно-правові документи, в яких відображено зміст навчання

Зміст навчання відображається у таких документах та джерелах:

- ✓ Типовий навчальний план підготовки фахівця.
- ✓ Робочий навчальний план.
- ✓ Типова програма навчальної дисципліни.
- ✓ Робоча програма навчальної дисципліни.
- ✓ Підручник.
- ✓ Навчальний посібник.
- ✓ Методичні вказівки, рекомендації, наочні посібники тощо.

Рекомендована література

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001.
3. Державна національна програма “Освіта”: Україна ХХІ століття”. – К., 1994.
4. Закон України “Про вищу освіту” ”// Законодавство України про освіту. Збірник законів. – К.: Парламентське вид-во, 2002.
5. Закон України “Про освіту” ”// Законодавство України про освіту. Збірник законів. – К.: Парламентське вид-во, 2002.
6. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навч. пос. – К., 1990.
7. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001.

Питання для самоперевірки

1. Зміст освіти – це ...
2. Зміст освіти відображено в таких нормативно-правових документах ...
3. Зміст навчання – це ...
4. Зміст навчання відображено в таких нормативно-правових документах ...
5. Чинники, які впливають на структурування змісту навчального матеріалу...
6. Структурні складові робочої навчальної програми дисципліни
7. Складові державного стандарту освіти ...
8. Рівні формування змісту освіти ...

МОДУЛЬ 2. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ (ДИДАКТИКА)

Тема 2.1. Дидактика. Процес навчання, його структура

1. Дидактика, її предмет дослідження
2. Компоненти навчання
3. Функції та етапи навчання
4. Види навчання

Дидактика, її предмет дослідження

Дидактика – розділ (галузь) педагогіки, який вивчає навчальний процес.

Термін цей вживається в педагогічних працях з XVII ст. Чеський педагог Я.-А.Коменський у «Великій дидактиці» (1657) розробив зміст освіти, дидактичні принципи, методи навчання, вперше обґрунтував класно-урочну форму навчання. Видатні французькі просвітителі-педагоги XVIII ст. Ж.-Ж.Руссо, К.-А.Гельвецій, Д.Дідро, А.Гольбах, Й.-Г.Песталоцці, Й.Герbart та інші виступали за поєднання навчання з працею, активізацію навчального процесу, опору на досвід та спостереження учнів, критикуючи заучування та зорієнтованість на книжні знання.

Значний внесок у дидактику середини XIX ст. зробив видатний німецький педагог А. Дістервег, який розглядав навчальний процес як такий, що розвиває пізнавальні можливості учнів і сприяє формуванню в них самостійності та ініціативи. Вагому роль у розвитку дидактики XIX ст. відіграв видатний російський педагог К. Ушинський, який висловив низку прогресивних думок щодо змісту освіти. Для сучасної школи цінною є вимога вивчення рідної мови і літератури, які мають бути провідними у початковому навчанні. Особливе місце він відводив таким дидактичним принципам, як усвідомленість, систематичність, послідовність, наочність, міцність засвоєння знань. Створена ним дидактична система не втратила своєї актуальності й нині.

Предметом дослідження дидактики є:

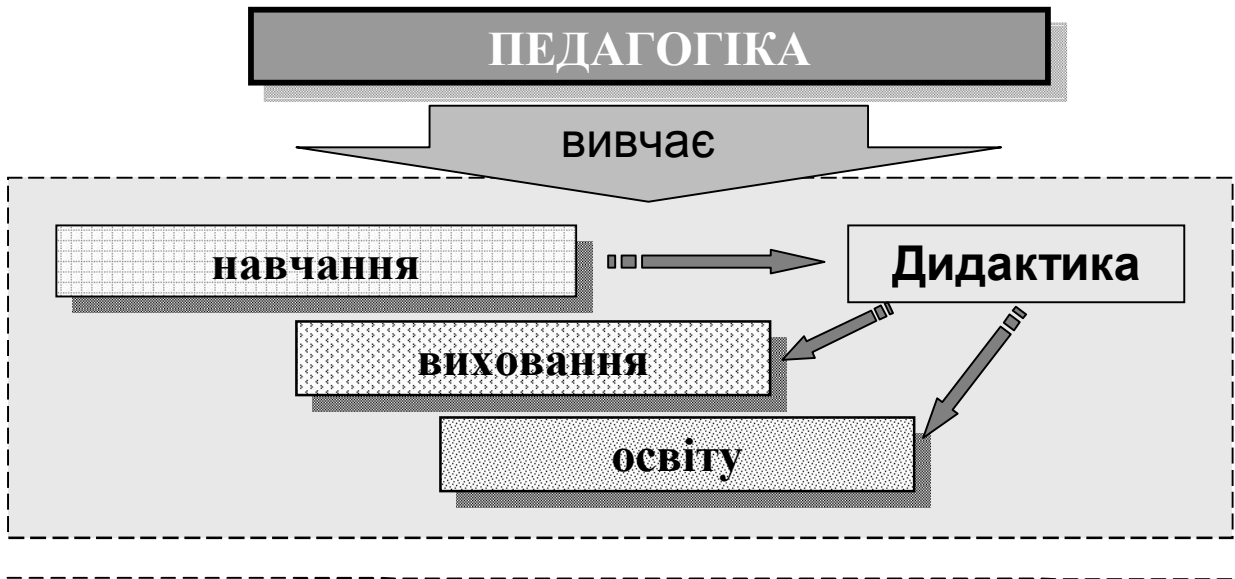
- 1) визначення мети і завдань навчання;
- 2) визначення змісту освіти відповідно до вимог суспільства;
- 3) виявлення закономірностей процесу навчання на основі його аналізу, здійснення спеціальної пошуково-експериментальної роботи;
- 4) обґрунтування принципів і правил навчання на основі виявлених закономірностей навчання;
- 5) вироблення організаційних форм, методів і прийомів навчання;
- 6) забезпечення навчально-матеріальної бази, засобів навчання.

До категорій дидактики відносять:

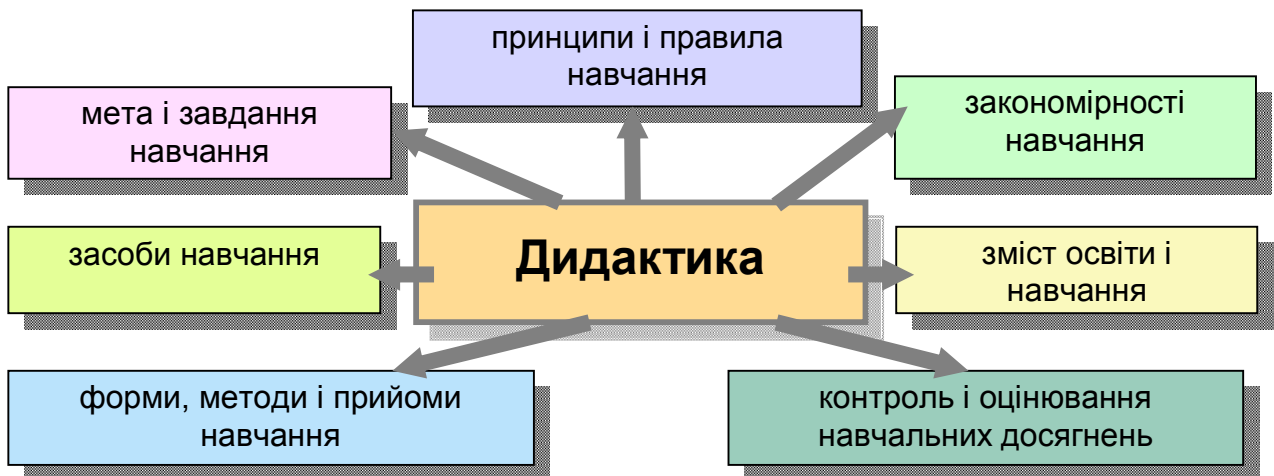
- принципи навчання;
- методи навчання;
- форми навчання;
- засоби навчання;
- зміст навчання.

Дидактика постійно розвивається шляхом вирішення завдань вдосконалення освіти і навчання відповідно до потреб суспільства.

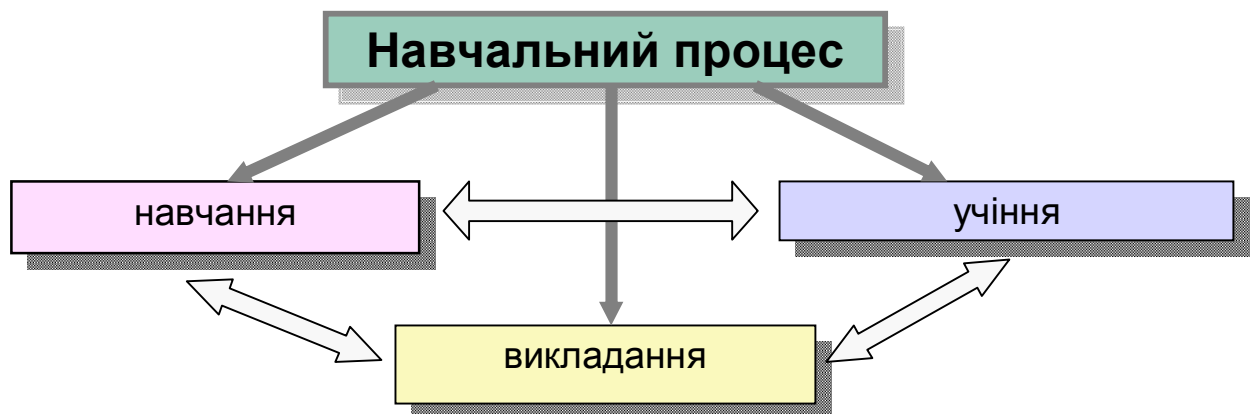
Місце «дидактики»

предмет вивчення "Дидактики"

Компоненти навчального процесу

Компоненти навчання

Навчальний процес є широким у своєму розумінні дійством. Він охоплює у собі різні процеси (*компоненти навчання*), серед яких:

- ✓ навчання;
- ✓ учіння;
- ✓ викладання.

Оскільки *навчання* – це процес формування знань, умінь та навичок людини, який відбувається під цілеспрямованим керівництвом викладача або вчителя, то *учіння* – цілеспрямований процес самостійного засвоєння людиною знань, оволодіння вміннями і навичками.

Одним із компонентів навчального процесу є процес викладання. *Викладання* – це цілеспрямована діяльність викладача, що полягає в організації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Процес навчання передбачає оптимальну взаємодію між викладачем і студентом, яка вимагає цілеспрямованого використання методів, засобів, форм і змісту навчання з орієнтацією на реалізацію принципів навчання і досягнення позитивного навчального результату. Результативність процесу навчання залежить, в першу чергу, від майстерності викладача, а також від мотивації учіння студента і його пізнавальних можливостей.

Функції та етапи навчання

До *функцій* навчання віднесено:

- освітню;
- розвивальну;
- виховну.

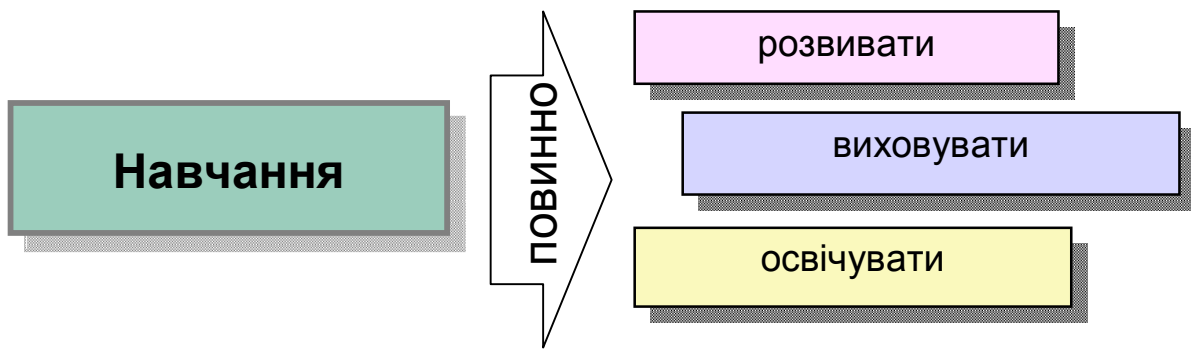
Відповідно до закономірностей процесу навчання навчально-пізнавальна діяльність проходить *поетапно*, серед них:

- 1) *сприймання та усвідомлення* людиною якоїсь інформації;
- 2) *відтворення* сприйнятої та усвідомленої інформації (формування знань);
- 3) *відтворення знань на практиці*;
- 4) *формування умінь* у стандартних та змінних умовах;
- 5) *застосування знань і умінь у творчій роботі*.

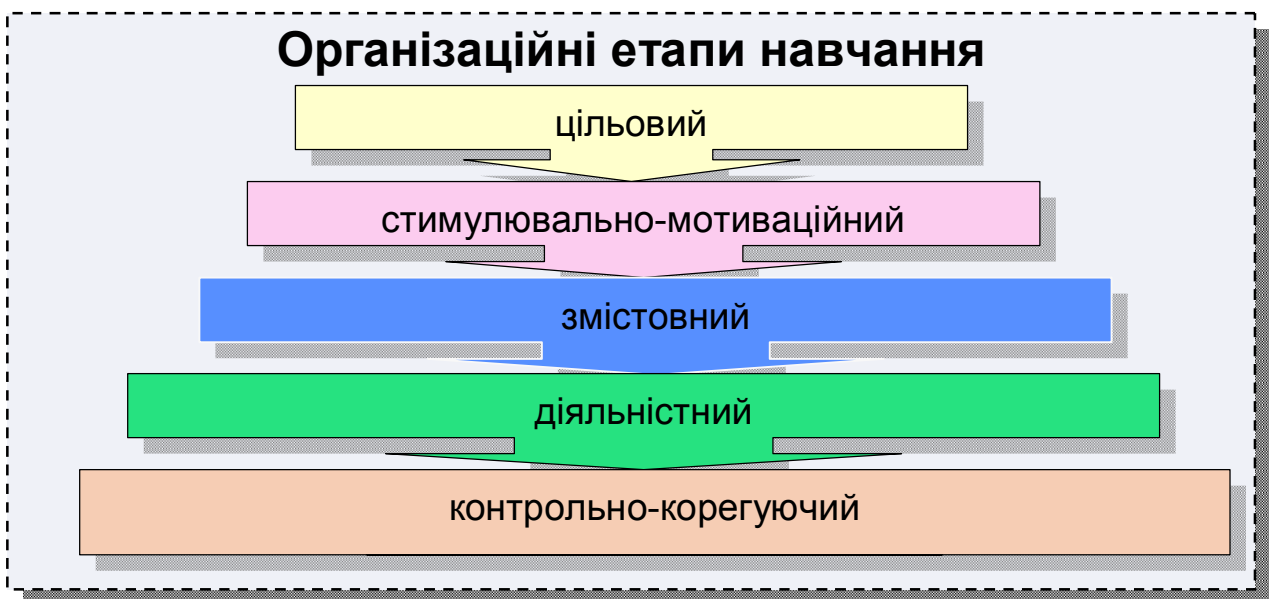
Організація навчального процесу передбачає чітку роботу викладача і студента за такими **організаційним етапами**:

- 1) **цільовий** (постановка конкретної мети навчання);
- 2) **стимулювально-мотиваційний** (спонукання студентів до навчання);
- 3) **змістовний** (підготовка навчальних планів та програм, оптимальний підбір змісту навчального матеріалу);
- 4) **діяльнісний** (організація навчально-пізнавальної діяльності студентів шляхом оптимальної реалізації принципів, методів, засобів, форм і технологій навчання);
- 5) **контрольно-корегуючий** (*контроль за навчальними досягненнями студентів, їх оцінювання, корегування навчальних дій*);

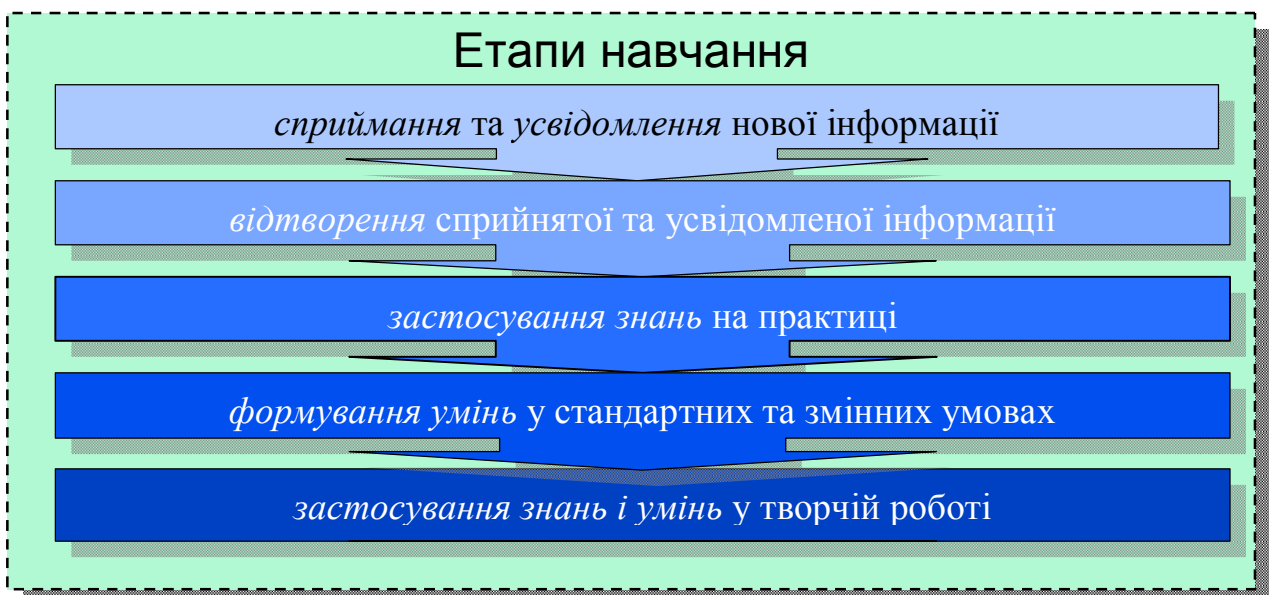
Функції навчання

Організація навчального процесу

Поетапна організація навчальної діяльності студентів

Види навчання

Навчальний процес за всю свою історію зазнавав постійного удосконалення. Певні суспільні чинники впливали на докорінну зміну основних підходів в організації навчального процесу, що і спричиняло зміну видів навчання. Ці процеси відбувалися поступово, і лише у XX столітті, коли освіта всіх країн зазнала широкого втручання різних педагогічних технологій, почали стрімко з'являтися і застосовуватися нові більш сучасні види навчання.

За тлумачним словником «*вид* – це певний підрозділ, що об'єднує ряд предметів, явищ за спільними ознаками».

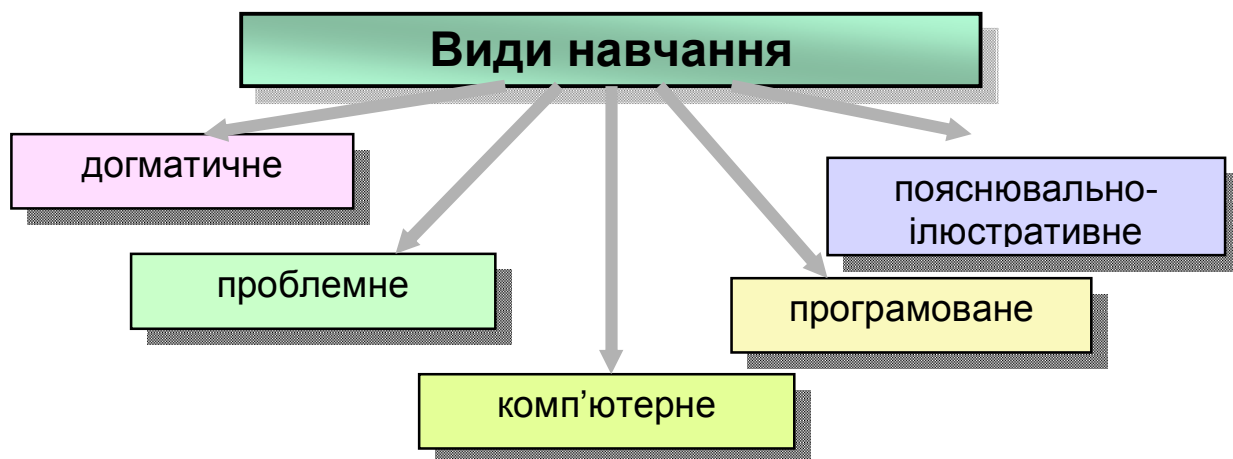
Кожному із видів навчання характерні свої специфічні особливості, якими вони й відрізняються один від одного. Вони полягають у характері формування знань та умінь учнів (студентів): передачі знань, засвоєнні, відтворенні, застосуванні на практиці. Означені процеси реалізуються за рахунок впровадження в навчальний процес різних дидактичних підходів через застосування систем, технологій, форм та методів навчання.

Вид навчання – це певна цілеспрямована і керована організація навчального процесу, якій характерні свої специфічні підходи у реалізації систем та технологій навчання.

Розвиток і удосконалення систем та технологій навчання призвів до застосування в освіті одразу різних видів навчання. На сьогоднішній день виділяють такі види навчання:

- догматичне;
- пояснювально-ілюстративне;
- проблемне;
- програмоване;
- комп'ютерне.

Сучасне використання видів навчання

Рекомендована література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К, 1998.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.

3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001.
4. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навч. пос. – К., 1990.
5. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Харків: “ОВС”, 2002.
6. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001.

Питання для самоперевірки

1. Дидактика – це ...
2. У якій педагогічній праці та в якому році вперше обґрунтовані положення дидактики?
3. Що вивчає дидактика (предмет)?
4. Перелічіть основні компоненти процесу навчання ...
5. Навчання – це ...
6. Учіння – це ...
7. Викладання – це ...
8. До основних функцій навчання відносять ...
9. Вкажіть у правильній послідовності етапи навчання ...
10. Перелічіть види навчання ...

Тема 2.2. Закономірності, принципи та правила навчання

1. Закономірності навчання
2. Принципи навчання
3. Правила навчання

Закономірності навчання

Закономірність – це певне стійке явища. Педагогіка як і кожна наука має свої закономірності.

Закономірності навчання – це стійкі педагогічні явища, які базуються на повторюваності фактів, навчальних дій і є теоретичною основою принципів навчання.

Закономірності навчання відображають стійкі залежності між усіма елементами навчання (суб’єктом (студент, викладач) і об’єктом навчання (зміст навчання)) та їх взаємодією. Отже, виокремлюють суб’єктні та об’єктивні закономірності навчання. До об’єктивних закономірностей віднесено:

- ✓ навчання обумовлено суспільними потребами;
- ✓ навчання залежність від умов, в яких воно відбувається;
- ✓ навчання несе розвивальний та виховний характер;
- ✓ процеси навчання, освіти, виховання та розвиток особистості взаємозалежать між собою;
- ✓ навчальні завдання взаємозалежать з пізнавальними можливостями;
- ✓ єдність процесів викладання і навчання;
- ✓ завдання, зміст, методи та форми навчання взаємозалежать між собою;
- ✓ ефективність навчання залежить від рівня активності студента;
- ✓ навчання передбачає цілеспрямовану взаємодію викладача, студента і об’єкта навчання.

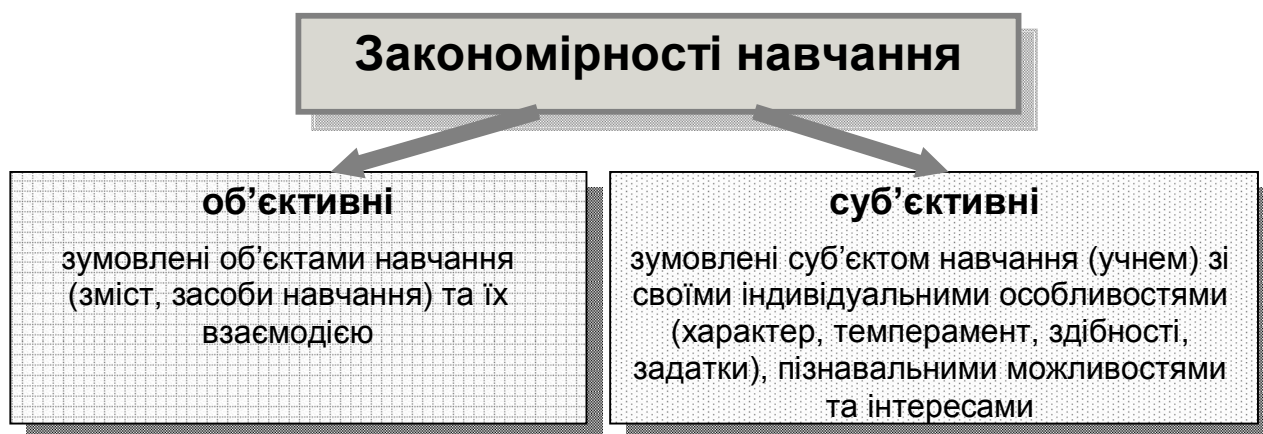
Суб'єктивні закономірності навчання зумовлені, в першу чергу, суб'єктом навчання, яким є особистість студента зі своїми індивідуальними особливостями (характер, темперамент, здібності, задатки), пізнавальними можливостями та інтересами. До суб'єктивних закономірностей віднесено:

- розвиток навчання людини відбувається лише в діяльності;
- ефективність навчання залежить від рівня активності студента;
- ефективність навчання залежить від індивідуальних особливостей людини;
- більшість інформації людина засвоює через зір;
- навчання є значно ефективнішим при застосування наочності;
- формування у студентів складних умінь залежить від попереднього оволодіння ними простими видами діяльності;
- міцнішому засвоєнню змісту навчального матеріалу сприяє систематично організоване повторення;
- рівень і якість засвоєння за рівних умов залежить від урахування викладачем ступеня значущості для студента змісту, що вивчається.

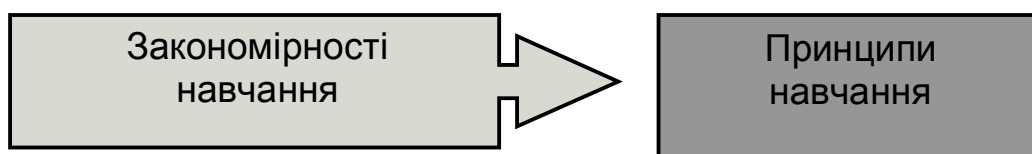
Принципи навчання

Принципи навчання (дидактичні принципи) – певна система основних дидактичних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує його ефективність.

Різновиди закономірностей навчання

Узагальнена структура походження принципів навчання

Принципи навчання поширюються на вивчення всіх дисциплін, значною мірою визначають їх зміст, форми організації та методи навчання.

Принципи навчання – це визначена система вихідних, основних дидактичних вимог, установок до процесу навчання, виконання яких забезпечує ефективність навчальної діяльності.

До головних принципів навчання належать:

- науковості;
- доступності навчання;
- наочності;
- зв'язку теорії з практикою;
- систематичності та послідовності у навчанні;
- свідомості та активності;
- міцності знань, умінь і навичок;
- індивідуального підходу;
- виховуючого навчання;
- емоційності у навчанні.

Правила навчання

Реалізація принципів навчання на різних етапах навчально-пізнавальної діяльності може здійснюватися по-різному. Наприклад, на початковому етапі вивчення тієї чи іншої теми (репродуктивному) принцип наочності реалізується через застосування методів ілюстрування та демонстрування певних об'єктів та явищ. На етапі продуктивної навчально-пізнавальної діяльності, коли студенти використовують набуті знання та уміння у практичній діяльності у нових нестандартних умовах, доцільно використовувати метод моделювання за якого студенти власноруч створюють наочні моделі певних об'єктів, що дозволяє вивести їх на творчий рівень навчально-пізнавальної діяльності.

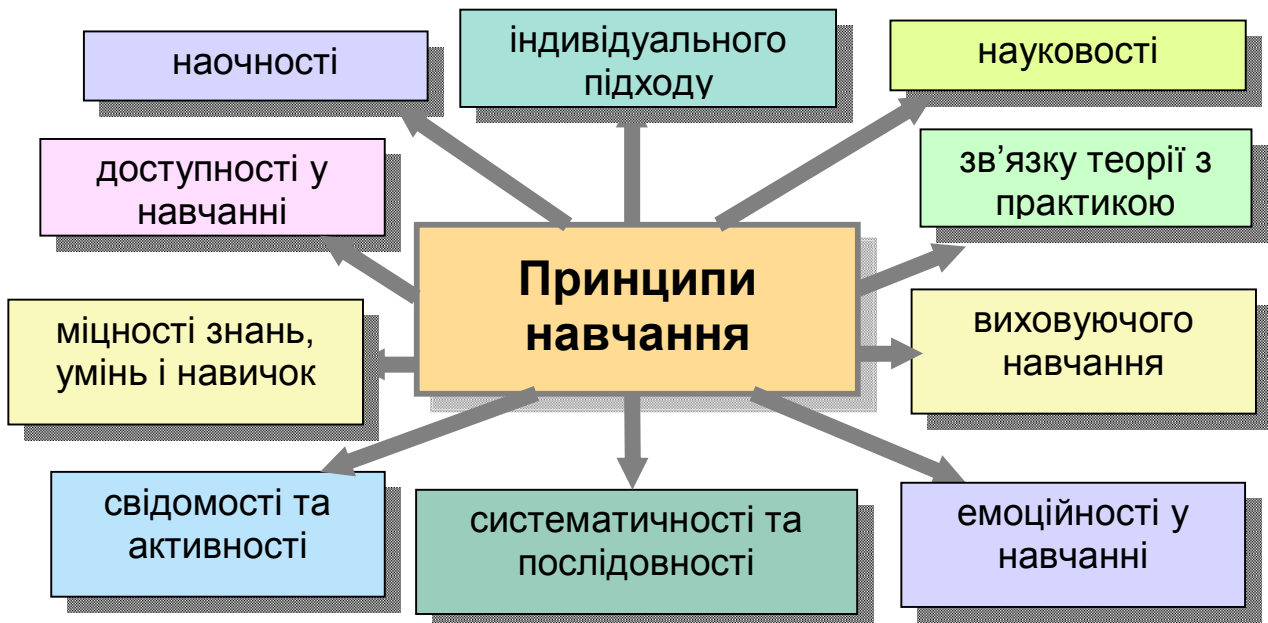
З метою реалізації тих чи інших принципів на етапах навчально-пізнавальної діяльності формуються певні правила навчання, які й стають основою для дій викладача і студента.

Правила навчання – це окремі вимоги до організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, виконання яких призводить до ефективності навчання.

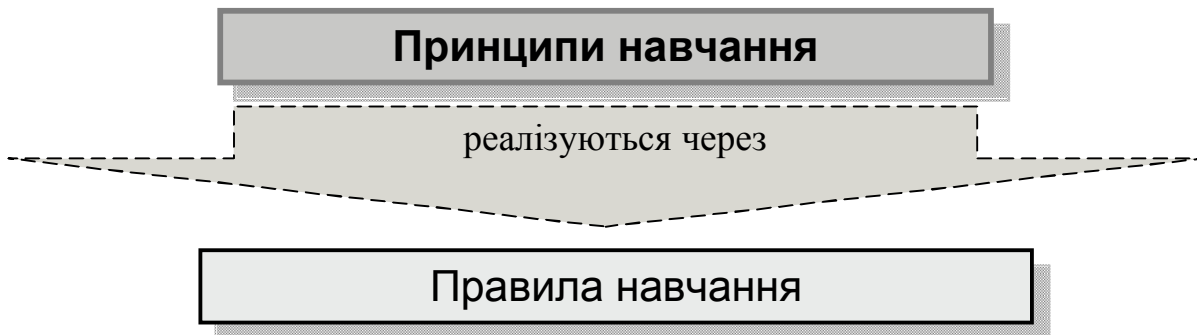
На сьогодні у педагогічній практиці існує величезна кількість правил навчання. У більшості випадків кожен із педагогів встановлює своє власні правила, які ґрунтуються на тих чи інших принципах навчання, серед яких можуть бути такі: *«Не допускай нудьги на заняттях!», «Навчай так, щоб студенти усвідомлювали необхідність знань для подальшої професійної діяльності!», «У процесі навчання став запитання так, щоб викликати активне мислення студентів!», «Навчай активно!»* та інші.

Слід наголосити на тому, що деякі правила можуть одразу реалізовувати декілька принципів навчання. Наприклад, таке правило як *«Не допускай нудьги на заняттях!»* реалізує одразу принцип свідомості та активності у навчанні та принцип емоційності навчання.

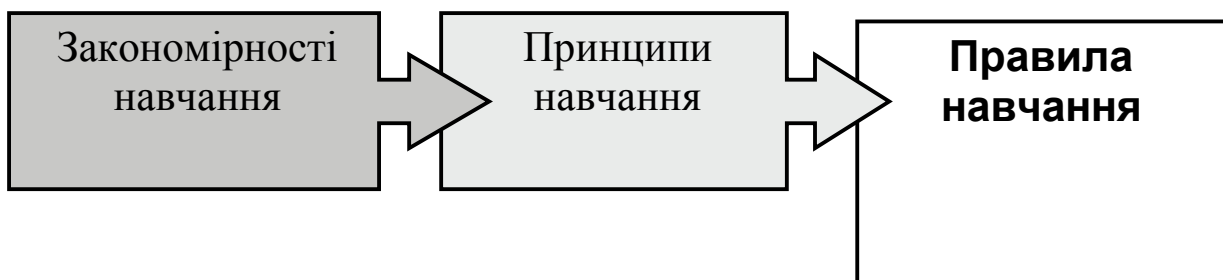
Перелік основних принципів навчання

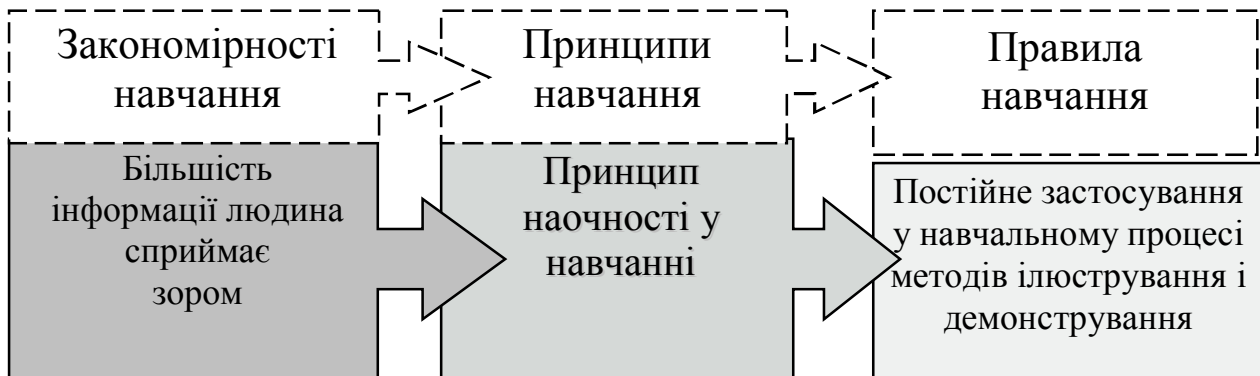
Реалізація принципів навчання в навчальному процесі

Узагальнена структура походження правил навчання

Реалізація у навчальному процесі принципів навчання через правила навчання

Рекомендована література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К, 1998.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001.
4. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навч. пос. – К., 1990.
5. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Харків: “ОВС”, 2002.
6. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001.

Питання для самоперевірки

1. Закономірності навчання – це ...
2. Принципи навчання – це ...
3. Правила навчання – це ...
4. Як реалізуються принципи навчання у навчальному процесі?
5. Дайте характеристику принципам:
 - принцип науковості.
 - принцип систематичності і послідовності.
 - принцип доступності у навчанні.
 - принцип зв'язку навчання з життям.
 - принцип свідомості і активності.
 - принцип наочності.
 - принцип міцності знань, умінь і навичок.
 - принцип індивідуального підходу.
 - принцип емоційності у навчанні.
 - принцип виховуючого навчання.

Тема 2.3. Індивідуалізація і диференціація в освіті

1. Поняття індивідуалізація в освіті, форми індивідуалізації навчальної роботи.
2. Поняття про диференціацію. Диференціація в освіті. Види і рівні диференціації.
3. Диференціація навчання, напрями та профілі диференціації.

Поняття індивідуалізація в освіті, форми індивідуалізації навчальної роботи

Індивідуальність (індивід – від лат. неділимий) – це сукупність зовнішніх та внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей. Індивідуальність виявляється у здібностях людини, в основних потребах, інтересах, схильностях, рисах характеру, у почутті власної гідності, у світобаченні, системі знань, умінь, навичок, у рівні розвитку інтелектуальних, творчих процесів, в індивідуальному стилі діяльності та поведінки, в типі темпераменту, в особливостях емоційної та вольової сфер тощо.

Індивідуалізацію є процес виокремлення індивідуальних особливостей людини з метою здійснення певного виду діяльності.

Індивідуалізація в освіті – це організація навчально-виховного процесу з врахуванням індивідуальних особливостей учнів, що передбачає спеціальний вибір форм, методів і прийомів навчання та виховання, темпу навчальної роботи.

Індивідуалізація здійснюється в:

- організації навчання та виховання;
- підборі змісту освіти, навчання і виховання;
- побудові шкільної освітньої системи.

Існують три основні *форми індивідуалізації* навчальної роботи:

- диференціація навчання;
- внутрікласна індивідуалізація навчання;
- проходження навчального курсу в індивідуальному темпі.

Поняття про диференціацію. Диференціація в освіті

Диференціація в освіті (від лат. *differentia* – відмінність) – процес та результат створення відмінностей між частинами освітньої системи.

Диференціація – форма індивідуалізації, коли учні, схожі за певними індивідуальними особливостями, об'єднуються в групи для окремого навчання. Такі групи називаються гомогенними (однорідними).

Диференціація може здійснюватися між школами в межах шкільної системи, класами в межах школи, групами учнів та окремими учнями в межах класу з урахуванням одного чи кількох критеріїв – мети, методів, змісту освіти тощо. Підставами для створення відмінностей в освітньому процесі можуть бути стать, вік, соціальна належність, розумові здібності, успіхи у навчанні, пізнавальні інтереси тощо.

Існує кілька *видів диференціації*:

- ✓ за здібностями;
- ✓ за недостатністю здібностей;
- ✓ за професією;
- ✓ за інтересами;
- ✓ за талантами.

Кожен із розглянутих видів диференціації має свій зміст і методику навчання.

Диференціація середньої освіти в Україні відбувається на різних *рівнях*:

- мегарівні;
- макрорівні;
- мезорівні;
- мікрорівні.

Диференціація навчання

Диференційоване навчання – це навчання учнів за відмінними навчальними планами і програмами, що полягає у створенні гомогенних класів (шкіл), які складаються з учнів однакового рівня розвитку, схожими інтересами або професійними намірами.

У загальноосвітній школі диференціація навчання здійснюється здебільшого за двома *напрямами*:

1) шляхом створення класів і шкіл на основі спеціальних здібностей, інтересів і професійних нахилів учнів (профільні і спеціалізовані школи, класи з поглибленим вивченням окремих предметів);

2) шляхом створення шкіл і класів за певним рівнем загального розумового розвитку і стану здоров'я учнів (школи та класи для дітей із затримками розумового розвитку, класи вирівнювання).

У зарубіжних школах використовуються в основному два *способи диференціації*:

1) на певному ступені (як правило, на старшому) школа розгалужується на окремі напрямки (гуманітарний, фізико-технічний і природничий);

2) до обов'язкових предметів додаються предмети за вибором.

Профільна диференціація здебільшого розпочинається на старшому ступені загальноосвітньої школи та у 8-9-х класах спеціалізованих шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів, колегіумів. Виділяють такі *профілі диференціації*:

- *науковий* (фізико-математичний, філологічний, біолого-технічний, біолого-хімічний, історико-суспільствознавчий, тощо);

- *прикладний* (фізико-технічний, хіміко-технічний, агрохімічний, економічний, сільськогосподарський тощо);

- *художньо-естетичний* (музичний, образотворчий, акторський, вокальний, хореографічний тощо); спортивний (за видами спорту).

Рекомендована література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001.
2. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001.

Питання для самоперевірки

1. Індивідуалізація в освіті – це...
2. До форм індивідуалізації навчальної роботи відносять:
3. Диференціація – це...
4. Диференціація в освіті – це...
5. До видів диференціації в освіті відносять:
6. Диференціація в освіті відбувається на таких рівнях:

7. Диференціація навчання – це...
8. До напрямів диференціації у навчанні відносять:
9. До профілів диференціації у навчанні відносять:
10. Дати характеристику класам вирівнювання.
11. Дати характеристику класам загального розумового розвитку і стану здоров'я.
12. Дати характеристику класам для дітей із затримками розумового розвитку.
13. Дати характеристику позитивним і негативним сторонам у створенні гомогенних класів.

Тема 2.4. Методи навчання

1. Поняття «методи навчання».
2. Класифікації методів навчання.

Поняття «методи навчання».

Проводячи навчальне заняття, викладач спрямовує навчально-пізнавальну діяльність студентів на досягнення навчальних цілей. Для цього він відбирає найбільш доцільні методи навчання, а тільки потім враховує складність змісту навчального матеріалу для оволодіння ним.

Метод (від грецької «μεθοδλ» – спосіб) – це шлях, прийом, або система прийомів для досягнення будь-якої мети, для виконання певної операції.

Методи навчання – це способи упорядкованої викладацької роботи та організації навчально-пізнавальної діяльності студентів щодо розв'язання навчально-виховних завдань.

З одного боку, навчання – це цілеспрямована взаємодія викладача, об'єкта навчання і самого студента для формування знань, умінь та навичок останнього відповідно до поставлених цілей. Отже, чим оптимальніше здійснюватиметься ця взаємодія, тим більш якісною буде підготовка майбутнього фахівця.

З іншого боку, навчання – це системна організація навчального процесу на теоретичних і практичних заняттях з орієнтирами на самостійне, творче оволодіння знаннями, вміннями та навичками, способами дій. У цій організації має своє місце логічне та системне проведення лекційних, лабораторно-практичних занять, виробничої практики, курсового та дипломного проектування, спрямованих на розвиток навчально-пізнавальної діяльності студентів від репродуктивних (відтворювальних) рівнів до продуктивних, творчих.

Класифікації методів навчання, їх характеристика.

Сьогодні у навчальній практиці застосовується чимала кількість методів навчання, основні класифікації яких охарактеризовано у багатьох дослідженнях за їх провідними ознаками.

Класифікація методів навчання на основі джерел знань включає такі групи (класи) методів:

- *словесні* (лекційний метод, інструктаж, розповідь, пояснення, інформаційне повідомлення, бесіда, дискусія, робота студентів з навчальною літературою);
- *практичні* (вправи, практичний показ, лабораторний метод, виробничо-практичний метод);

- *наочні* (демонстрування, ілюстрування, самостійне спостереження, досліди).

Класифікація методів навчання на основі характеру навчально-пізнавальної діяльності учнів (студентів) включає такі групи методів:

- ✓ пояснювально-ілюстративні (розповідь, пояснення, інформаційна лекція, робота з літературою, інструктаж, демонстрування, ілюстрування);
- ✓ репродуктивні (відтворення дій щодо застосування знань на практиці, діяльність за алгоритмом, програмоване навчання);
- ✓ проблемного викладання навчального матеріалу (проблемна лекція, пошукова розповідь, пояснення з елементами проблемності);
- ✓ частково-пошукові (евристична бесіда, самостійна робота з елементами проблемності під керівництвом викладача);
- ✓ дослідницькі (лабораторні роботи з елементами дослідження, курсове та дипломне проектування з проблемними вихідними даними, науково-дослідна робота).

Методи навчання в залежності від характеру пізнавальної діяльності за М.М.Скаткіним і І.Я.Лернером:

1) Пояснювальний (інформаційно-репродуктивний). Суть його в тому, що викладач організує сприйняття, а студенти сприймають ті чи інші факти, явища, фіксують їх у своїй пам'яті. Сприйняття може бути організоване шляхом подання слова, книги, наочних посібників, досвіду.

2) Репродуктивний, оснований на відтворенні знань, повторенні способів діяльності за завданням викладача.

3) Проблемне викладання. Викладач ставить проблему, сам її розв'язує, але при цьому демонструє шлях розв'язання.

4) Частково-пошуковий метод, при якому викладач організує участь студентів у розкритті тих чи інших питань теми, що вивчається. Студент може формувати питання за матеріалом, що вивчається, добирати докази за певною тезою викладача, висувати гіпотези, брати участь в евристичній бесіді.

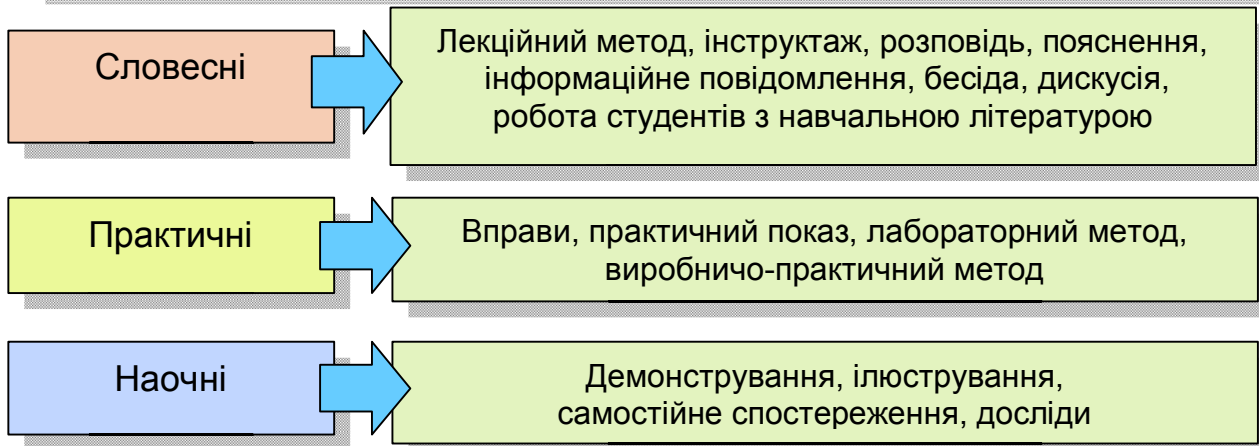
5) Дослідницький метод, завдяки якому студенти беруть участь у науковому пізнанні: спостерігають та вивчають факти та явища.

Класифікація методів навчання на основі характеру навчально-пізнавальної діяльності учнів (студентів) включає такі групи методів:

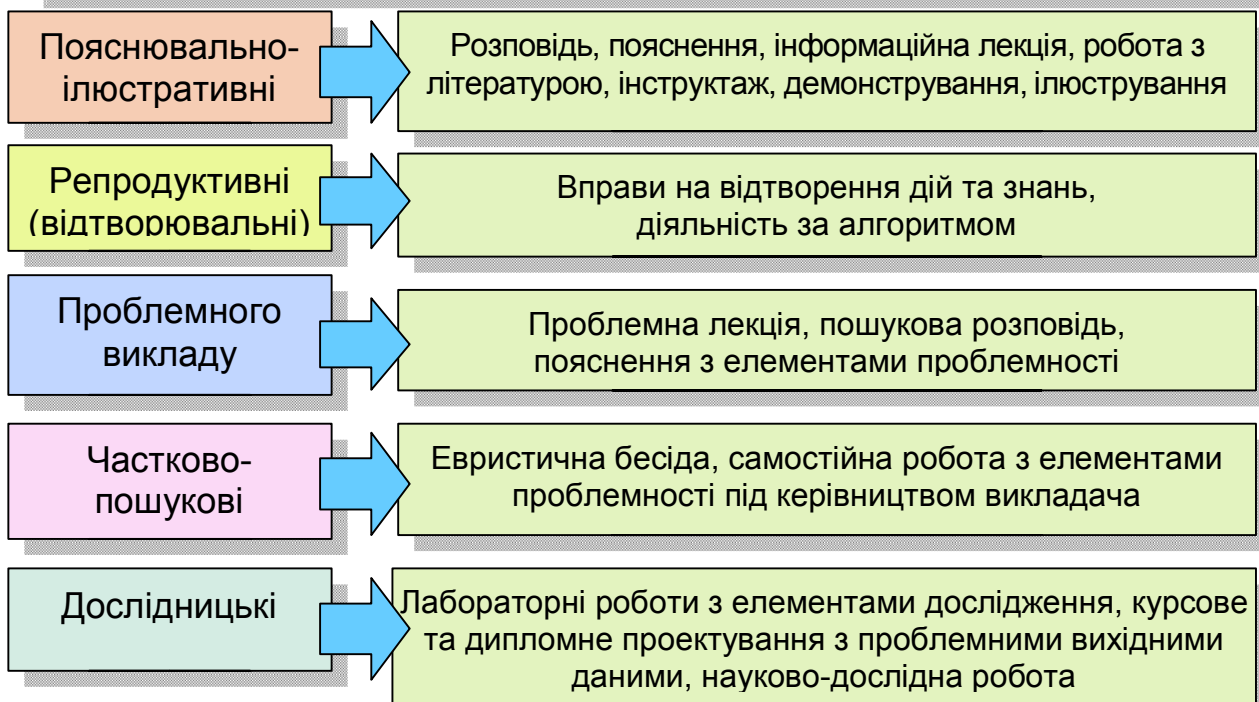
- методи усного викладу знань і активізації пізнавальної діяльності (розповідь, пояснення, лекція, інструктаж, ілюстрування, демонстрування);
- методи закріплення навчального матеріалу (бесіда, вправи, лабораторний метод, робота з літературою);
- методи самостійної роботи учнів щодо осмислення та засвоєння навчального матеріалу (лабораторний метод, вправи, робота з навчальною літературою);
- методи навчальної роботи щодо застосування знань на практиці і формування умінь і навичок (письмові та практичні вправи, лабораторні заняття);
- методи перевірки і оцінювання знань, умінь та навичок (спостереження за роботою студентів, усне опитування, контрольні роботи).

Групування методів навчання за провідними ознаками:

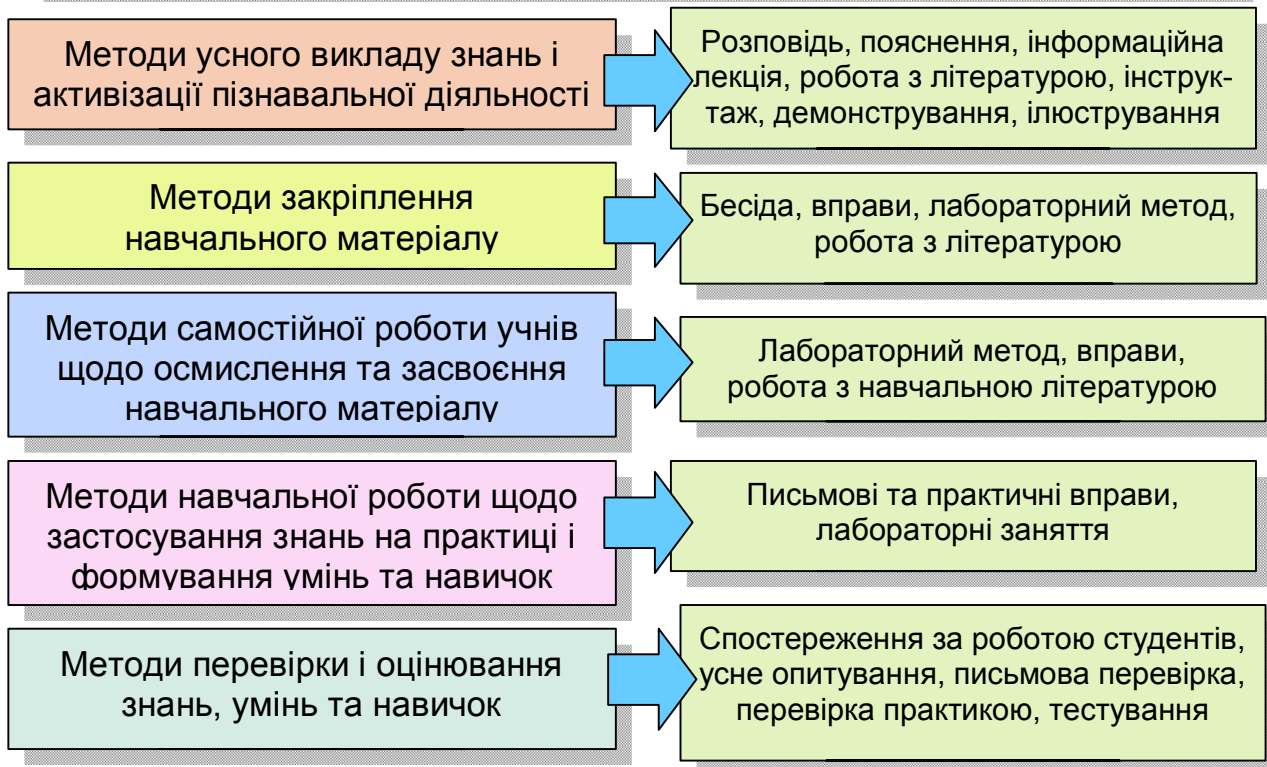
Класифікація методів навчання на основі джерел знань

Класифікація методів навчання на основі характеру навчально-пізнавальної діяльності студентів

Класифікація методів навчання за дидактичними цілями

Рекомендована література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К, 1998.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 8 – 25.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 576 с.
4. Державна національна програма “Освіта”: Україна ХХІ століття”. – К., 1994.
5. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навч. пос. – К., 1990.
6. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Харків: “ОВС”, 2002. – 400 с.
7. Лузан П.Г. Активізація навчання студентів у сільськогосподарському вузі. – К.: ІАЕ УААН, 1996. – 188 с.
8. Лузан П.Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі: Навч. посіб. – К.: Аграрна освіта, 2003. – 229 с.
9. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001. – 528 с.

Питання для самоперевірки

1. Методи навчання – це ...
2. Перелічіть основні класифікації методів навчання в сучасній освіті:
3. Класифікація методів навчання на основі джерел знань об’єднує в собі такі групи (класи) методів:
4. Класифікація методів навчання на основі характеру пізнавальної діяльності об’єднує в собі такі групи методів:

Тема 2.5. Форми навчання

1. Поняття “форми організації навчання” та „форми навчання”.
2. Системи навчання.

Поняття “форми організації навчання” та „форми навчання”

Форма (від лат.) – зовнішній вигляд, устрій, зовнішнє окреслення.

Форми організації навчання (організаційні форми навчання) – це організація, упорядкування і проведення навчальних занять, де реалізується зміст навчання, дидактичні завдання, методи та засоби навчання.

Навчання у ВНЗ здійснюється за такими *формами організації навчання*:

- денна (стаціонарна);
- вечірня;
- заочна (дистанційна);
- екстернат.

Денна (стаціонарна, очна) форма навчання є основною формою здобуття певного рівня освіти або кваліфікації з відривом від виробництва.

Вечірня і заочна (дистанційна) форми навчання є формами здобуття певного рівня освіти або кваліфікації без відриву від виробництва.

Екстернат є особливою формою навчання осіб, які мають відповідний освітній (кваліфікаційний) рівень, для здобуття ними певного рівня освіти або кваліфікації шляхом самостійного вивчення навчальних дисциплін і складання у вищому навчальному закладі заліків, екзаменів та інших форм підсумкового контролю, передбачених навчальним планом.

Форми навчання – це способи організації навчального процесу, що характеризуються певним порядком, режимом та часом проведення.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах здійснюється у таких формах:

- ✓ навчальні заняття;
- ✓ виконання індивідуальних завдань;
- ✓ самостійна робота студентів;
- ✓ практична підготовка;
- ✓ контрольні заходи.

За класифікацією, в основу якої покладено кількість студентів, що беруть участь у навчальному процесі, *форми навчання* поділяють на:

- масова чи фронтальні (більше ніж студентська група, потік);
- групові (студентська група);
- індивідуальні.

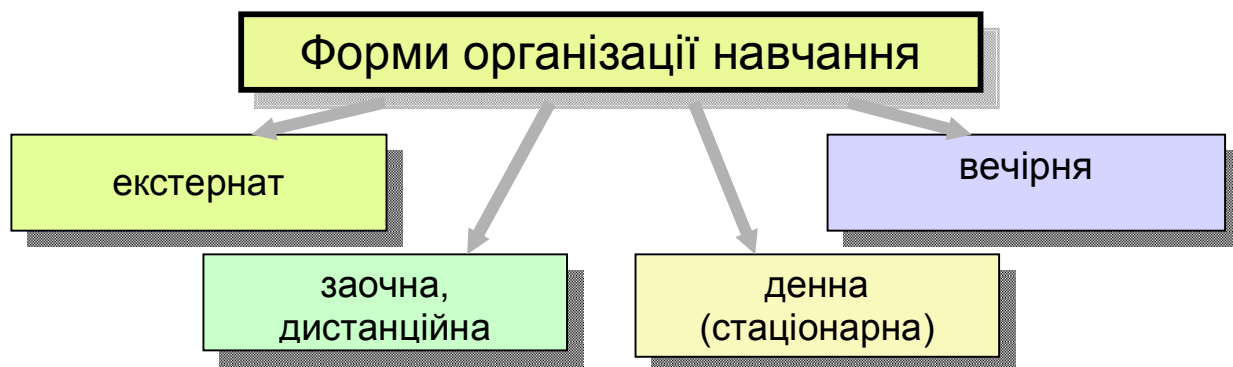
Основні види *навчальних занять* у вищих навчальних закладах:

- лекція;
- лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття;
- консультація.

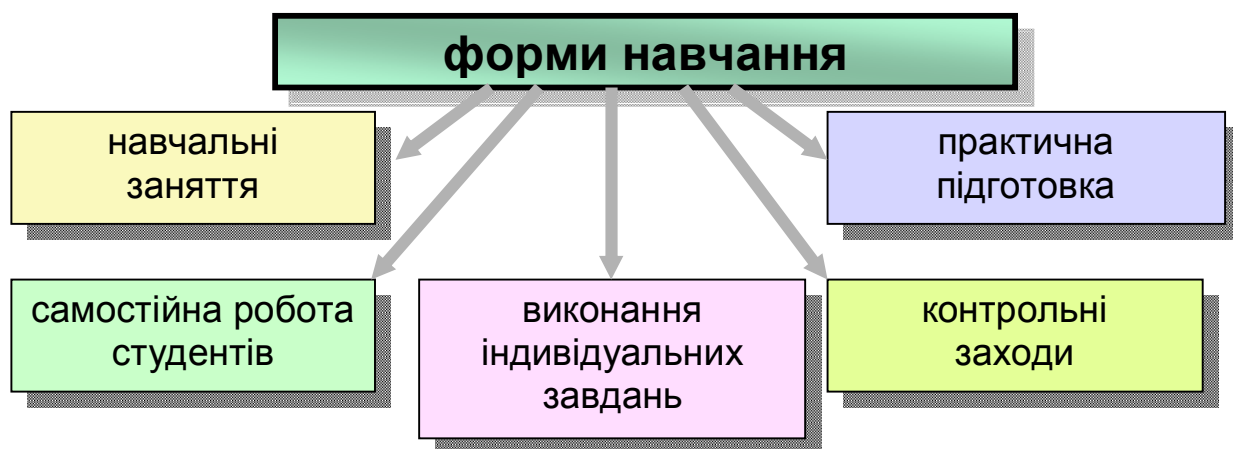
Системи навчання

Використання в освіті того чи іншого виду навчання не дало б змоги ефективно формувати знання, уміння та навички, якщо б не відбулася чітка цілеспрямована упорядкованість в організації навчального процесу.

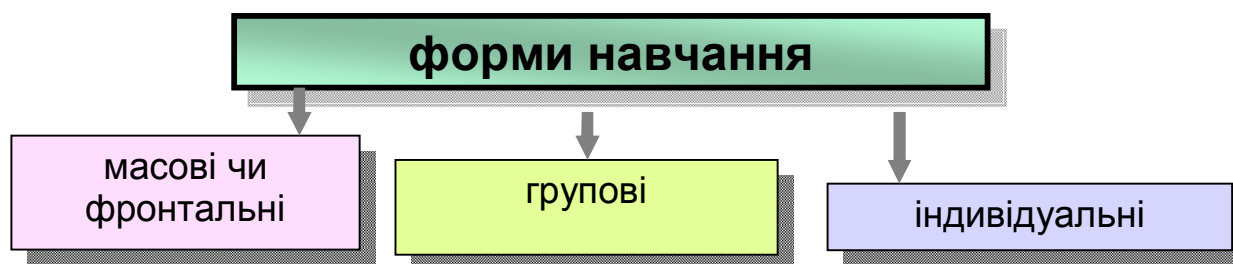
Навчання у ВНЗ здійснюється за формами організації навчання:

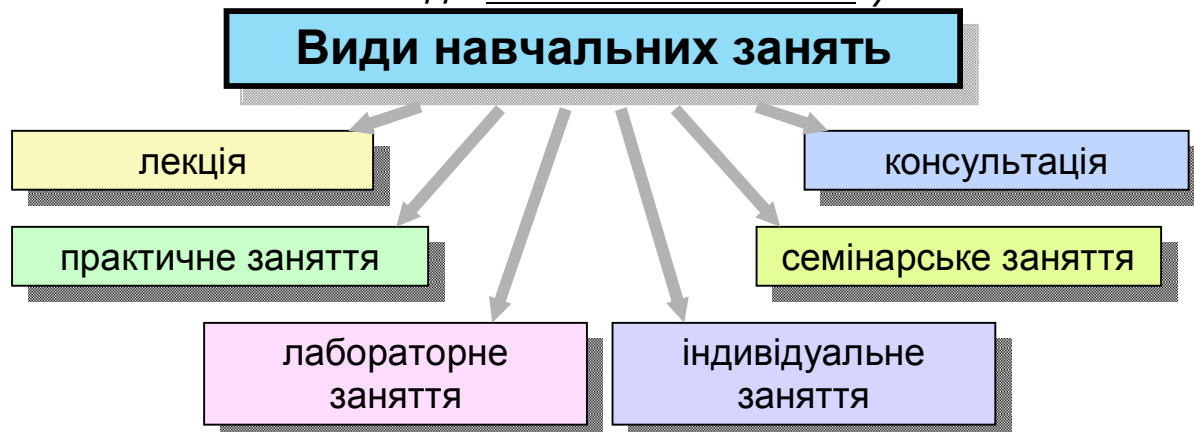
Навчальний процес у ВНЗ здійснюється у таких формах:

За кількістю студентів, що беруть участь у навчальному процесі, форми навчання поділяють на:

Основні види навчальних занять у ВНЗ:

Процес навчання потребує доцільної та правильної його організації, яка полягає в цілеспрямованій послідовній та логічній зміні навчальних завдань, мети і всіх елементів навчання. Це вимагає цілеспрямованого підбору методів і форм навчання, їх упорядкованого та послідовного застосування відповідно до етапів процесу навчання.

«Система» – це певний порядок зумовлений правильним планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь.

Однією з основних складових систем освіти і вищої освіти є «система навчання». У своїх функціональних можливостях вона охоплює лише навчальний процес, минаючи процеси виховання та управління навчальним закладом.

Розвиток світової освіти будувався на різних системах навчання, які, в свою чергу, передбачали застосування тих чи інших форм організації навчання.

Одна з найперших систем навчання зародилася ще за часів первісно-суспільного ладу. Це була система індивідуального навчання, яка передбачала передавання певного досвіду від однієї людини до іншої. Сама системність полягала у певній упорядкованості в роботі учителя та учня. Впровадження в освіту середньовіччя підходів за яких почали навчати одразу багатьох учнів одним учителем спричинили зміну системи індивідуального навчання на індивідуально-групову.

Навчання за індивідуально-груповою системою проходило у групах учнів з різним їх віком, розвитком та рівнем знань. Сама ж системність реалізовувалася у певній послідовності застосування методів навчання, які були спрямовані на механічне запам'ятовування шляхом багаторазового повторення та відтворення навчального матеріалу.

Зміна індивідуально-групової на класно-урочну систему навчання почалася у XVI столітті. Класно-урочна система утворилася під впливом впровадження впорядкованості та системності в організації навчального процесу, яка передбачала чіткий розподіл учнів на класи, навчання за розробленими програмами шкільних предметів, твердий розклад занять, основною формою організації навчання стає урок.

Система навчання є цілісним педагогічним процесом, який складається з таких компонентів:

- цільового;
- змістовного;
- діяльнісного.

Таким чином, під *системою навчання* слід розуміти певну упорядковану організацію навчального процесу, яка передбачає цілеспрямовану структуризацію у застосуванні форм організації навчання, і на цій основі реалізацію певних технологій і методів навчання.

До їх характерних ознак системи навчання відносимо:

- певну послідовність у реалізації навчальних занять, застосуванні форм, методів і технологій навчання;
- розподіл на учнівські групи;
- розподіл на групові та індивідуальні заняття.

На сьогодні в освіті України діє *класно-урочна* та *лекційно-семінарська*, кредитно-модульна системи навчання.

Лекційно-семінарська система навчання використовується в професійній підготовці фахівців. Загалом професійна підготовка здійснюється на основі попередньо отриманої неповної середньої освіти, або повної загальної середньої освіти. Тому для отримання будь-якої професії учень, або студент, повинен мати певний попередній досвід навчально-пізнавальної діяльності, у нього мають бути сформовані необхідні знання та навички до навчання та самостійної роботи.

Лекційно-семінарська система навчання зародилася із відкриттям перших університетів світу. На початковому етапі лекційно-семінарська система передбачала системне застосування лекційних та семінарських занять. З часом вона об'єднала такі форми організації навчального процесу:

- лекції;
- семінарське заняття;
- лабораторні роботи;
- практичні заняття;
- консультації;
- самостійна робота;
- практики;
- курсове та дипломне проектування.

Формами підсумкового контролю навчального процесу як і в дані часи лишаються: колоквіуми, заліки та іспити.

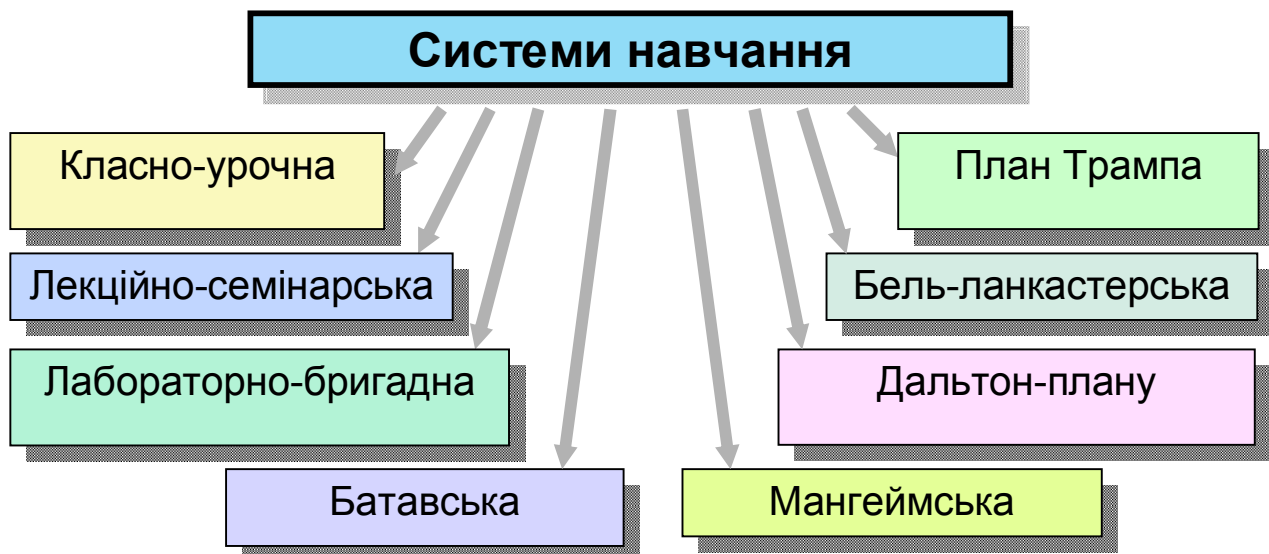
Лекційно-семінарська система навчання передбачає розподіл навчальних занять на теоретичні та практичні. Теоретичні заняття призначені для закладення у студентів основ професійних знань, визначення змісту та характеру всіх інших видів навчальних занять, зокрема, їх самостійної роботи. Практичні заняття дозволяють розширити отримані знання, сформувані вміння та навички майбутньої професійної діяльності.

На даний час погодинний розподіл навчальних занять на теоретичні та практичні у вищій освіті України відображено у навчальних планах освітніх стандартів. Співвідношення між теоретичними, практичними заняттями та самостійною роботою на сьогодні складає приблизно 25/25/50 %.

Крім класно-урочної та лекційно-семінарської систем навчання освіта різних країн зазнавала використання і інших систем, зокрема:

- ✓ *бель-ланкастерської* (системність полягала в особливих підходах організації навчання молодших учнів за допомогою старших);
- ✓ *дальтон-плану* та *лабораторно-бригадної* (системність полягала в організації індивідуальної роботи учнів у лабораторіях, проведенням учителем консультацій та заліків);
- ✓ *батавської* (передбачала розподіл всього періоду навчання на дві частини: класних і індивідуальних занять);
- ✓ *мангеймської* (в основі системи диференціація учнів за здібностями);
- ✓ *плану Трампа* (системність полягала у особливому розподілу навчальних занять у великих і малих групах, та під час самостійної роботи).

Основні види систем навчання:

Рекомендована література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К, 1998.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.; Центр навчальної літератури, 2003. – С. 8 – 25.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 576 с.
4. Державна національна програма “Освіта”: Україна ХХІ століття”. – К., 1994.
5. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навч. пос. – К., 1990.
6. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Харків: “ОВС”, 2002. – 400 с.
7. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001. – 528 с.

Питання для самоперевірки

1. Форми організації навчання – це ...
2. Перелічіть форми організації навчання у ВНЗ:
3. Форми навчання – це ...
4. Перелічіть форми навчання у ВНЗ:
5. До видів навчальних занять у ВНЗ відносять:
6. Відмінності між формами навчання в загальноосвітній школі та у ВНЗ.
7. Система навчання – це ...
8. Перелічіть основні світові системи навчання:

МОДУЛЬ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Тема 3.1. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів

1. Поняття «активність», «навчально-пізнавальна активність», «активізація навчально-пізнавальної діяльності».
2. Розвиток та формування навчально-пізнавальної активності.
3. Принципи, умови та шляхи формування активності студентів.

Поняття «активність» «навчально-пізнавальна діяльність», «активізація навчально-пізнавальної діяльності»

На сьогодні *активність* розглядається і як діяльність, і як міра діяльності. Як міра діяльності, активність є певним інтегрованим явищем, яке має певні рівні і може характеризуватися, наприклад, «високою активністю», «низькою активністю», «середньою активністю» і т.п.

Навчально-пізнавальна активність – це багаторівнева інтегрована властивість особистості, яка характеризується психічним, станом суб'єкта у навчанні і виявляється у результатах та ставленні до навчально-пізнавальної діяльності.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності – це цілеспрямована організація навчального процесу, яка спрямована на розвиток навчально-активності студента.

Розвиток та формування навчально-пізнавальної активності

Активізація навчання проходить за такими *рівнями розвитку* навчально-пізнавальної діяльності:

- репродуктивний (усвідомлене заучування теорії та відтворенням зразка розумової чи практичної дії під керуванням викладача: готові висновки науки, відомі способи дій, поняття, основні положення теорій, правила, закони, формули, теореми тощо);
- репродуктивно-продуктивний (перехідний) (перехід від дій за зразком до пошуку нових способів діяльності, від виконання послідовних навчальних дій до розв'язування проблемних завдань за допомогою викладача).
- продуктивний (студент самостійно застосовує відомі знання в інших умовах, демонструє самостійний спосіб дій в умовах проблемних ситуацій).
- творчий (вищий рівень розвитку навчально-пізнавальної активності, який характеризується зацікавленістю до знань, готовністю до самостійного творення нового, винайдення винаходів та відкриттів, віднаходженням оригінальних ідей способів вирішення самостійно поставлених завдань).

Принципи, умови та шляхи формування активності студентів

Формування активності студентів ґрунтується на загальнодидактичних і специфічних принципах. Серед специфічних *принципів* є:

- ✓ принцип проблемності;
- ✓ принцип педагогічного стимулювання;
- ✓ принцип орієнтації на майбутню професійну діяльність;
- ✓ динамічності.

Принципи активізації навчання реалізуються через основні фактори та *умови системного формування* навчально-пізнавальної активності студентів:

- оптимальне застосування методів навчання;

- раціональний відбір та структурування змісту навчання;
- розвиток пізнавальних здібностей та умінь студентів;
- удосконалення педагогічної майстерності викладачів;
- використання виховних можливостей колективу студентської групи.

Формування активності студента здійснюється за певними *педагогічними шляхами*:

- на основі природженої потреби в інформації;
- за допомогою педагогічного стимулювання;
- через мотив-інтерес;
- на основі вирішення поставлених "зовні" проблем;
- при творчому вирішенні самостійно поставлених проблем.

У своєму розвитку навчально-пізнавальна діяльність студентів проходить низку рівнів: від репродуктивних, що характеризуються копіюванням зразка розумової чи практичної дії, до продуктивних, творчих, за яких навчально-пізнавальна діяльність характеризується розумовим пошуком розв'язання проблем, пізнавальною самостійністю.

На початкових етапах оволодіння знаннями з курсу студенти виконують завдання за інструкцією, алгоритмом, здійснюють типові розрахунки тощо. Залучення студентів до репродуктивних способів навчальної роботи (*розповідь, пояснення, інструктаж, демонстрування та ілюстрування, інформаційна лекція, катехізична бесіда*) дозволяє сформувати такі пізнавальні уміння і навички, як: оперування поняттями, категоріями, законами, вміння застосовувати правила, формули, теореми тощо.

На наступному етапі слід сформувати у студентів уміння і навички використовувати допоміжну літературу (довідники, наукові видання, методичні вказівки); бачення і виділення суттєвого в об'єктах, явищах; застосовувати знання в інших умовах; виконувати пошукові дії за допомогою викладача тощо. Для цього слід застосовувати такі методи навчання: *проблемні лекції, пояснення з елементами проблемності, самостійне спостереження, досліді, евристичну бесіду*.

На етапі формування продуктивних знань, умінь і навичок студентів (знаходити нові раціоналізаторські способи вирішення професійних завдань) доречно застосовувати *виробничо-практичний метод, дискусію, лабораторний метод з елементами дослідження, імітаційно-ігрові методи*.

У подальшому застосування *дослідницьких методів* дозволить навчально-пізнавальну діяльність студентів вивести на творчий рівень. Становлення перспективних пізнавальних цілей, конструювання, раціоналізаторство, винахідництво, використання знань для оволодіння новими знаннями, користування системою пізнавальних умінь репродуктивного, репродуктивно-продуктивного та продуктивного видів у творчо-пошуковій роботі – це ті навчально-пізнавальні уміння і навички студентів, що є кінцевою метою продуктивного навчання.

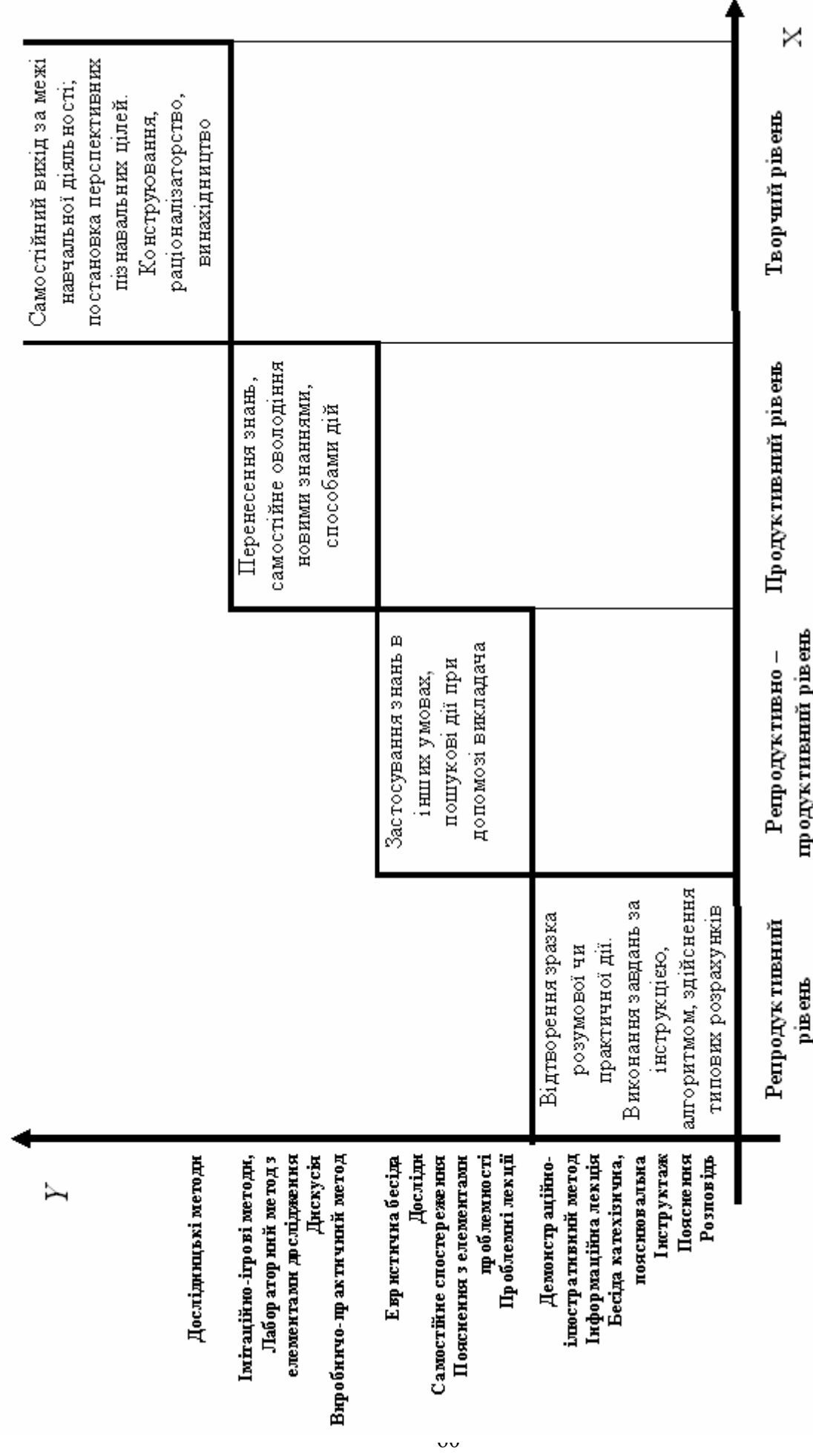

Рис. 1. Модель поетапного розвитку навчально-пізнавальної діяльності
 X – рівень навчально-пізнавальної діяльності; Y – методи навчання

Рекомендована література

1. Лузан П.Г. Активізація навчання студентів у сільськогосподарському вузі. – К.: ІАЕ УААН, 1996. – 188 с.
2. Лузан П.Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі: Навч. посіб. – К.: Аграрна освіта, 2003. – 229 с.
3. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001. – 528 с.

Питання для самоперевірки

1. Активність – це ...
2. Навчально-пізнавальна активність – це ...
3. Активізація навчально-пізнавальної діяльності – це ...
4. Перелічіть рівні розвитку навчально-пізнавальної діяльності та дайте їм характеристику:
5. Перелічіть принципи активності студентів:
6. Перелічіть умови формування активності студентів:
7. Перелічіть шляхи формування активності студентів:
8. Перелічіть методи навчання, які слід застосовувати на різних етапах формування навчально-пізнавальної діяльності студентів:

Тема 3.2. Неуспішність студентів та навчання обдарованої молоді

1. Поняття «неуспішність», «відставання» та їх ознаки, види відставання.
2. Причини неуспішності та відставання.
3. Робота з відстаючими студентами.
4. Поняття обдарованості, види обдарованості, обдарована молодь.
5. Принципи навчальної роботи з обдарованою молоддю.
6. Форми і методи роботи з обдарованими дітьми.

Поняття «неуспішність» і «відставання»

Неуспішність – невідповідність підготовки вимогам змісту освіти, що фіксується через значний проміжок часу навчання (вивчення розділу, наприкінці модулю, семестру).

Відставання – невиконання студентами вимог або однієї з них, наявне на одному з проміжних етапів навчального процесу.

Неуспішність і відставання взаємопов'язані. У неуспішності синтезовані окремі відставання, вона є результатом процесу відставання. Загалом неуспішність може виявлятися у загальному і глибокому відставанні з багатьох навчальних дисциплін і тривалий час, частковому або стійкому відставанні з кількох складних навчальних дисциплін чи епізодичному відставанні з одного або декількох навчальних дисциплін.

До *видів* відставання у навчанні відносять:

- ✓ епізодична неуспішність;
- ✓ стійке відставання з однієї дисципліни або декілька дисциплін одного профілю;
- ✓ стійке і широкопрофільне відставання.

Причини неуспішності та відставання

Причини відставання у навчанні зводяться до таких груп:

- біолого-психічні (спадкові особливості, задатки, здібності, особливості характеру);
- недоліки фізичного та психічного розвитку (слабке здоров'я, нерозвинуті пам'ять і мислення, нерозвинуті навички навчальної праці);
- недостатній рівень вихованості (немає інтересу до навчання, почуття обов'язку, слабка сила волі, недисциплінованість);
- недоліки в діяльності школи (відсутність у класі атмосфери поваги до знань, недоліки в методиці викладання, недостатня організація індивідуальної і самостійної роботи, байдужість і невисокий рівень педагогічної майстерності);
- негативний вплив сім'ї (погані матеріальні умови життя, негативне ставлення батьків до навчальної діяльності дітей, відрив дітей від навчальної праці та ін.).

Серед загальних причин неуспішності у навчанні виділяють:

- уніфікованість системи навчання, однаковий для всіх зміст освіти, що не задовольняє потреби студентів;
- стереотипність у методах і формах навчання, вербалізм, недооцінка емоцій у навчанні;
- невміння визначити мету навчання, налагодити ефективний контроль за його результатами;
- зневажливе ставлення до розвитку студентів, практицизм, орієнтація на завчання.

Загалом ці причини можна охарактеризувати як дидактичну, психологічну, методичну некомпетентність.

Робота з відстаючими студентами

Заходи щодо подолання причин неуспішності студентів у навчанні:

- *педагогічна профілактика* – пошуки оптимальних педагогічних систем, методів і форм навчання, нових педагогічних технологій, проблемне, програмоване навчання, комп'ютеризація навчання;
- *педагогічна діагностика* – систематичний контроль і оцінювання результатів навчання, своєчасне виявлення прогалин у навчанні (проведення бесід, спостереження за студентами, їх тестування, аналіз результатів, підбиття підсумків на засіданнях);
- *педагогічна терапія* – заходи з метою подолання відставань у навчанні (проведення додаткових занять);
- *виховний вплив* – налагодження індивідуальної виховної роботи з студентом, співпраця з батьками.

Поняття обдарованості, види обдарованості, обдарована молодь

Сьогодення окреслило принципово нові риси світової цивілізації, пов'язані з особливостями функціонування постіндустріальних суспільств, інформаційних технологій, процесів глобалізації. В таких умовах найбільшого успіху досягатимуть держави, які мають висококваліфіковані кадри у високотехнологічних галузях виробництва. Тому проблема обдарованості, творчості, інтелекту виходить на передній план у державній політиці, визначаючи пошук, навчання і виховання обдарованих дітей та молоді, стимулювання творчої праці, захист талантів.

Обдарованість – це індивідуальна потенційна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності.

У педагогіці виділяють кілька типів обдарованості:

- ✓ *раціонально-мислительний* (більш притаманний вченим, політикам, економістам);
- ✓ *образно-художній* (більш притаманний дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам);
- ✓ *раціонально-образний* (більш притаманний історикам, філософам учителям);
- ✓ *емоційно-почуттєвий* (більш притаманний режисерам, літераторам).

Російський педагог Ю.Гільбух виділяє такі типи обдарованості:

- *загальна* (розумова);
- *спеціальна* (соціальна, спортивна, художня).

Обдарована молодь – це молодь, у яких виявляються здібності до виконання певних видів діяльності. Вони вирізняються серед однолітків яскраво вираженими можливостями в досягненні результатів на якісно вищому рівні, який перевищує певний умовний “середній” рівень. Їх успіхи не є випадковими, а виявляються постійно.

Обдарована молодь характеризується порівняно високим розвитком мислення, тривалим запам’ятовуванням навчального матеріалу, розвинутими навичками самоконтролю в навчальній діяльності, високою працездатністю тощо. Їй властива висока розумова активність, підвищена схильність до розумової діяльності, неординарність, свобода самовияву, багатство уяви, сформованість різних видів пам’яті, швидкість реакції, вміння піддавати сумніву і науковому осмисленню певні явища, стереотипи, догми.

Принципи навчальної роботи з обдарованою молоддю

Обдаровані студенти повинні мати сприятливі морально-психологічні умови для активної навчальної діяльності, виконуючи роботу більшу за обсягом та інтенсивністю.

Взаємодія педагога з обдарованою молоддю повинна базуватися з урахуванням таких психолого-педагогічних *принципів*:

- формування взаємин на основі творчої співпраці;
- організація навчання на основі особистісної зацікавленості студента, його індивідуальних інтересів і здібностей (сприяє формуванню пізнавальної суб’єктивної активності на основі його внутрішніх уподобань);
- домінування ідеї подолання труднощів, досягнення мети в спільній діяльності педагога та студентів, самостійній роботі (сприяє вихованню сильних натур, здатних виявляти наполегливість, дисциплінованість);
- вільний вибір форм, напрямів і методів діяльності (сприяє розвитку творчого мислення, вміння критично оцінювати свої можливості й прагнення самостійно вирішувати все складніші завдання);
- розвиток системного, інтуїтивного і творчого мислення (дисциплінує розум, формує творче, нешаблонне мислення);

- гуманістичний, суб'єктивний підхід до виховання (передбачає абсолютне визнання гідності особистості, її права на вибір, власну думку, самостійний вчинок);
- створення нового педагогічного середовища (будується на основі співдружності педагогів, колег, однодумців у творчому вихованні дітей).

Форми і методи роботи з обдарованими дітьми

Робота з обдарованими дітьми вимагає належної змістової наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової аполітичної, розвиваючої, творчої діяльності. Вона під силу висококваліфікованим, небайдужим до свого предмета вчителям.

Формами роботи можуть бути *групові* та *індивідуальні* заняття під час аудиторних занять та поза аудиторних заходів. Зміст навчальної інформації має доповнюватися науковими відомостями, які можуть одержати в процесі виконання додаткових завдань у той же час, що й інші студенти, але за рахунок вищого темпу обробки навчальної інформації.

Серед *методів навчання* обдарованої молоді має превалювати самостійна робота, пошуковий і дослідницький підходи до засвоєння знань, умінь і навичок. Контроль за їх навчанням повинен стимулювати поглиблене вивчення, систематизацію, класифікацію навчального матеріалу, перенесення знань у нові ситуації, розвиток творчих елементів у їх навчанні.

Рекомендована література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001.
2. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001.

Питання для самоперевірки

1. Неуспішність студентів у навчанні – це ...
2. Відставання студентів у навчанні – це ...
3. До ознак відставання студентів у навчанні відносять:
4. До видів відставання студентів у навчанні відносять:
5. До причин неуспішності студентів у навчанні відносять:
6. До причин відставання студентів у навчанні відносять:
7. До заходів щодо подолання причин неуспішності у навчанні відносять:
8. Додаткові заняття з невідстаючими студентами – це ...
9. Обдарованість – це...
10. Розрізняють такі види обдарованості:
11. Обдарована молодь – це...
12. До принципів навчальної роботи з обдарованою молоддю відносять:
13. До форм роботи з обдарованою молоддю відносять:
14. До методів роботи з обдарованою молоддю відносять:

Тема 3.3. Засоби навчання

1. Поняття про «засоби навчання». Класифікація засобів навчання.
2. Наочність як основа для відображення змісту навчання. Види наочності.
3. Засоби унаочнення, їх класифікація.
4. Вимоги до підготовки та використання засобів унаочнення.
5. Технічні засоби навчання.

Поняття про «засоби навчання». Класифікація засобів навчання

Засоби навчання є необхідним елементом навчального процесу. Під *засобами навчання* розуміють всі об'єкти, які є джерелом навчальної інформації та інструментом для оволодіння змістом навчального матеріалу і розв'язання навчально-виховних завдань.

Система засобів навчання – сукупність взаємопов'язаних елементів, необхідних і достатніх для реалізації повноцінного процесу навчання на занятті, в комплексі занять із навчальної дисципліни чи поза заняттями. Основними елементами системи засобів навчання виступають слово, образ та діяльність.

На сьогодні в навчальній практиці використовують такі засоби навчання:

- *технічні засоби навчання* (кодопосібники, програми для презентації та демонстрації, відеофільми, діапозитиви, діафільми, електронні посібники);
- *навчально-методична література* (підручники, посібники, методичні вказівки, методичні картки);
- *засоби унаочнення* (натуральні об'єкти, плакати, таблиці, схеми, макети, моделі-копії, муляжі, стенди, розрізи та перерізи);
- *спеціалізовані засоби навчання* (предмети для виконання тих чи інших дій: шарикова ручка для формування умінь писати, ніж для формування умінь різати, автотренер для формування умінь керування автомобілем тощо).

Навчально-методична література як засіб навчання, а також носій інформації, спрямовує навчальну роботу студента за допомогою використання слова, образу та діяльності. Діяльність студента здійснюється за допомогою вміщених в літературу певних спеціалізованих завдань на виконання тих чи інших дій (розумових, фізичних). Засоби унаочнення за допомогою технічних засобів навчання дозволяють використати у навчанні образ та слово, а також діяльність під час розумової роботи студента.

Кожна із названих груп засобів навчання передбачає використання в навчальному процесі наочності. Засоби унаочнення є безпосередніми наочними об'єктами. Технічні засоби навчання допомагають представити наочні об'єкти. Навчально-методична література також наочно (знаково) відображає словесну інформацію та вміщувати різні малюнки, фотографії тощо. Таким чином, під час організації навчального процесу з застосуванням засобів навчання слід приділяти увагу правильності реалізації наочності.

Наочність як основа для відображення змісту навчання. Види наочності

Наочність дозволяє людині пізнавати оточуючий світ. Цей процес здійснюється за рахунок двох видів пізнання: безпосередньо-чуттєвого (пізнання за допомогою органів чуття) та опосередкованого (пізнання того, що

чуттєво не сприймається, а сприймається лише за допомогою різних приладів, засобів, моделей).

Досить часто в літературі можна зустріти невірне, на нашу думку, тлумачення сутності поняття «наочність». У більшості випадків під наочністю розуміють все те, що можна побачити.

Згідно з тлумачним словником «наочний» – це переконливий, цілком явний, заснований на показі.

Наочність має своєрідну властивість (або особливість) сприяти створенню у людини уявлення психічного образу об'єкта або явища у результаті процесів сприймання, пам'яті, мислення. Об'єкт або явище може бути наочним або ненаочним, тобто вони можуть мати властивість сприйматися або не сприйматися. Наприклад, людина чує звуки лише певних частот, а звуки, скажімо, ультра частот, не чує. Перші звуки є властивими для сприймання людиною, інші – невластивими. У такому разі наочність певних об'єктів або явищ як особлива властивість залежить від здатності людини сприймати явне. Тому «наочне» в навчальному процесі слід розглядати як готове або здатне для наявного сприймання, а «наочність» – як те, що готове до пізнання людиною через сприймання органами чуття.

У залежності від об'єктів або явищ, що сприймаються, наочність умовно можна поділити на такі *види*:

- зорова;
- слухова;
- дотикова;
- нюхова;
- смакова;
- рухова;
- больова.

Застосування в навчальному процесі наочності є одним із головних завдань дидактики. Тому кожен педагог, організовуючи навчання, зобов'язаний реалізовувати принцип наочності як один із основних дидактичних вимог через дотримання певних правил.

Наочність у навчанні виконує два основних завдання. Перше завдання – це надання інформації для розуміння людиною певних специфічних або «зовнішніх» ознак об'єктів та явищ, що сприймаються (величина, форма, колір, рух, запах, тон звуку, сила гучності тощо). Друге завдання, яке виконує наочність, – це надання можливості для усвідомлення певних істотних ознак об'єктів та явищ, їх сутності, взаємозалежностей, зв'язків, відносин тощо.

Оптимальне поєднання слова та наочності у навчанні вимагає раціонального підбору змісту словесної та наочної інформації, яка дозволяє точно зрозуміти істотні ознаки об'єктів, що сприймаються, а також базується на попередньо сформованих у людини поняттях.

Засоби унаочнення, їх класифікація

Засоби унаочнення є найпоширенішими засобами навчання, які відображають зміст навчального матеріалу та дозволяють наочно сприйняти ті

чи інші об'єкти.

За методами та прийомами використання засоби наочності поділяють на *демонстраційні та лабораторні*.

Класифікація наочних посібників за дидактичною метою:

- ілюстративні (відповідають на питання «який?»);
- картографічні (відповідають на питання «де?»);
- умовнографічні (або креслярські) (відповідають на питання «як?»);
- комбіновані.

Під час вивчення студентами технічних дисциплін викладачу велику увагу слід приділяти підготовці та методиці використання в навчальному процесі засобів унаочнення як одних із головних передумов для вивчення технічних об'єктів.

Під *засобами унаочнення* розуміємо ті засоби, які дозволяють унаочнити навчальний матеріал. До них слід віднести (за О.Дьомінім):

- ✓ натуральні засоби унаочнення (натуральні предмети, об'єкти);
- ✓ іконічні засоби унаочнення (зображення об'єктів у натуральному вигляді на плакатах, слайдах тощо);
- ✓ символічні засоби унаочнення (умовні зображення об'єктів: схеми, діаграми, графіки, таблиці, формули тощо);
- ✓ засоби унаочнення у вигляді моделей (макети, моделі-копії, моделі принципу побудови і дії, моделі технологічного процесу тощо);
- ✓ засоби унаочнення у вигляді стендів (поєднує різні варіанти попередніх видів наочності).

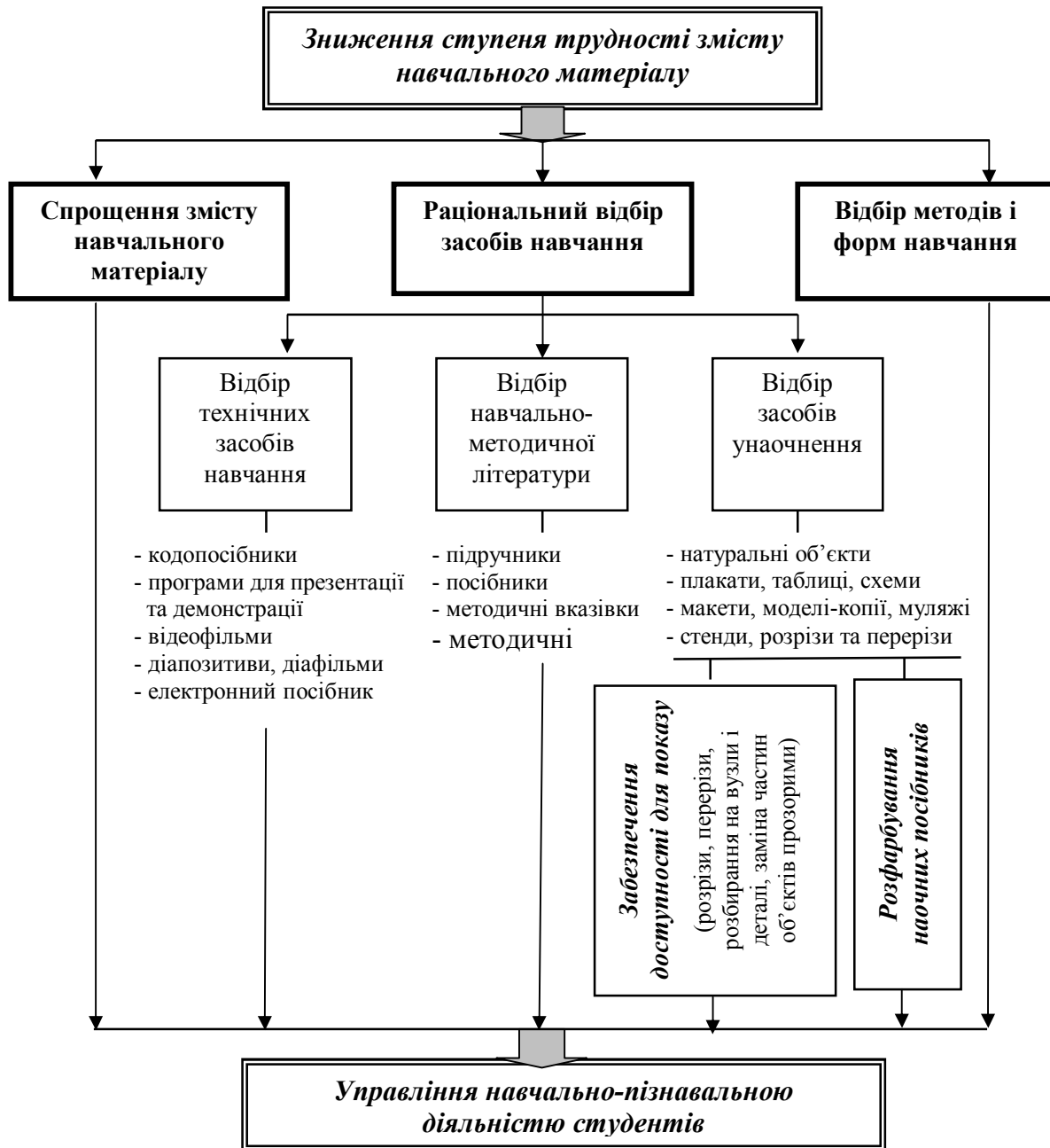
Вимоги до підготовки та використання засобів унаочнення

Єрмілова О.Б. обґрунтовує принципи конструювання візуальних матеріалів (зображень):

- простота зображень та обмеження їх деталей;
- наявність попередніх уявлень про деталі, що зображуються;
- обмеженість та однозначність кольорової гами, кордонів світла і тіні;
- опора на наявність знань і умінь у студента для опису і порівняння зображеного;
- форма зображень доступна органам відчуття та розумінню;
- виокремлення вузлових деталей;
- дотримання міри необхідності і достатності у повноті уявлення елементів зображення;
- привабливість;
- естетичність;
- комплексність;
- відповідність зображення закономірностям конструювання зорового ряду та логіці розгортання сюжету.

Ефективність застосування наочності передбачає організацію навчального процесу у напрямку на оптимальне поєднання словесної та наочної інформації, за якої:

Схема зниження ступеня трудності змісту навчального матеріалу до доступного для студентів рівня

- процес формування знань обов'язково має передбачати опору нових понять на раніше сформовані поняття;
- засвоєння нових знань вимагає багаторазових повторень для утворення різних систем тимчасових зв'язків, при чому повторення мають передбачати різновиди мислиннєвої діяльності, спрямовані на відтворення інформації, її аналіз та порівняння, а також моделювання певних об'єктів.

- зміст наочних посібників не повинен містити зайвої інформації, яка є непотрібною в певний момент для розуміння тих чи інших істотних ознак та зв'язків об'єктів, що вивчаються.

Технічні засоби навчання

Технічні засоби навчання:

- ✓ прилади для проєкцій нерухомих зображень, проєктори німого фільму;
- ✓ оптичні для тіньової проєкції;
- ✓ прилади для освітлення поля спостереження;
- ✓ спеціальні прилади (стробоскопи, еластоптичні прилади);
- ✓ прилади для посилення запису і відтворення звуку (магнітофони, адаптери, програвачі, радіоли);
- ✓ аудіовізуальні засоби (відеофони, проєктори звукового фільму, діафільмо-магнітофони, телебачення в замкнутій системі, відеоманітофони, DVD програвачі, комп'ютерна техніка);
- ✓ дидактичні машини для закріплення знань (репетитори, інформаційно-інструктуючі, для контролю знань, тренінгові, поліфункціональні);
- ✓ прилади для відтворення текстів і образів (копіювальні апарати-кліше, ротاپринти, ксерографи, фотокопіюючі прилади);
- ✓ засоби масової інформації (радіо, телебачення);
- ✓ електричні цифрові машини;
- ✓ прилади наукової інформації (прилади для читання мікрофільмів, класифікатори, класифікаційні картотеки);
- ✓ апаратура об'ємного зображення (стереопроєктори, стереокінопроєктори, голографи).

Рекомендована література

1. Лузан П.Г., Ільїн В.В. та ін. Засоби навчання в аграрних навчальних закладах (методичний посібник для науково-педагогічних працівників та викладачів аграрних навчальних закладів). – К.: Науково-методичний центр аграрної освіти, 2005. – 88 с.
2. Технические средства обучения и методика их использования / Д.А.Сметанин и др. – М.: Колос, 1984. – 223 с.

Питання для самоперевірки

1. Засоби навчання – це ...
2. Система засобів навчання – це ...
3. Класифікація засобів навчання ...
4. Наочність – це ...
5. Перелічити види наочності:
6. Засоби унаочнення – це ...
7. Класифікація засобів унаочнення ...
8. Вимоги до підготовки та використання засобів унаочнення
9. До технічних засобів навчання відносять:

Тема 3.4. Контроль і оцінювання успішності у навчанні

1. Сутність контролю та оцінювання успішності у навчанні.
2. Види, методи та форми контролю.
3. Критерії та норми оцінювання успішності у навчанні.

Сутність контролю та оцінювання успішності у навчанні

Контроль знань, умінь і навичок студентів посідає важливе місце у процесі підготовки фахівців, адже виконує важливі функції. Правильно організований контроль навчальних досягнень дозволяє не тільки отримати викладачем уявлення про результати навчання кожного студента і у подальшому прогнозувати майбутню педагогічну діяльність, а й під час його проведення навчати студента, виховувати, стимулювати до навчання.

Контроль знань, умінь і навичок – це складова навчального процесу, яка спрямована на виявлення, вимірювання та оцінювання викладачем отриманих студентом навчальних результатів.

Контроль передбачає такі етапи:

- діагностика (з'ясування умов і обставин за яких протікає навчання);
- перевірка (виявлення знань, умінь і навичок);
- оцінка (вимірювання знань, умінь і навичок);
- облік (фіксація результатів вимірювання у вигляді оцінок, балів).

Контроль виконує такі *функції*:

- 1) Контролююча.
- 2) Навчальна.
- 3) Виховна.
- 4) Розвивальна.
- 5) Оцінювальна.
- 6) Діагностична.
- 7) Стимулююча.
- 8) Прогностична.
- 9) Управлінська.

Контроль знань, умінь та навичок має здійснюватися за такими принципами:

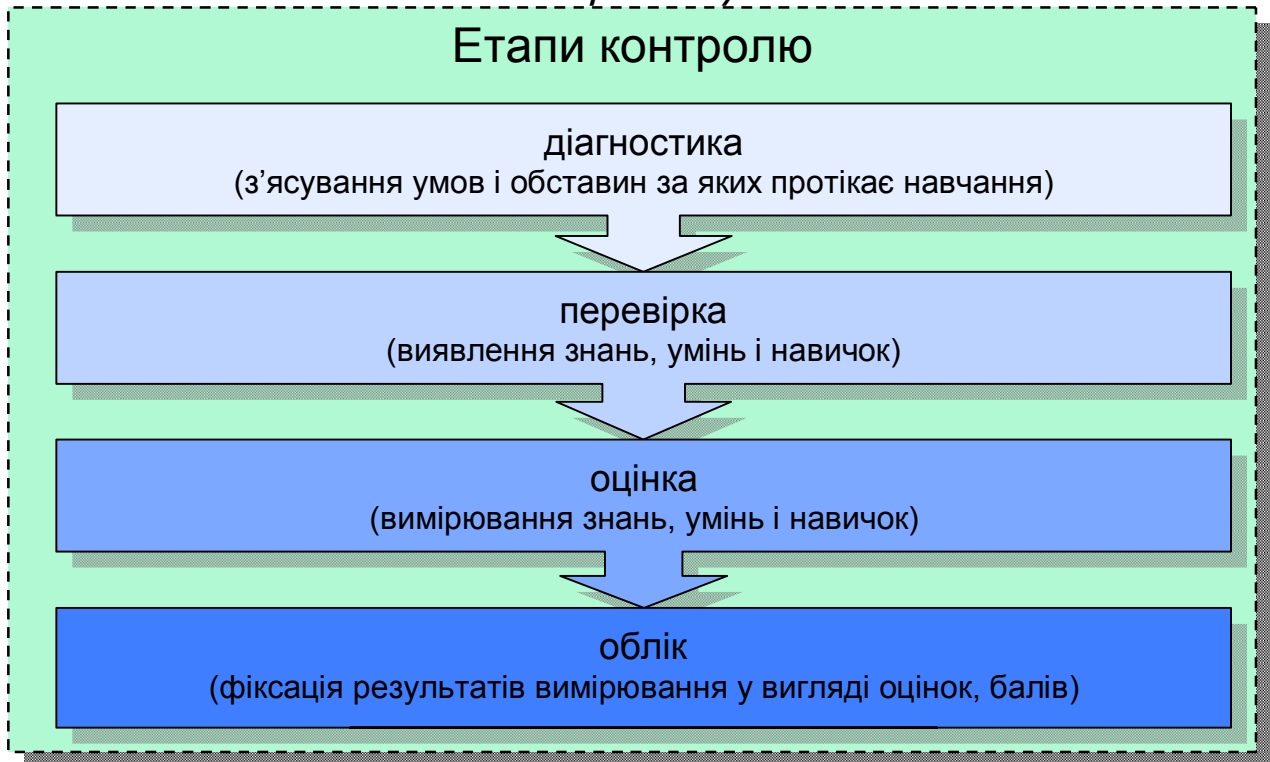
- 1) *Об'єктивність* перевірки та оцінки.
- 2) *Індивідуальний характер* контролю.
- 3) *Систематичність та регулярність* контролю.
- 4) *Гласність* контролю.
- 5) *Диференційованість* перевірки.
- 6) *Різноманітність* форм контролю.
- 7) *Етичність* контролю.

Види, методи та форми контролю

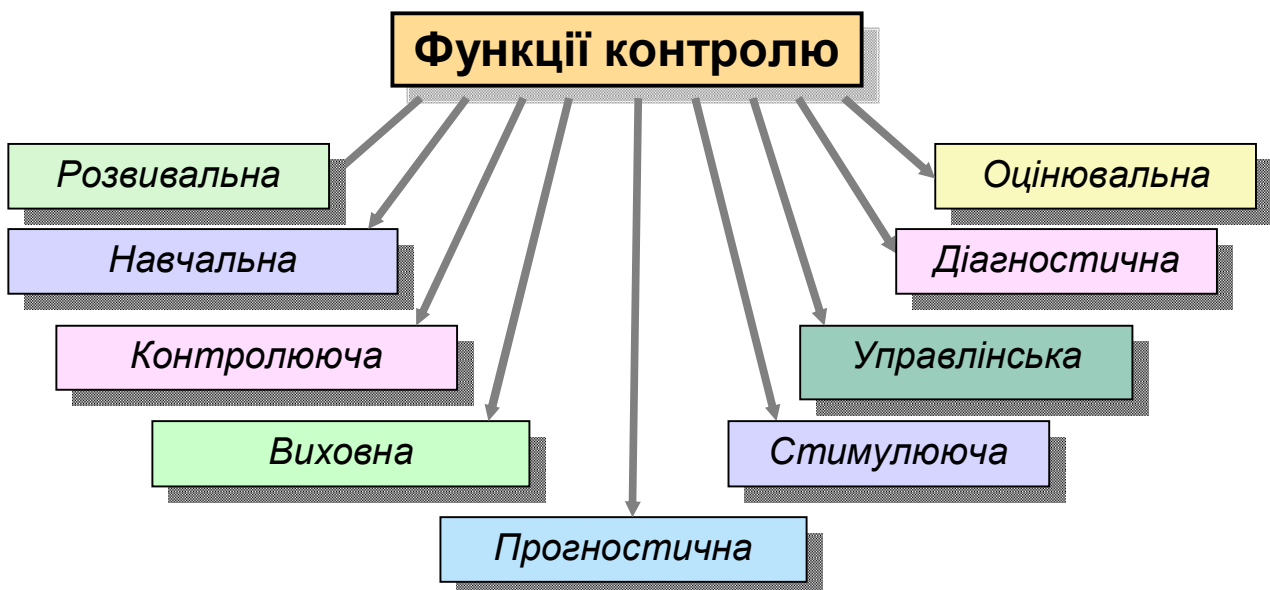
Розрізняють такі *види контролю*:

- попередній;
- поточний;
- періодичний;
- тематичний;
- підсумковий.

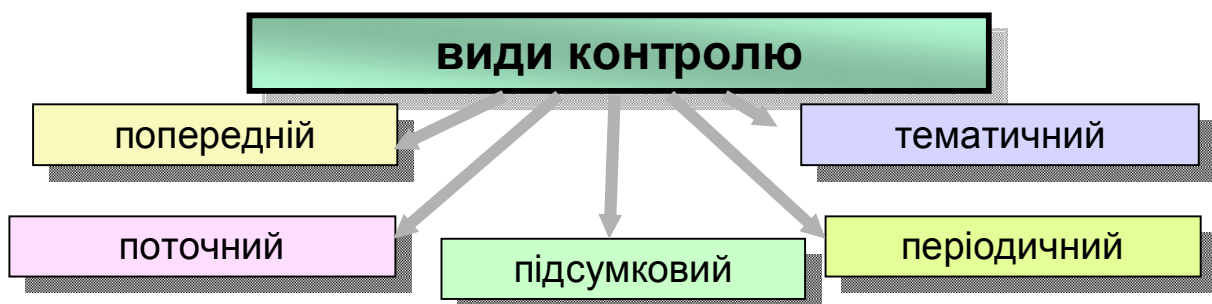
Етапи контролю у навчанні

Контроль виконує такі функції:

Розрізняють такі види контролю:

Методи контролю:

- 1) Усне опитування.
- 2) Письмовий перевірка.
- 3) Перевірка практикою.
- 4) Спостереження.
- 5) Тестовий контроль.
- 6) Самоконтроль.

На сьогодні у ВНЗ контроль знань, умінь та навичок студентів проводиться у таких *формах*:

- модульні контрольні роботи;
- колоквиуми;
- заліки;
- іспити (семестрові, державні);
- захист кваліфікаційної роботи (бакалаврської, дипломної, магістерської).

Критерії та норми оцінювання успішності у навчанні

Норми оцінювання – це конкретні вимоги, які регулюють виставлення оцінок з різних навчальних дисциплін за певний рівень знань, умінь і навичок.

З метою реалізації принципу об'єктивності контролю встановлюють загальні *критерії оцінювання успішності* у навчанні, серед яких:

- якість сформованих знань, умінь та навичок (обсяг, глибина, міцність, оперативність, гнучкість, систематизованість);
- якість виконання завдання (самостійність, правильність, старанність, вправність, рівень оформлення роботи);
- якість відповіді (обґрунтованість, логічність, послідовність, стрункість, переконливість).

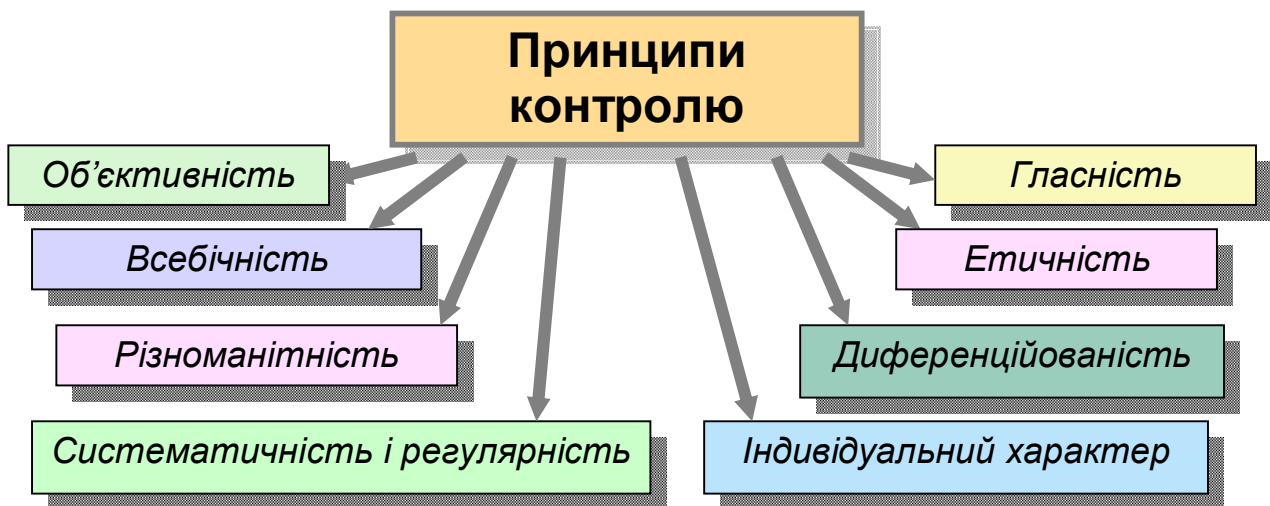
З метою створення умов мобільності випускників на сьогодні у ВНЗ використовується вітчизняна чотирьохбальна шкала оцінювання та європейська модульно-рейтингова шкала (ECTS), які успішно поєднуються між собою.

Співвідношення рівнів сформованих у студентів знань, умінь та навичок з вітчизняною шкалою оцінювання можна подати у вигляді табл. 1.

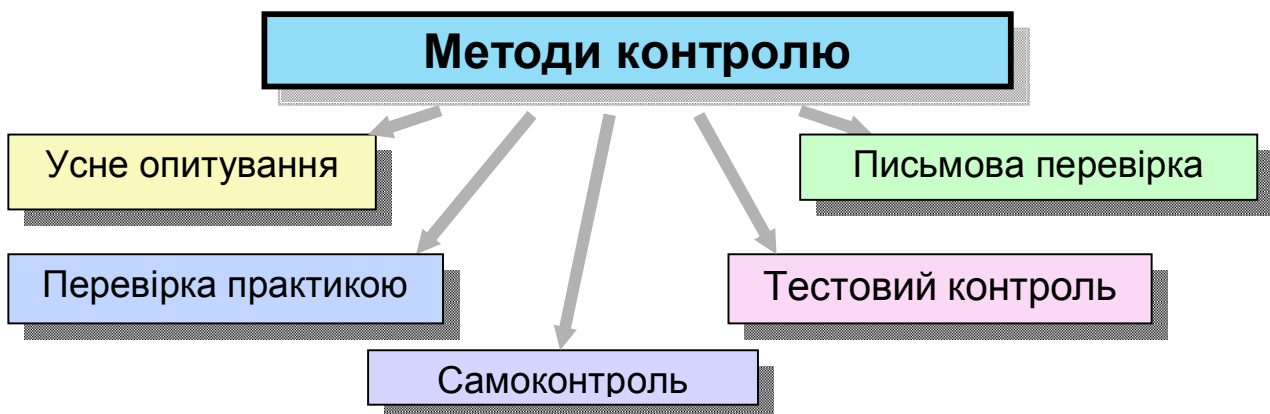
Таблиця 1. Співвідношення рівнів сформованих у студентів знань, умінь та навичок з вітчизняною шкалою оцінювання

Рівні	Оцінка
Високий	Відмінно
Достатній	Добре
Середній	Задовільно
Початковий	Незадовільно

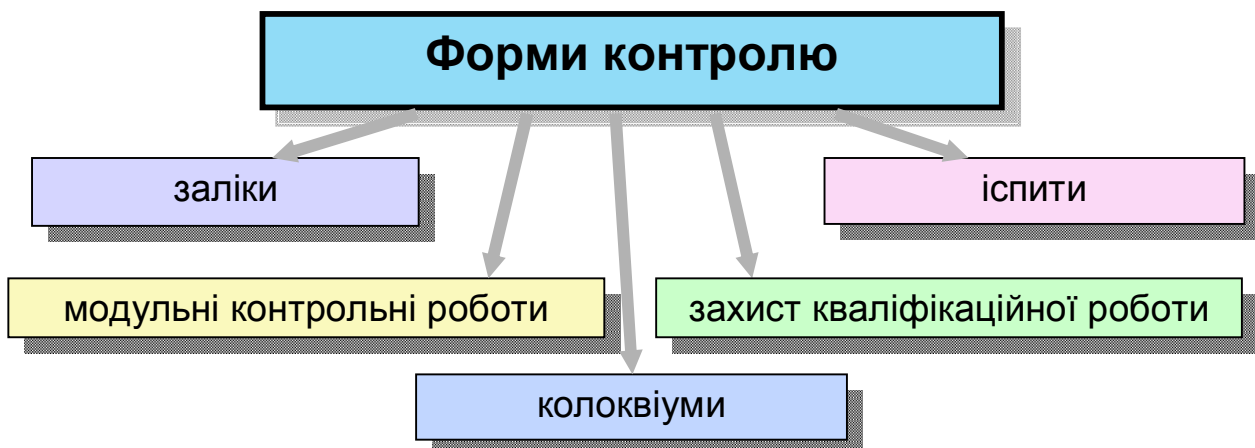
Контроль повинен ґрунтуватися на таких принципах:

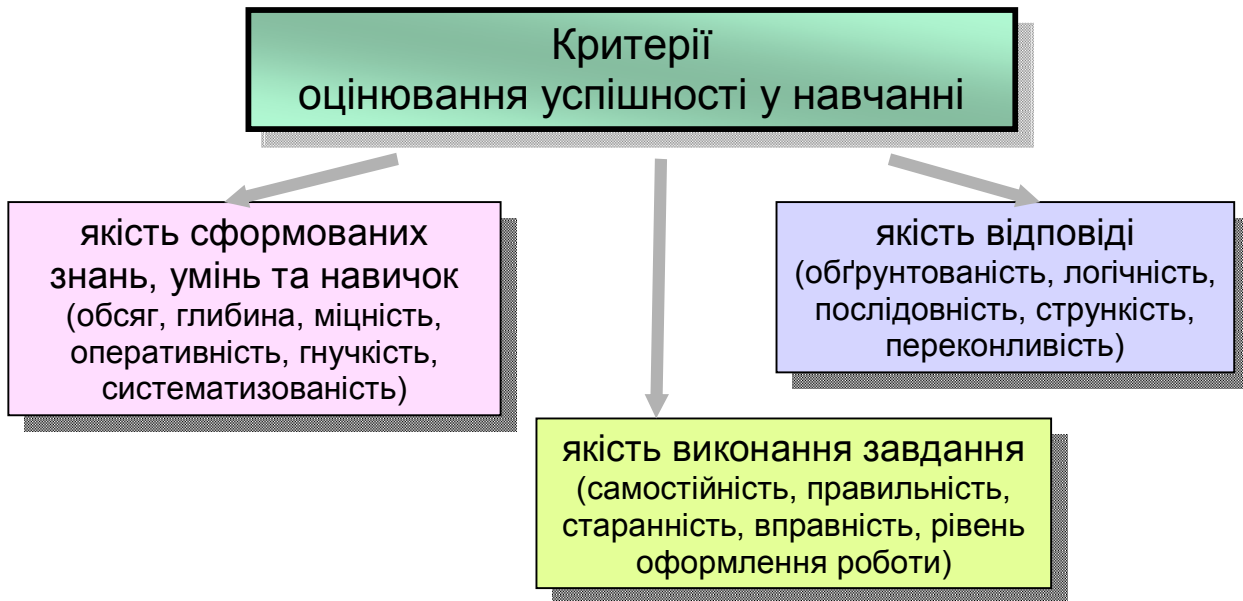
Розрізняють такі методи контролю:

Розрізняють такі форми контролю:

З метою реалізації принципу об'єктивності контролю встановлюють загальні критерії оцінювання успішності у навчанні:

Рекомендована література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К., 1998.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001.
4. Державна національна програма “Освіта”: Україна ХХІ століття”. – К., 1994.
5. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навч. пос. – К., 1990.
6. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Харків: “ОВС”, 2002.
7. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001.

Питання для самоперевірки

1. Контроль успішності у навчанні – це ...
2. Перелічіть функції контролю:
3. Перелічіть принципи контролю:
4. Перелічіть види контролю:
5. Перелічіть методи контролю:
6. Перелічіть форми контролю:
7. Норми оцінювання – це ...
8. Перелічіть критерії оцінювання успішності у навчанні:

Тема 3.5. Управління ВНЗ

1. Поняття про управління ВНЗ. Принципи управління, органи управління.
2. Планування роботи ВНЗ та методична робота.

Управління ВНЗ, принципи управління, органи управління

Управління ВНЗ – це розділ педагогіки, метою якого є дослідження змісту та методів управління ВНЗ, розкриття особливостей системи керівництва ним, організації його роботи.

Управління – діяльність, що забезпечує планомірний і цілеспрямований вплив на об'єкт управління.

Принципи управління – це вихідне положення, якого дотримуються в управлінні ВНЗ. До таких принципів належать:

- принцип науковості (опора на положення педагогіки, психології та інші науки);
- принцип демократизації (розвиток колегіальності в роботі, підзвітність керівництва трудовому колективу, конкурсний відбір керівних кадрів);
- принцип участі громадськості (створення різноманітних комісій);
- принцип гуманізації (створення гуманних стосунків у колективах);
- принцип компетентності (знання справи);
- принцип оптимізації (раціональне використання засобів і одержання найкращих результатів);
- принцип об'єктивності та повноти інформації;
- принцип правильного добору та використання кадрів;
- принцип ініціативи та активності.

Відповідно до Закону України "Про освіту" створено систему органів державного управління та систему органів громадського самоврядування.

Центральними органами державного управління освітою в Україні є: Міністерство освіти і науки України; Міністерства і відомства України, які мають навчально-виховні заклади (Міністерство аграрної політики України); Вища атестаційна комісія України.

Центральні органи державного управління освітою беруть участь у:

- розробці та втіленні у державну політику освіти, професійної підготовки кадрів;
- визначенні перспектив та напрямків розвитку освіти, вимог до її змісту, рівня і обсягу, нормативів матеріально-технічного, фінансового забезпечення ВНЗ; визначенні координаційних, науково-методичних і контрольних функцій та державного інспектування;
- забезпеченні зв'язків з іншими державами;
- впровадженні в практику досягнень науки і передового досвіду;
- атестації та акредитації ВНЗ;
- фінансуванні навчальних закладів;
- визначення мережі ВНЗ.

Місцеві органи влади:

- беруть під соціальний захист працівників цих закладів та студентів;
- встановлюють опіку над студентів сиріт та інвалідів.

Управління ВНЗ ґрунтується на таких принципах:

Принципи управління ВНЗ

принцип науковості
(опора на положення педагогіки, психології та інші науки)

принцип демократизації
(розвиток колегіальності в роботі, підзвітність керівництва трудовому колективу, конкурсний відбір керівних кадрів)

принцип участі громадськості (створення різноманітних комісій)

принцип гуманізації
(створення гуманних стосунків у колективах)

принцип об'єктивності та повноти інформації

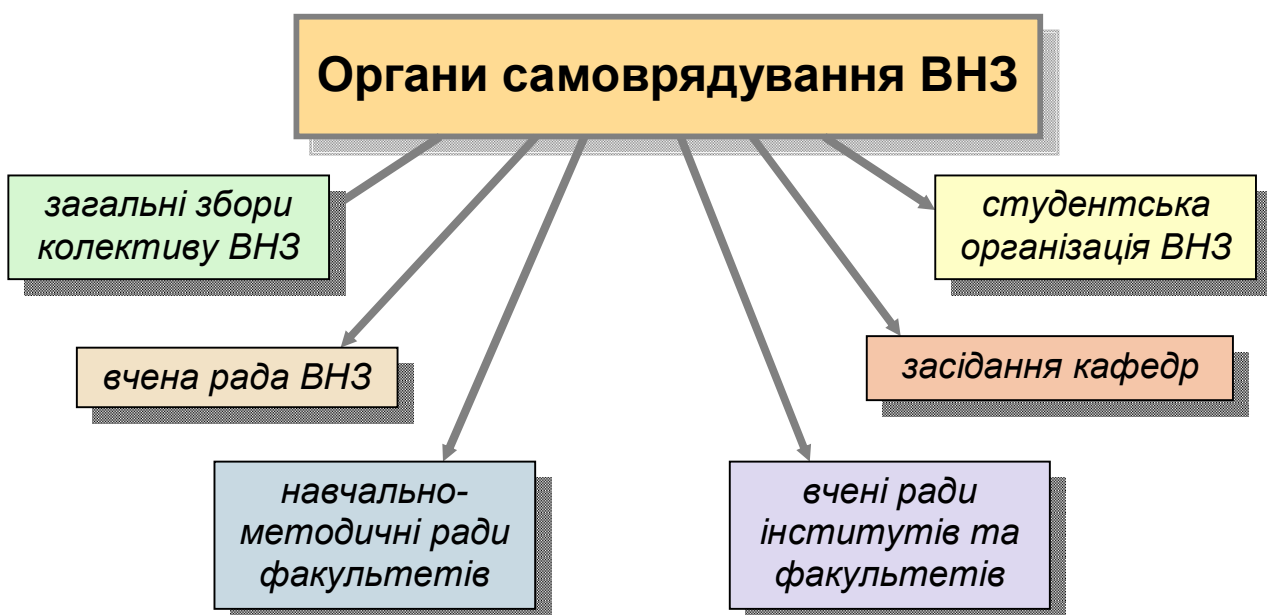
принцип правильного добору та використання кадрів

принцип ініціативи та активності

принцип оптимізації
(раціональне використання засобів і одержання найкращих результатів)

Органами громадського самоврядування в системі світи є:

Органи самоврядування ВНЗ

Органами громадського самоврядування в системі освіти є: загальні збори колективу, Вчена рада ВНЗ, студентська організація ВНЗ, Вчені ради інститутів та факультетів, навчально-методичні ради факультетів, засідання кафедр.

Зміст діяльності самоврядування: самостійне планування роботи, вирішення питань навчально-виховної, наукової, методичної, фінансово-господарської, виробничо-комерційної діяльності; участь у формуванні планів прийому учнів, студентів, слухачів з урахуванням державного замовлення та замовлень місцевого значення; визначення змісту освіти та навчання, форм і методів навчання; прийняття на роботу педагогічних і інших працівників; здійснення громадського контролю за організацією харчування у ВНЗ.

Функції керівників ВНЗ:

Ректор (директор): несе персональну відповідальність перед державою за всю діяльність ВНЗ, за організацію та якість навчально-виховної роботи, за виховну спрямованість навчального процесу, якість знань і поведінку студентів, їх професійну підготовку, зміцнення здоров'я та фізичний розвиток, фінансово господарський стан і техніку безпеки.

Проректор з навчальної роботи (заступник директора з навчальної роботи): організовує і контролює хід процесу навчання студентів, їх загальноосвітню і фахову підготовку, всебічний розвиток і поведінку; виконання навчальних планів і програм; керівництво методичною роботою у ВНЗ.

Проректор з виховної роботи (заступник директора з виховної роботи): організовує позааудиторну виховну роботу та дозвілля студентів, надає необхідну допомогу деканам, їх заступникам, наставникам студентських груп та вихователям у гуртожитках.

Проректор з господарської роботи (помічник директора по господарській частині): відповідає за збереження навчальних будов і майна, матеріальне забезпечення навчального процесу, санітарний стан, протипожежну охорону, правильну організацію і обслуговуючого персоналу.

Декан факультету безпосередньо відповідає перед державою за організацію і якість навчально-виховної роботи на факультеті, за виховну спрямованість навчального процесу, якість знань і поведінку студентів, їх професійну підготовку, зміцнення здоров'я та фізичний розвиток, фінансово господарський стан і техніку безпеки.

Для розгляду найважливіших питань діяльності ВНЗ утворюється Вчена рада, яка вирішує наступні питання:

- розглядає питання щодо поліпшення статутних видів діяльності ВНЗ, раціонального використання матеріальних і фінансових ресурсів;*
- за пропозицією ректора ВНЗ приймає рішення з усіх питань організації навчально-виховного процесу та наукових досліджень;*
- затверджує плани проведення наукових досліджень;*
- утворює комісії з вивчення і підготовки окремих питань для розгляду на засіданні вченої ради;*
- схвалює рішення щодо утворення, реорганізації чи ліквідації в установленому порядку структурних підрозділів ВНЗ, в тому числі з правами юридичної особи;*
- вносить пропозиції щодо удосконалення положень про структурні підрозділи ВНЗ;*
- розробляє пропозиції щодо внесення змін до Статуту ВНЗ та передає їх на схвалення конференцією трудового колективу;*

- визначає рейтинг претендентів на вакантну посаду ректора шляхом голосування і подає пропозиції наглядовій раді;
- розглядає пропозиції ректора про призначення на посаду проректорів, головного бухгалтера, керівників структурних підрозділів ВНЗ;
- розглядає в установленому порядку питання про заміщення посад науково-педагогічних та наукових працівників;
- присвоює в установленому порядку вчені звання професора, доцента, старшого наукового співробітника, а також почесні звання ВНЗ;
- бере участь у визначенні заходів матеріального та морального стимулювання праці.

Планування роботи ВНЗ та методична робота

Під час планування роботи ВНЗ на навчальний рік необхідно дотримуватися таких принципів: *науковості*, що передбачає систему науково-обґрунтованих завдань, змісту, методів, форм і засобів; *реальності і оптимальності заходів*, які можна виконати, і які забезпечували б рівномірний ритм роботи ВНЗ протягом року.

Методична робота у ВНЗ: спонукає кожного викладача до роботи над вдосконаленням свого фахового рівня; сприяє взаємному збагаченню членів педагогічного колективу педагогічними знахідками; дає можливість молодим викладачам вчитися педагогічної майстерності у досвідчених колег.

Центральні органи державного управління освітою беруть участь у:

- фінансуванні ВНЗ

- визначення мережі ВНЗ

- атестації та акредитації ВНЗ

- забезпеченні зв'язків з іншими державами

- впровадженні в практику досягнень науки і передового досвіду

- визначенні перспектив та напрямків розвитку освіти, вимог до її змісту, рівня і обсягу, нормативів матеріально-технічного, фінансового забезпечення ВНЗ; визначенні координаційних, науково-методичних і контрольних функцій та державного інспектування

Завдання методичної роботи у ВНЗ полягають у:

- 1) Підвищенні наукового рівня викладача: підготовка до засвоєння ним змісту нових програм і технологій їх реалізації
- 2) Постійному ознайомленні з досягненнями педагогічних технологій та методик навчання
- 3) Вивчені та втіленні у навчально-виховну практику передового педагогічного досвіду: збагаченні новими, прогресивними формами, методами та засобами навчання
- 4) Постійному вдосконаленні навичок самоосвітньої роботи викладача, надання йому кваліфікаційної допомоги у питаннях теорії та практики

Методична робота у ВНЗ здійснюється за такими формами:

Форми методичної роботи у ВНЗ

Індивідуальна самоосвіта

- систематичне вивчення психолого-педагогічної, наукової літератури;
- участь у роботі семінарів, конференцій, педагогічних нарадах;
 - участь у розробці окремих проблем, пов'язаних з удосконаленням навчально-виховної роботи;
- участь у проведенні експериментальних досліджень;
- участь у підготовці доповідей, виступів, оглядів і реферування педагогічних та методичних журналів, збірників.

Групові та масові

- проведення відкритих занять;
- взаємо-відвідування відкритих занять;
- у предметних, циклових і навчально-методичних комісіях

Завдання методичної роботи полягає у:

- 2) Підвищення наукового рівня викладача: підготовка до засвоєння ним змісту нових програм і технологій їх реалізації.
- 3) Постійному ознайомленні з досягненнями педагогічних технологій та методик навчання.
- 4) Вивчені та втіленні у навчально-виховну практику передового педагогічного досвіду: збагаченні новими, прогресивними формами, методами та засобами навчання.
- 5) Постійному вдосконаленні навичок самоосвітньої роботи викладача, надання йому кваліфікаційної допомоги як у питаннях теорії, так і в практичній діяльності.

Форми методичної роботи у ВНЗ.

- Індивідуальна самоосвіта: систематичне вивчення психолого-педагогічної, наукової літератури; участь у роботі семінарів, конференцій, педагогічних нарадах; участь у розробці окремих проблем, пов'язаних з удосконаленням навчально-виховної роботи; участь у проведенні експериментальних досліджень; участь у підготовці доповідей, виступів, оглядів і реферування педагогічних та методичних журналів, збірників.
- Групові та масові форми методичної роботи: відкриті заняття, взаємовідвідування, предметні комісії та ін.

Рекомендована література

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
2. Закон України “Про вищу освіту”// Законодавство України про освіту. Збірник законів. – К.: Парламентське вид-во, 2002.
3. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навч. пос. – К., 1990.

Питання для самоперевірки

1. Управління освітою – це ...
2. Управління освітою базується на таких принципах:
3. Органами державного управління освітою в Україні є:
4. Перелічіть функції, керівників ВНЗ та їх заступників:
5. Планування роботи ВНЗ базується на таких принципах:
6. Завданнями методичної роботи у ВНЗ є:
7. Перелічіть форми методичної роботи у ВНЗ:

Тема 3.6. Вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду

4. Сутність передового педагогічного досвіду, його показники та вимоги до нього.
5. Умови, шляхи та методи виявлення та формування передового педагогічного досвіду.
6. Планування впровадження передового педагогічного досвіду в педагогічну практику, форми впровадження

Сутність передового педагогічного досвіду, його функції та показники та вимоги до нього.

Педагогічний досвід – це система знань, умінь і навичок педагога, сформована на основі професійної та навчальної діяльності.

Передовий педагогічний досвід – це система знань, умінь і навичок педагога, сформована на основі його професійної діяльності, і характеризується високою результативністю в організації навчання і виховання, що була досягнута на основі творчої педагогічної діяльності. Передовий педагогічний досвід є основою для формування педагогічної майстерності педагога, а також джерело розвитку педагогічних галузей знань.

Передовий педагогічний досвід характеризується такими *показниками*:

- новизна та актуальність в діяльності педагога;
- ефективність і стабільність;
- відповідність сучасним досягненням педагогіки;
- можливість застосування іншими педагогами;
- оптимальне поєднання з різними підходами у цілісному педагогічному процесі.

Вимоги до передового педагогічного досвіду:

- досвід має розширюватися і оновлюватися;
- досвід має бути творчим;
- досвід має спиратися на сучасні наукові дослідження;
- досвід вимагає експериментування.

Умови, шляхи та методи виявлення та формування передового педагогічного досвіду

До умов формування передового педагогічного досвіду відносять:

- ✓ висока наукова і педагогічна підготовка викладача;
- ✓ формування мотивації педагогічного персоналу до активної педагогічної діяльності;
- ✓ цілеспрямований пошук можливостей ефективного удосконалення навчально-виховного процесу;
- ✓ створення в педагогічному колективі творчої атмосфери, позитивного морально-психологічного клімату, сприятливих матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних і естетичних умов праці.

Шляхи виявлення і вивчення передового педагогічного досвіду:

- здійснення щоденних спостережень;
- організація нарад, семінарів-практикумів, майстер-класів; науково-практичних конференцій.

На сьогодні є такі *методи* виявлення передового педагогічного досвіду:

- педагогічне спостереження;
- виявлення, вимірювання та оцінювання результатів педагогічної діяльності;
- аналіз, синтез та узагальнення результатів педагогічної діяльності;

Планування впровадження передового педагогічного досвіду в педагогічну практику, форми впровадження

У практиці склалися такі *форми* впровадження передового педагогічного досвіду:

- усні (наради, курси, семінари, конференції, майстер-класи);
- письмові (методичні рекомендації, науково-методичні статі, брошури, монографії, збірників матеріалів конференцій і семінарів);
- наочні-демонстраційні (виставки, стенди, посібники, макети тощо).

Планування впровадження в педагогічну практику передового педагогічного досвіду передбачає такі підготовчі *етапи*:

- підготовку науково-методичних рекомендацій і розробку необхідної документації для педагогічних працівників;
- проведення інструктивно-методичних нарад з керівництвом і педагогічним колективом;
- оптимальний розподіл функцій між всіма учасниками педагогічного процесу;
- надання оперативної допомоги керівництву у плануванні і проведенні методичного навчання і самоосвіти педагогічного персоналу;
- чітке виділення основних етапів впровадження;
- планування заходів щодо стимулювання педагогічних працівників до впровадження передового педагогічного досвіду;
- планування контрольних заходів щодо оптимального впровадження з метою виявлення труднощів, недоліків, та своєчасного корегування даного процесу;
- підбір методів для аналізу та узагальнення результатів і визначення нових перспектив роботи.

Рекомендована література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. – К., 1998.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001.
4. Державна національна програма “Освіта”: Україна ХХІ століття”. – К., 1994.
5. Коротяєв Б.І., Гришин Е.А., Устенко А.А. Педагогіка вищої школи: Навч. пос. – К., 1990.
6. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник. – Харків: “ОВС”, 2002.
7. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. пос.– К., Альма-матер, 2001.

Питання для самоперевірки

1. Педагогічний досвід – це ...
2. Передовий педагогічний досвід – це ...
3. Перелічіть показники передового педагогічного досвіду:
4. Перелічіть вимоги до передового педагогічного досвіду:
5. Перелічіть умови формування передового педагогічного досвіду:
6. Перелічіть методи виявлення передового педагогічного досвіду:
7. Перелічіть форми впровадження передового педагогічного досвіду:
8. Перелічіть етапи підготовчі етапи щодо впровадження передового педагогічного досвіду:

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Активність – міра діяльності, що виявляється у рухах, пізнанні навколишньої дійсності, у спілкуванні, впливі на оточення й на саму себе.

Бесіда – це діалогічний метод навчання і виховання, за якого викладач за допомогою поставлених питань спонукає студентів або відтворювати раніше набуті знання, або робити самостійні висновки та узагальнення на основі засвоєного матеріалу.

Вибіркові навчальні дисципліни – це перелік дисциплін для підготовки фахівців, що встановлюються навчально-методичною комісією та науково-методичним радами та цикловими комісіями у ВНЗ.

Вид навчання – це певна цілеспрямована і керована організація навчального процесу, якій характерні свої специфічні підходи у реалізації систем та технологій навчання.

Викладання початкової дисципліни – це цілеспрямована діяльність викладача, спрямована на організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Виховання – це цілеспрямований та організований процес формування та розвитку особистості як соціальної істоти. Загальною метою виховання є гармонійне формування всебічно розвинутої особистості.

Виховуючі ситуації – це метод виховання, під час якого створюються спеціальні педагогічні умови з метою виявлення та формування системи відповідних ставлень особистості, формування здатності уявляти себе на місці іншої людини, приймати рішення, самостійно аналізувати й розв'язувати моральні проблеми.

Вища освіта – це рівень освіти особистості, яка здійснюється на базі повної загальної середньої освіти та базової вищої освіти.

Вікова педагогіка – галузь педагогіки, що вивчає і розробляє питання навчання та виховання людей відповідно до їх вікових етапів. Вікова педагогіка включає: переддошкільну педагогіку, дошкільну педагогіку, шкільну педагогіку, педагогіку дорослих.

Вікова періодизація – це умовний поділ цілісного життєвого циклу на вікові періоди, що вимірюються роками.

Вправа – це метод навчання і виховання, що полягає у повторенні певних дій, під час яких студенти виробляють уміння та навички застосовувати вже набуті знання. У навчанні вправи розвивають увагу, спостережливість, мислення, самостійність, сприяють розвитку волі, наполегливості, відповідальності та ін. Розрізняють вправи усні, письмові, графічні, технічні.

Галузеві педагогіки – напрям педагогіки, що вивчає теорію навчання та виховання в певних галузях: спортивну, трудову, авіаційну, військову, інженерну, медичну, культурно-освітню.

Гра – це метод виховання, який полягає у відтворенні дій і відносин між людьми у ігровій формі.

Громадська думка – це метод виховання, за допомогою якого відбувається вплив на свідомість особистості під час її спільної діяльності і

спілкування в громаді, яка виражає ставлення до особистості, різних явищ, подій навколишньої дійсності.

Демонстрування – це метод навчання, що передбачає показ у динаміці конкретних предметів та явищ навколишньої діяльності в натурі чи у вигляді зображень, які сприймаються за допомогою органів відчуття.

Державний стандарт освіти – це сукупність норм, які визначають вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня.

Дидактика – розділ (галузь) педагогіки, який вивчає навчальний процес (у перекладі з грецької «didacticus» – навчання).

Дискусія – це метод навчання, що передбачає обговорювання будь-якого питання та засновано на обміні думками між студентами, або викладачем та студентами, що вчить самостійно мислити, розвиває здібність до практичного аналізу, старанної аргументації висунутих положень, поважання думки інших тощо.

Диспут – це метод навчання, що передбачає використання публічної суперечки на наукову або суспільно важливу тему.

Діяльність – спосіб буття людини у світі, її здатність вносити в дійсність зміни.

Евристична бесіда (від грец. «еврика» – знаходжу, винаходжу) – метод навчання, який передбачає, поставлення викладачем запитань, які скеровують думки студентів на самостійне винайдення відповідей, використовуючи свої знання та спостереження.

Етапи навчання – це певні закономірно послідовні кроки у володінні знаннями, уміннями та навичками.

Загальна методика навчання і окремі часткові методики дисциплін – це галузі педагогіки, що вивчають закономірності викладання і вивчення конкретних навчальних дисциплін у закладах освіти різних типів.

Загальна педагогіка – галузь педагогіки, що вивчає і формулює принципи, форми і методи навчання й виховання, які є загальними для всіх вікових груп та навчально-виховних закладів.

Задатки – природні особливості людини, які є передумовою для розвитку індивіда.

Закономірності навчання – це стійкі педагогічні явища, які базуються на повторюваності фактів, навчальних дій і є теоретичною основою принципів навчання.

Здібності – психічні властивості індивіда, що є передумовою успішного виконання певних видів діяльності: розумові здібності, пам'ять, увага і спеціальні (музичний слух, творча уява тощо).

Змагання – це метод виховання, який стимулює особистість до діяльності та забезпечує відчуття товариської взаємодопомоги, облік і порівняння результатів спільної діяльності, заохочення її учасників.

Зміст навчання – це система знань, умінь, навичок, якою слід оволодіти у процесі вивчення тієї чи іншої дисципліни.

Зміст освіти – це система знань, умінь, навичок, світоглядних і поведінкових якостей особистості, які зумовлені вимогами суспільства до

фахівців відповідної кваліфікації та профілю.

Знання – закріплена в пам'яті людини певна інформація, яку вона може відтворити потрібний для цього момент.

Ілюстрування – це метод навчання, що передбачає показ матеріалів у статичному вигляді (фотокартки, малюнки, графіки, схеми, таблиці тощо).

Індивід (від лат. – *неділимий*) – це людина як організм з певними біологічним якостями, природними задатками, набутими знаннями.

Індивідуальне навчальне заняття – вид навчальних занять, що проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Індивідуальні завдання – вид навчальних занять з окремих дисциплін (реферати, розрахункові, графічні, курсові, дипломні проекти або роботи тощо), які проводиться зі студентам в терміни, передбачені вищим навчальним закладом.

Індивідуальні особливості людей – це психологічні риси, що відрізняють одну людину від іншої.

Індивідуальність – це сукупність зовнішніх та внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших людей. Виявляється у здібностях людини, в основних потребах, інтересах, схильностях, рисах характеру, у почутті власної гідності, у світобаченні, системі знань, умінь, навичок, у рівні розвитку інтелектуальних, творчих процесів, в індивідуальному стилі діяльності та поведінки, в типі темпераменту, в особливостях емоційної та волевої сфер тощо.

Історія педагогіки – галузь педагогіки, що вивчає процес розвитку теорії та практики навчання й виховання у різні історичні епохи, різних країн і народів.

Катехізисна бесіда («катехізисом» у старій школі називали підручник з релігії, у якому подавалися релігійні догми у формі запитань і відповідей) – це метод навчання, що передбачає точне та дослівне відтворення учнями під час відповіді завченого навчального матеріалу. На сьогодні катехізисна бесіда вимагає від студентів прямої єдино правильної відповіді.

Кваліфікаційна характеристика – це основні вимоги до професійних якостей, знань і умінь фахівця, які необхідні для успішного виконання професійних обов'язків.

Класифікація методів навчання і виховання – це чітке упорядкування методів у певні групи (класи) відповідно до їх певних ознак.

Компоненти процесу навчання – це складові елементи, тобто те, що складає навчальний процес.

Консультація – вид навчальних занять, при якій студент отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

Контроль знань, умінь і навичок – це складова навчального процесу, яка спрямована на виявлення, вимірювання та оцінювання викладачем отриманих студентом навчальних результатів.

Лабораторне заняття – вид навчальних занять, при якому студент під

керівництвом викладача особисто проводить натуральні або імітаційні експерименти чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, інструментом, вимірною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторний метод – це метод навчання, що заснований на проведенні експериментів, на створенні умов, які дозволяють виявити будь-яке явище для дослідження причин його вияву, протікання, наслідків.

Лекційний метод – це метод навчання, що передбачає виклад проблеми, важливого питання навчальної програми. Залежно від дидактичної мети розрізняють лекції, у яких зміст безпосередньо доводиться до студентів у готовому для запам'ятовування вигляді. Більш складний характер має проблемна лекція.

Лекція – це вид навчальних занять, призначений для засвоєння теоретичного матеріалу. У педагогіці лекція розглядається також як форма навчання.

Метод виховання («метод» від грецької – шлях, спосіб) – це спосіб організації виховного процесу, що характеризує цілеспрямовану взаємопов'язану діяльність вихователів і вихованців спрямовану на досягнення виховних цілей.

Метод навчання (метод з грецької – шлях, спосіб) – це спосіб організації навчального процесу, що характеризує цілеспрямовану взаємопов'язану діяльність викладача і студента, вчителя і учня спрямовану на досягнення навчальних цілей.

Метод створення виховуючих ситуацій – це метод виховання, за допомогою якого формується особистість шляхом розв'язання життєвих проблемних ситуацій.

Методи привчання і тренування – це метод виховання, що передбачає організацію планомірного і регулярного виконання студентами певних дій для їх перетворення на звички суспільної поведінки.

Навички – це уміння доведені до автоматизму.

Навіювання (сугестія) – це метод виховання, що передбачає психологічний вплив однієї особи на іншу чи на групу, розрахований на безперечне сприйняття слів, думок і волі. Основним засобом навіювання є слово. Несловесні фактори (жести, міміка) мають обмежені можливості.

Навчальна (типова) програма нормативної дисципліни – це програма вивчення дисципліни відповідно державного стандарту освіти з врахуванням теоретичних та практичних занять, а також самостійної роботи.

Навчальний план – це нормативний документ вищого навчального закладу, який складається на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки фахівця і визначає перелік та обсяг нормативних і вибіркових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми та засоби проведення поточного і підсумкового контролю.

Навчання – це процес формування знань, умінь та навичок, який

відбувається під цілеспрямованим керівництвом викладача або вчителя.

Напрями виховання – це певні спрямування, в яких має здійснюватися виховна робота.

Народна педагогіка – галузь педагогічних знань і досвіду народу, що виявляється в домінуючих у нього поглядах на мету, завдання, засоби і методи виховання та навчання. До неї входять: педагогіка народознавства; етнопедагогіка, родинна педагогіка, педагогічна деонтологія, козацька педагогіка, педагогіка народного календаря.

Науково-популярна розповідь – це метод навчання і виховання, який передбачає логічно-послідовний виклад фактичного матеріалу, що заснований на причинно-наслідкових зв'язках.

Нормативні навчальні дисципліни – це перелік дисциплін, що встановлюються державним стандартом освіти.

Норми оцінювання – це конкретні вимоги, які регулюють виставлення оцінок з різних навчальних дисциплін за певний рівень знань, умінь і навичок.

Об'єктивні закономірності навчання – це стійкі педагогічні явища, що зумовлені об'єктами навчання (зміст навчання, умови) та їх взаємодією.

Організаційні етапи навчання – це цілеспрямовані кроки у роботі викладача з метою оволодіння студентом знаннями, уміннями та навичками.

Освіта – це процес засвоєння систематизованих знань і формування на їх основі світогляду, розвитку пізнавальних можливостей, а також набуття умінь і навичок для практичного застосування загальноосвітніх і професійних знань.

Освітня кваліфікаційна характеристика фахівця – це нормативний документ, в якому відображено основні вимоги до якостей, знань, умінь і навичок особи, яка здобула певний освітній рівень.

Освітньо-професійна програма підготовки фахівця – це нормативний документ, в якому відображено послідовність, перелік та зміст нормативних та вибіркових навчальних дисциплін із зазначенням обсягу годин, відведених для їх вивчення, форм підсумкового контролю.

Особистість – це людина, яка пристосована до життя в суспільстві із залученням її до конкретних суспільних, культурних, історичних відносин. Особистість визначають неповторні фізичні якості, психічні процеси, темперамент, риси характеру, здібності, її потреби, інтереси. Вони позначаються на її пізнавальній діяльності, навчанні, праці, вчинках, ставленні до себе, взаєминах з іншими.

Педагогіка – це наука про навчання, виховання та освіту (походить від грецьких слів „*paidos*” – дитина та „*ago*” – веду, тобто „дітоведення”).

Педагогічна вимога – це метод виховання, за допомогою якого педагог викликає і стимулює (чи припиняє і гальмує) ті чи інші дії людей. Розрізняють прямі педагогічні вимоги і опосередковані.

Перевиховання – це процес формування особистості, який вимагає виховної роботи з метою формування нових якостей та звичок на основі інших.

Переконання – це метод виховання, що передбачає вплив на розум і почуття людини чи групи, який охоплює раціональну і емоційну сторони, формує погляди. Формуються переконання в процесі засвоєння студентами

знань. Переконання поділяються на наукові, філософські, естетичні, політичні, моральні.

Післядипломна освіта – це здійснення навчального процесу на основі повної вищої освіти з метою одержання нової кваліфікації, нової спеціальності та професії на основі раніше здобутої та досвіду практичної роботи, поглиблення професійних знань, умінь за спеціальністю, професією (спеціалізація, стажування, клінічна ординатура, підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів).

Порівняльна педагогіка – галузь педагогіки, що порівнює системи освіти різних країн.

Пояснення – це метод навчання і виховання, що передбачає доказовий виклад матеріалу, пов'язаний з вивченням правил, дій, законів, явищ. Викладач висуває певну тезу та подає її обґрунтування.

Правила навчання – це окремі вимоги до організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, виконання яких призводить до ефективності навчання.

Практична підготовка – це форма навчання студентів у вищих навчальних закладах, яка є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня і має на меті набуття студентом професійних навичок та вмінь.

Практичне заняття – вид навчальних занять, при якому викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань.

Практичні роботи – це метод навчання, що передбачає застосування знань у ситуаціях, наближених до життєвих (виміряти, зіставити, тобто визначити ознаки, властивості предметів і зробити відповідні висновки).

Принципи виховання («принцип» з лат. мови – це основа) – це вихідні положення (основні вимоги), що впливають із закономірностей виховання та визначають загальне спрямування виховного процесу.

Принципи навчання («принцип» з лат. мови – це основа) – це визначена система вихідних, основних дидактичних вимог, установок до процесу навчання, виконання яких забезпечує ефективність навчальної діяльності.

Принципи управління освітою – це вихідні положення, яких дотримуються в управлінні ВНЗ.

Професійна педагогіка – галузь педагогіки, що вивчає та розробляє питання підготовки фахівців для різних галузей народного господарства. Залежно від рівня освіти існують такі напрями: педагогіка професійно-технічної освіти, педагогіка підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців, педагогіка вищої школи.

Робота з літературою – це метод навчання, що полягає в організації самостійної роботи студентів над друкованим інформацією. Джерелом знань можуть бути: підручники, посібники, науково-популярна література, газети, журнали, збірники вправ, матеріали першоджерел, довідники, словники тощо.

Робоча навчальна програма дисципліни – це документ, що містить конктеризований опис змісту навчальної дисципліни, послідовність тем, організаційні форми щодо вивчення та їх обсяг, визначає форми та засоби поточного і підсумкового контролю.

Розвиток людини – це процес становлення особистості, вдосконалення її фізичних якостей та духовності під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих факторів, серед яких найважливішими є цілеспрямоване виховання й навчання. Розвиток супроводжується кількісними та якісними змінами людської істоти.

Розповідь – це метод навчання і виховання, що передбачає живий, образний, емоційний виклад будь-якого питання, недовгий за часом, що містить переважно фактичний матеріал. Виділяють розповіді: художні, науково-популярні, описові.

Розповідь-опис – це метод навчання і виховання, що дає послідовний виклад ознак, особливостей, властивостей, якостей предметів і явищ навколишньої дійсності.

Самовиховання – це процес самостійного формування та розвитку особистості на основі власних мотивів, цілей, інтересів та вольових якостей.

Самостійна робота – це форма навчання студента, яка є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Семінарське заняття – вид навчальних занять, при якому викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів).

Система навчання – це складова систем освіти і вищої освіти, яка є упорядкованою організацією навчального процесу, що передбачає цілеспрямовану структуризацію у застосуванні форм організації навчання, і на цій основі реалізацію певних технологій і методів навчання.

Система освіти України – це упорядковану організація набуття особистістю певних рівнів освіти, яка структурно об'єднує в собі різні навчальні заклади, наукові, науково-методичні та методичні установи, науково-виробничі підприємства, державні та місцеві органи управління освітою та самоврядування в галузі освіти. «Система вищої освіти» структурно об'єднує в собі: вищі навчальні заклади всіх форм власності; інші юридичні особи, що надають освітні послуги у галузі вищої освіти; органи, які здійснюють управління у галузі вищої освіти.

Система педагогічних знань – це певна структуроване об'єднання педагогічних знань, що відображає зв'язки і відносини, які виникли під час історичного розвитку науки, визначає місце кожної з педагогічних наук, її роль для педагогічної практики.

Соціальна педагогіка – галузь педагогіки, що вивчає закономірності й шляхи становлення та розвитку особистості дитини під час здобуття освіти і виховання у різних соціальних інститутах, а також соціально орієнтовану діяльність освітніх, наукових, культурних та інших закладів, установ і соціальних служб, які сприяють формуванню соціальної активності дітей та

молоді в процесі вирішення суспільних, політичних, економічних та інших проблем суспільства.

Спадковість – це здатність організму відтворювати потомство, передавати свої ознаки наступним поколінням, відновлення у нащадків біологічної подібності.

Спеціальна педагогіка (дефектологія) – галузь педагогіки, що вивчає проблеми і розробляє методи виховання, навчання та освіти дітей з різними фізичними або психічними вадами. Залежно від виду дефектів педагогічні знання цієї галузі поділяють на такі напрями: сурдопедагогіка, логопедія, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка; виправно-трудова педагогіка.

Спостереження – це метод навчання, що забезпечує безпосереднє живе споглядання, сприйняття явищ дійсності (спостереження за явищами природи, праці людини).

Структурно-логічна схема підготовки фахівця – це наукове та методичне обґрунтування процесу реалізації освітньо-професійної програми підготовки.

Суб'єктивні закономірності навчання – це стійкі педагогічні явища, що зумовлені суб'єктом навчання (студентом, учнем) зі своїми індивідуальними особливостями (характер, темперамент, здібності, задатки), пізнавальними можливостями та інтересами.

Темперамент – індивідуально-типологічна характеристика людини, яка виражається в силі, напруженості, швидкості та врівноваженості перебігу її психічних процесів.

Тест – це система формалізованих завдань, призначених для встановлення відповідності освітнього (кваліфікаційного) рівня особи до вимог освітніх (кваліфікаційних) характеристик.

Уміння – здатність людини виконувати певні операції та дії (як фізичні, так і розумові)

Управління – це діяльність, що забезпечує планомірний і цілеспрямований вплив на об'єкт управління.

Учіння – цілеспрямований процес самостійного засвоєння людиною знань, оволодіння вміннями і навичками.

Форми виховання («форма» від лат. – зовнішній вигляд, устрій, зовнішнє окреслення) – це способи організації виховної роботи, що характеризуються певним порядком, режимом та часом проведення.

Форми навчання («форма» від лат. – зовнішній вигляд, устрій, зовнішнє окреслення) – це способи організації навчального процесу, що характеризуються певним порядком, режимом та часом проведення.

Форми організації навчання («форма» від лат. – зовнішній вигляд, устрій, зовнішнє окреслення) – це організація, упорядкування і проведення навчальних занять, де реалізується зміст навчання, дидактичні завдання, методи та засоби навчання.

Формування особистості – це процес соціального розвитку людини, становлення її як суб'єкта діяльності, члена суспільства, громадянина.

Функції навчання – це результативно процесуальні завдання навчання.

Характер – сукупність стійких психічних властивостей людини, які виявляються у її поведінці й діяльності.

Художня розповідь – це метод навчання і виховання, що заснований на образному переказі фактів, явищ та подій.

Шкільна гігієна – галузь педагогіки, що вивчає та визначає санітарно-гігієнічні умови життя учнів, організацію навчального процесу залежно від віку, стану здоров'я.

Підписано до друку 28.09.2010.

Папір тип № 1.

Умовн.друк.арк. 5.7

Тираж 100 прим.

Замовлення № 112

© Науково-методичний центр аграрної освіти
Міністерства аграрної політики України
03151, Київ - 151, вул.Смілянська, 11,
тел.: 242-35-68,
e-mail: smcae@smcae.kiev.ua
www.smcae.kiev.ua

© Видавнича дільниця Наукметодцентру
всі права захищені, не підлягає копіюванню